

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО
ПРАВА В КОНТЕКСТІ
РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА»**
(15-16 квітня 2016 року)

Хмельницький
2016

УДК 340(063)
ББК 67.3я43
А 43

Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства. А 43 Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 15-16 квітня 2016 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 116 с.
ISBN 978-966-916-094-2

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, конституційного, муніципального права, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології а також, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340(063)
ББК 67.3я43

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Ковганюк Д.О. ПРАВОВИЙ ДИЛЕТАНТИЗМ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	6
Навоян А.С., Серeda А.М. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ТА ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУМЦІ.....	9
Рибовалова М.А. ВІЙНА ПІВНІЧНИХ І ПІВДЕННИХ ШТАТІВ США.....	12

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Божко Р.І. МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	17
Лифарь А.О. РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	20

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Матросова І.Ю. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЇХ ПРИСУТНОСТІ.....	23
--	----

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Абрамова О.П. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ	28
Калініна А.С. ЕВТАНАЗІЯ: ВБИВСТВО, ДОЗВОЛЕНЕ ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЧИ УЗАКОНЕНА МОЖЛИВІСТЬ ОСОБИ ОБИРАТИ МІЖ ЖИТТЯМ ТА СМЕРТЮ?.....	31
Романенко В.В. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІЦЕНЗІЙ НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ...	35

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Караченцева Є.В. ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	40
--	----

Мух Антуан СУТНІСТЬ ДЕМПІНГУ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НИМ (АНТИДЕМПІНГОВІ МЕТОДИ)	43
---	----

Тесля Є.В. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СТРАХОВИХ АГЕНТІВ В УКРАЇНІ	46
--	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Аганіна А.О. ПРІОРИТЕТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС	49
--	----

Кравченко К.О. ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА	51
--	----

Слюсарчук Д.Д., Милимука Л.М. ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ НА АДВОКАТУРУ	54
---	----

Шегрін А.Ю., Ісаєвич О.М. ПРИНЦИП ЗАКОНОСТІ ЯК ПЕРШООСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	57
---	----

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Vogatyryova M.A., Kuzina K.S. LIMITS OF JUSTIFIABLE DEFENSE	60
---	----

Лифарь А.О. МЕДИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСТЬ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ	63
---	----

Милимука Л.М., Слюсарчук Д.Д. ОСОБЛИВОСТІ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ....	65
---	----

Шкута О.О. НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	68
--	----

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Авраменко С.М. ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ, ЯКІ ПРИЗНАЧАЮТЬСЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РОЗБЕЩЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ	72
---	----

Безкоровайний Б.В. ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗА УЯВНИМИ ОБРАЗАМИ	75
---	----

Бронецький І.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКРИТТЯ ІНСЦЕНУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ, І РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ	78
Бубель В.І. ВИКРИТТЯ НЕПРАВДИВОГО АЛБІ	82
Бутенко В.А. ДОМАШНІЙ АРЕСТ КАК МЕРА ПРЕСЕЧЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ	86
Гоголь Є.С. ІНСТИТУТ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	89
Головачова К.В. НОВІ МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ У СФЕРІ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО-ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ	93
Константинова В.В. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОИЗВОДСТВА ДОПРОСА.....	96
Оніщенко В.В. ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ.....	100
Полетило П.С., Музичук К.С. ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД НОВИХ ЗАГРОЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	104
Сердюк Л.Р. ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	107
Шаймуродов Р.А. ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ	111

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Ковганюк Д.О.

курсант,

Інститут підготовки кадрів для органів СБУ

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Дашковська О.Р.

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ ДИЛЕТАНТИЗМ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Проблема розбудови громадянського суспільства та демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною з розвитком правосвідомості й правової культури громадян. Правова культура – це ціннісно-нормативна система, орієнтована на ідеали гуманізму і демократії, яка схвалюється більшістю населення в суспільстві або основними соціальними групами. Вона включає базові демократичні переконання, установки, орієнтації, символи, спрямовані на політико-правову систему, охоплює як правові ідеї і цінності, так і діючі норми правової практики.

Правосвідомість є сукупністю правових уявлень, почуттів, переконань, оцінок, що виражають ставлення індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому до права, до поведінки людей у галузі правового регулювання. Правосвідомість громадян демократичного суспільства виступає ще й каналом впливу права на поведінку людей, на формування суспільних і групових відносин і зв'язків в демократичному суспільстві через мотивацію, емоції, свідомість. Як зазначає Толстенко В. Л., найгострішим та з найбільшим ступенем актуальності проблематика дослідження правосвідомості, а також засобів впливу на неї постає тоді, коли держава, так і суспільство проходять процес формального і змістовного оновлення тих фундаментальних принципів і норм, якими врегульовуються суспільні відносини [1, с. 10].

Неефективність національної системи захисту прав громадян впливає на правосвідомість громадян України. Все це свідчить про те, що сучасна правова правосвідомість українського соціуму частково

деформована. Така деформація виявляється у викривленні уявлень про цінність права. Деформація правової свідомості – це соціально-правове явище, що характеризується зміною її стану, при якому у носіїв формуються певні ідеї, уявлення, погляди, знання, відчуття і настрої, переживання і емоції, які спотворено відображають юридичну дійсність і виражають негативне ставлення до діючого права, законності і правопорядку, і одним з різновидів цього явища є правовий дилетантизм.

Правовий дилетантизм означає вільне поводження із законом, поверхове або неадекватне тлумачення правових норм, відсутність системного підходу при оцінці юридичної ситуації, що в цілому обумовлено легковажним ставленням до права. Особливої небезпеки ця форма може набути в разі тиражування таких підходів через засоби масової інформації (наприклад, всупереч дії презумпції невинуватості твердження про визнання особи до судового рішення винною у вчиненні злочину). Правовий дилетантизм характеризується недбалим ставленням до юридичних цінностей, правовою неосвіченістю, низьким рівнем правосвідомості та політико-правової культури суб'єктів права (наприклад, адвокат не ознайомився детально зі справою, по якій має виступати в судовому засіданні, покладаючись на власну красномовність та уміння переконувати аудиторію) [2, с. 544].

Найбільш рельєфно правовий дилетантизм проявляються у суспільствах перехідного типу, для яких притаманна правова нестабільність, багатоманітність, суперечливих правових процесів, протистояння політичних та інших сил, відсутність або розмитість чітких соціальних та правових орієнтирів, незрілість громадянського суспільства, політичної еліти тощо. Важливим об'єктивним фактором, що породжує певні види деформованої правосвідомості, виступає незрілість, недосконалість демократичної і правової держави, що сприяє порушенню принципу поділу влад, збої у функціонуванні державного механізму та правової системи, протистояння різних гілок влади, поширення корупції та кумівства серед державних чиновників. Зазначений фактор породжує недовіру до діяльності владних та громадських структур, невпевненість у майбутньому, розчарування у регулятивних можливостях права, приниження окремими суб'єктами значення правових цінностей у сфері правового буття суспільства, що сприяє деформації правової свідомості у всіх її проявах [3, с. 432].

Правовий дилетантизм торкається деформації індивідуальної правосвідомості, що не виключає його прояву на груповому і суспільному рівнях. Подолання деформації правової свідомості та створення умов для підвищення рівня правової культури населення, активної і свідомої участі громадян у здійсненні реформи є сьогодні першочерговим завданням суспільства і держави на шляху розбудови в Україні громадянського суспільства і правової держави [4].

Необхідно розробляти та впроваджувати заходи щодо боротьби з деформацією правосвідомості населення. До цих заходів можна віднести організацію правового виховання населення, якісну підготовку та перепідготовку юридичних кадрів, отримання якісної освіти тощо. Потрібно розвивати всі можливі напрямки протистояння деформації правосвідомості для того, щоб створити демократичне розвинене суспільство. У цілому взаємодія права і правосвідомості має конструктивний характер. Однак на певних етапах розвитку держави і права можуть створюватися історичні передумови для формування дефектної правосвідомості, яка є антиподом правової культури.

Проблема правової свідомості та правової культури ще тривалий час буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо впливає з конституційного проголошення України правовою державою. Це обумовлює потребу в неухильному зростанні й досягненні високого рівня правової культури кожного громадянина, кожної посадової особи, кожного державного службовця, і особливо професійних юристів, на яких припадає головна робота у законотворчості та застосуванні права. Лише тоді рівень правової культури населення досягне найвищого щабля розвитку, лише тоді кожен громадянин держави відчує власну приналежність до правового життя країни, буде активним учасником правового процесу й матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки та недоліки [5].

Список використаних джерел:

1. Толстенко В. Л. Правова ідеологія у структурі правосвідомості: теоретико-методологічні основи аналізу / В. Л. Толстенко // Державо і право. Вип. 41. – К., 2008. – С. 10-18.
2. Загальна теорія держави і права [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] / [За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина]. – Х. : Право, 2009. – 544 с.
3. Теорія держави і права. Елементарний курс / Н. М. Крестовська., Матвеева Л. Г. – Х. ТОВ «Одісей», 2008. – Ст. 432.
4. Данильян О. Г., Герасіна Л. М., Дзьобань О. П., Петришин О. В. Правосвідомість і права культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні. – Харків: «Право». – 2009.
5. Третяк С. Правове забезпечення правової культури населення як умова створення основ громадянського суспільства // Право України. – 2005. – № 4.

Навоян А.С.

студент;

Середа А.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ТА ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУМЦІ

Потреба в історичному екскурсі приватного права та його становлення в Україні зумовлюється тим, що такі дослідження сприятимуть оптимізації чинного законодавства, більш ефективному застосуванню приватно-правових норм та дадуть змогу науково обґрунтувати практичні рекомендації щодо розмежування сфер регулятивної дії між основними кодифікованими актами у сфері приватного права України. Тому тема запропонованого дослідження видається досить актуальною.

Перш за все, слід розпочати з того, що первинні згадки про приватне право відображені в працях мислителів давнього часу. Найперша з них пов'язується з Тітом Лівієм, а власне приватні норми вже містяться, як вважають дослідники держави та права, в Законах Ману та Законах Хамурапі [1, с. 16]. Так, наприклад, Закони Ману називають вісім можливих способів виникнення права власності: спадкування, дарування, купівля, завоювання, лихварство, виконання роботи, одержання милостині, а також давність володіння. В той же час, цікавим є факт доволі детальної розробленості зобов'язальних відносин та наслідків, що настають у разі їх порушення: якщо боржник не міг заплатити борг у строк, то він повинен був його відпрацювати. При цьому кредитор, що належав до нижньої касти, не міг примусити відпрацювати борг боржника, що належав до вищої касти [2]. Таким чином, в законах стародавніх цивілізацій окреслені не лише першопочаткові положення приватного права, а й визначена відповідальність за порушення його норм.

Вагомий внесок у розробку приватного права було зроблено юристами Стародавнього Риму Ульпіаном, Павлом, Нервою. Особливої популярності набуло визначення приватного і публічного права, дане у першому фрагменті книги I Дигестів Юстиніана, де воно наведене у вигляді сентенції Ульпіана. Останній зазначав, що вивчення права поділяється на дві частини – публічне та приватне право – і розрізняв їх залежно від того, чиєї користі право, насамперед, стосується: суспільної (державної) чи приватної (окремих осіб): «Публічне право – те, що стосується становища римської держави, приватне – те, що стосується користі окремих осіб; існує корисне у суспільному відношенні й корисне

у приватному відношенні» [3, с. 264]. При цьому, приватне право було ним структуроване та включало природне (*jus naturale*), міжнародне торгівельне право (право народів – *jus gentium*) і цивільне право (*jus civile*) [4, с. 26]. Положення римського приватного права задало напрямок формування та розвитку, зокрема цивільного права як базової галузі приватного.

Наступним визначним кроком в історії розвитку приватного права стало створення Цивільного кодексу Франції, більш відомого як Кодексу Наполеона, в якому були відображені та вдосконалені здобутки у сфері приватних правовідносин та відповідальності. Особливу увагу було приділено Наполеоном приватній власності, що було в повній мірі відображено в основних положеннях цивільного кодексу Наполеона. Так, Наполеон, зазначав: «Велику помилку уряду становить надмірне прагнення до батьківської опіки над власністю, внаслідок цього воно руйнує і свободу, і власність» [5, с. 160] Пізніше було створене так зване Німецьке цивільне уложення, що визначало ряд положень, пов'язаних з приватним правом та відповідальністю.

Грунтовна розробка категорій приватного права та інституту відповідальності в межах зазначеного нормативного обсягу розпочалася на зламі XIX-XX століття.

Важливо зауважити, що за часів радянської влади правова наука в своїй системі здебільшого не визнавала виокремлення приватного права поряд з публічним. Так, після утвердження на теренах колишнього Радянського Союзу соціалістичного режиму представники офіційно домінуючого правознавства «відвернулись» від приватно-публічного, здавалось би, традиційного, поділу права. Причиною таких змін у науковій думці була спрямованість влади на викорінення «усього приватного» у тогочасному суспільстві [6, с. 8]. Отже, в радянські часи поділ права на приватне та публічне категорично заперечувався.

Право радянського періоду мало імперативний характер, було аспектом державної політики, забезпечувалося партійною владою, що обумовлювалось існуючою формою державно-правового режиму [7, с. 357]. При цьому стримувалося повне волевиявлення, мало місце проникнення держави у всі сфери суспільного життя, розчинення приватного права як такого у праві публічному

Радянське цивільне право розглядалося здебільшого як структурний елемент системи публічного права. Більш незалежні вчені вважали його галуззю, котра поєднує у собі як приватне, так і публічне начала. Тим не менше, усі правознавці погоджувалися з тим, що предмет правового регулювання соціалістичного цивільного права є вужчим ніж предмет правового регулювання дореволюційного та «буржуазного» цивільного права [6, с. 8].

У радянській юридичній науці критеріями поділу галузей права всередині єдиної системи права вважалися предмет правового регулювання як головний, основний критерій і метод правового регулювання як додатковий, похідний [8, с. 84], хоча деякі з науковців вважали, що достатньо і одного з цих критеріїв (наприклад, предмета правового регулювання [9; 10] або методу правового регулювання [11]. Безумовно, не можна зазначити, що ці критерії цілком задовольняли науку та практику, і згодом С. Алексєєв запропонував комплексний підхід до вирішення цих проблем. А саме було визначено додатковий критерій – юридичний режим (механізм) галузі права, під яким розуміють специфічні прийоми правового регулювання – особливий порядок виникнення і формування змісту прав та обов'язків суб'єктів, їх здійснення, санкції, способи реалізації, а також дію єдиних принципів (загальних положень), що поширюються на цю сукупність норм [12].

На думку сучасних науковців приватне право нерозривно пов'язане з правом публічним у їхньому співвідношенні та взаємозв'язку [13, с. 9-10]. Сутність такого взаємозв'язку полягає у тому, що кожна система права містить норми, покликані забезпечувати, насамперед, загальнозначущі (публічні) інтереси, тобто інтереси суспільства, держави в цілому, а також норми, які захищають інтереси окремих осіб.

На сьогодні в Україні приватне право все частіше стає предметом наукових досліджень, що зумовлено, передовсім, проголошенням у ст. 3 Конституції України людини найвищою соціальною цінністю в державі [6, с. 8]. Безумовно, за сучасних умов при вивченні приватного права та з'ясуванні його місця у структурі права слід використовувати виключно приватно-публічний поділ права.

Таким чином, процес розвитку приватного права та його становлення бере свій початок з давніх часів та продовжується до теперішнього часу. Сучасні погляди на приватне право ґрунтуються на зростанні соціальної та персональної цінності права як такого, утвердження демократичних засад та прав людини і громадянина. Важливим залишається на сьогодні подальше дослідження питання приватного права та, в свою чергу, розподіл права на публічне та приватне.

Список використаних джерел:

1. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти / О.Х. Юлдашев. – К.: МАУП, 2004. – 576 с.
2. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій / І. Д. Мудрак / Державна податкова адміністрація України; АДПСУ. – Ірпінь, 2001. – 232 с.
3. Римське право: [навч. посіб.] / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.

4. Актуальні проблеми методології приватного права: [монографія] / [за заг. ред. О. Д. Крупчана]. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2005. – 266 с.
5. Юшкевич В. А. Наполеон і на поприще гражданского правоведения и законодательства / В. А. Юшкевич. – [2-ге вид.]. – М.: Сытин, 1905. – 240 с.
6. Сивий Р. Б. Приватне право в системі права України: поняття, критерії виокремлення, структура: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Р. Б. Сивий ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2006. – 16 с.
7. Зелена І. В. До питання генезису приватного права // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 355-359.
8. Борисова В. І. Тенденції розвитку цивільного права як галузі приватного права // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 81-93.
9. Генкин Д. М. К вопросу о системе советского социалистического права / Д. М. Генкин // Советское государство и право. – 1956. – № 9. – С. 81-85.
10. Вильнянский С. И. К вопросу о системе советского права // Советское государство и право. – 1957. – № 1. – С. 105-107.
11. Мешера В. Ф. О делении советского права на отрасли // Советское государство и право. – 1977. – № 3. – С. 96-97.
12. Алексеев С. С. Отрасли советского права: проблемы, исходные положения // Сов. государство и право. – 1979. – № 9. – С. 22-27.
13. Прокопович Г. А. Теоретическая модель юридической ответственности в публичном и частном праве: автореф. дисс. ... доктора юрид. наук / Г. А. Прокопович. – Санкт-Петербург, 2010 – 60 с.

Рибовалова М.А.

студентка,

Науковий керівник: Амарян М.Х.

кандидат історичних наук, доцент,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІЙНА ПІВНІЧНИХ І ПІВДЕННИХ ШТАТІВ США

Особливістю розвитку США до Громадянської війни 1861-1865 рр. була наявність в межах однієї держави двох різних соціальних систем – рабство на півдні країни і капіталізм на півночі.

Рабство підтримували південні штати, політичною елітою яких були великі плантатори-рабовласники. Для суспільства Півдня характерними були расистські переконання. Ті види робіт, які виконували темношкірі, вважалися негідними білої людини, навіть бідняка. Плантаційна економіка Півдня трималася на найжорстокішій експлуатації негрів-рабів, які в силу складної ситуації на ринку найманої праці були єдиною

робочою силою. Вся економіка цього регіону ґрунтувалася на експлуатації чорних рабів. І плантатори-рабовласники ще в роки Війни за незалежність пред'явили буржуазії Півночі жорсткий ультиматум: рабовласництво на Півдні недоторканно! Тільки за цієї умови південні штати підтримають боротьбу за звільнення колоній від британської залежності, тільки за умови збереження рабства штати Півдня увійдуть до складу першого незалежної держави, що народжувалася на Американському континенті.

Північні штати навпаки: в їх конституціях рабство було заборонене. Основою сільського господарства там були вільні фермери. На Півночі США концентрувалися підприємці і основна маса емігрантів. У цьому регіоні зосереджувалися підприємства машинобудування, металообробки, легкої промисловості. Тут основною робочою силою були численні емігранти з інших країн, які працювали на фабриках, заводах та інших підприємствах. Робочих рук на Півночі було достатньо, демографічна ситуація тут була стабільною і рівень життя був задовільним.

Південь був аграрним «придатком» США, тут вирощувалися такі культури як тютюн, цукрова тростина, бавовна та рис. Північ потребувала сировини з Півдня, особливо бавовну, а Південь – машини Півночі. Тому довгий час два різні економічних регіони співіснували в одній країні. Однак поступово між ними наростали суперечності. Серед найгостріших конфліктних питань можна виділити наступні:

1. Податок на ввезені товари (Північ прагнув зробити їх якомога вищими, аби захистити свою промисловість, Південь хотів торгувати з усім світом вільно).

2. Проблеми навколо рабства (чи вважати рабів-утікачів вільними у вільних штатах, карати чи надавати їм притулок, чи можуть південні штати забороняти на своїй території вільних чорношкірих і т. д.).

3. Ситуація не була статичною: США захоплювали нові території, і виникали суперечки щодо конституції кожного з майбутніх штатів, у першу чергу – чи буде новий штат вільними або рабовласницьким. Прихід до влади Лінкольна, який оголосив, що всі нові штати будуть вільними, означав для південних штатів перспективу залишитися в меншості і в майбутньому програвати в Конгресі з усіх конфліктних питань.

Новий розворот американської історії був зумовлений кількома конкретними драматичними подіями, що відбулися в 1854-1856 рр. Першим і головним серед цих подій стало прийняття в 1854 р. Конгресом США закону «Канзас – Небраска». Він був запропонований Стівеном Дугласом, одним з лідерів Демократичної партії, у зв'язку з обговоренням питання про прийняття до Сполучених Штатів двох нових територій. Обидві ці території, Канзас і Небраска згідно Міссурійській

компромісу могли бути включені в США тільки в якості вільних штатів. Дуглас ж пропонував надати населенню даних штатів право за допомогою демократичного референдуму вирішити питання про дозвіл або заборону рабства на їх територіях. Головним у законі «Канзас – Небраска» було те, що він створював можливість проникнення та легалізації рабства на територіях вільних штатів і змінював склався політичний порядок на користь рабовласницького Півдня. І вже під час обговорення та голосування закону «Канзас – Небраска» американські політики розділилися головним образом за географічною, а не за партійною ознакою. Це нове, секційно-географічне розділення американських політиків завдало нищівного удару по колишній двопартійній системі. І в середині 1854 більшість вігів і демократів з вільних штатів, об'єднавшись з фрісойлерами, оголосили про створення Республіканської партії, яка вимагала недопущення рабства на нових територіях.

У 1860 році ситуація загострилась. Перемога А.Лінкольна на президентських виборах 1860 року стала для рабовласників своєрідним сигналом до початку дій. Ще до виборів громадськість Півдня, передбачаючи це, широко обговорювала можливість сецесії (тобто відділення) південних штатів. 20 грудня 1860 року зі складу Союзу виходить Південна Кароліна. Пізніше так само вчинили ще 10 рабовласницьких штатів.

4 лютого 1860 року відокремлені штати, на з'їзді в Монтгомері (штат Алабама) оголосили про об'єднання в рабовласницьку Конфедерацію, президентом якої 9 лютого було обрано великого плантатора Джефферсона Девіса, що у 1853–1857 обіймав посаду міністра оборони США. 18 лютого Девіс «офіційно» вступив на посаду. Зїзд в Монтгомері проголосив себе конгресом і прийняв конституцію, «узаконивши» рабство на Півдні. Заколот розділів країну на 2 частини зі своїми президентами і конгресами. Утворення нового державного об'єднання супроводжувалося відвертими саботажами прихильників рабства на федеральному рівні.

Завдання Півночі у цій війні були сформульовані в резолюції конгресу, прийнятій 22 липня 1861 року. В ній вказувалось, що війна ведеться не з метою знищення встановлених інститутів (тобто рабства), а для того, щоб захистити і відстояти верховну владу конституції і зберегти Союз. Як тільки ці цілі будуть досягнуті, війна повинна припинитися. 11 штатам заколотникам протистояло 23 тих, що залишилися у складі Союзу.

У перший період громадянської війни (1861–1862 рр.) успіх був на боці Конфедерації. 21 липня 1861 року недалеко від Вашингтона 30-тисячна армія Конфедерації легко розбила погону навчену 35-тисячну

армію Союзу. 21 жовтня того ж року армія Півночі під командуванням бездарного генерала Макклелана знову зазнала нищівної поразки.

Перший військовий успіх Півночі прийшов 1862 року. У 1862 року коли війська під командуванням генерала У. С. Гранта в лютому-квітні витіснили противника з Кентуккі, а після важкого бою при Шайло, очистили від жителів півдня штат Теннесі. До літа вони звільнили штат Міссурі, і війська Гранта ввійшли в північні райони Міссісіпі й Алабами.

Між тим, провалилася ще одна надія бунтівників – Англія і Франція, які готувалися визнати Конфедерацію і вступити у війну на її боці, відмовилися від цього наміру. Перелом на користь Півночі стався лише після того, як уряд А. Лінкольна видав кілька важливих законодавчих актів. Це зокрема:

1. Госмтед-акт (прийнятий у травні 1862 року), за яким кожна американська сім'я могла отримати з держрезерву західних земель земельний наділ 160 акрів (64 га).

2. 30 грудня 1862 Лінкольні підписав «Прокламацію про звільнення» рабів з 1 січня 1863 року. Ця «Прокламація», як і рішення про набір негрів в армію, кардинально змінила мету війни – мова тепер йшла про знищення рабства.

У питанні про скасування рабства, Лінкольні значною мірою залежав від необхідності враховувати можливу реакцію на цей крок всієї сукупності різних сил і чинників, в першу чергу, всередині країни. Нагадаємо, що виступаючи за скасування рабства як інституту, президент зовсім не вважав негрів рівними білим і був проти надання їм після звільнення статусу повноправних громадян.

Після арешту президента Девіса (влітку 1864 року) та членів його уряду Конфедерація припинила своє існування.

Військові успіхи не забарилися позначитися на президентських виборах 1864 року. Лінкольні, який виступав за укладення миру на умовах відновлення Союзу та заборони рабства, був тріумфально переобраний на другий термін.

Громадянська війна між Північчю і Півднем завершилася перемогою сіверян, що забезпечило заборону рабства на всій території США, підкріплене тринадцятим поправкою до Конституції США, яка набрала чинності в кінці 1865.

14 квітня 1865 Лінкольні разом з дружиною і гостювала у них молодий подружжям відправився в театр Форда на виставу. Там, в президентській ложі, на нього було скоєно замах. Вбивцею, смертельно поранивши Лінкольна, був актор Джон Уїлкс Бут. Йому вдалося вистрибнути з ложі, добігти до сцени і сховатися. Через кілька днів його вистежили і вбили в перестрілці 1. Президент помер наступного дня, 15 квітня, не доживши до капітуляції рабовласницьких штатів всього 11 днів (вони капітулювали 26 квітня).

Підсумком війни Півночі і Півдня стало зняття з порядку денного двох найважливіших для США проблем, назрілих задовго до початку війни, – ліквідація негритянського рабства і буржуазно-демократичне рішення земельного питання. Оскільки ще до початку військових дій стався політичний розкол країни, до завдань війни додалося і відтворення США в колишньому складі штатів (а для рабовласницького Півдня – закріплення і збереження розколу). У здійсненні цих трьох завдань (або їх частини) було зацікавлена більшість населення країни, включаючи і певні верстви жителів Півдня.

Громадянська війна стала найкривавішою в історії країни. Північ втратила 360 тисяч чоловік, втрати Півдня склали не менше 250 тисяч. Прямі військові витрати федерального уряду становили 3 млрд доларів, національний борг зріс до 3,5 млрд. Війна залишила по собі 1 млн калік. Після війни штати розгромленої конфедерації були поставлені під контроль федеральних військ. Місце загальних судів зайняли військові трибунали. З обох палат конгресу виключено Представників Півдня. Особам, які брали участь у заколоті, заборонили брати участь у політичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бурін С.М. На полях битв Громадянської війни в США. – М.: Наука, 1988. – 172 с.
2. Дементьев І.П. Американська історіографія Громадянської війни в США (1861-1865). – М.: Изд-во Московського Університету, 1963. – 350 с.
3. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : Навч. посіб. – К.: Аміка, 2001. – 624 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Божко Р.І.

студент,

Науковий керівник: Мудрисєвська Л.М.

кандидат філософських наук,

кандидат юридичних наук, доцент,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку актуальним залишається питання щодо визначення міжнародного договору як джерела національного права, зокрема конституційного. При цьому договірні відносини набувають універсального характеру, оскільки вони визначають статус міжнародних договірних норм у сфері конституційно-правових відносин, а також виокремлюють основні засади співвідношення міжнародного договору та конституційного права [1, с. 391].

Актуальність даного дослідження полягає і в тому, що норми внутрішнього права за допомогою відповідних правових інструментів узгоджуються з міжнародно-правовими нормами. Інструментом такого поєднання і виступають міжнародні договори, які набувають статусу джерел національного законодавства.

Необхідно зазначити, що питанням дослідження співвідношення міжнародного договору та конституційного права займалися як зарубіжні дослідники (І. Лукашук, М. Мадуро, Е. Танчев, Ю. Тихомиров, К. Швებель та ін.), – так і українські (М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, М.І. Козюбра, В.Ф. Погорілко та ін.).

Відповідно до положень Віденської конвенції з права міжнародних договорів під міжнародним договором розуміють угоду, яка укладається між основними суб'єктами міжнародного права, перш за все між державами, що регулює відносини між ними шляхом створення взаємних прав та обов'язків [2, с. 147]. Дане визначення міжнародного договору є основоположним при формулюванні поняття міжнародного договору як джерела конституційного права, оскільки поширене в науковому обігу.

Договори, що застосовуються у сфері конституційно-правових відносин, визначають як нормативно-правові, оскільки вони містять в собі загальноправові норми та принципи, що є обов'язковими у застосуванні всіма учасниками даного кола відносин [1, с. 381].

Наприклад, О.Ф. Скакун визначає нормативно-правовий договір як спільний акт-документ, який містить в собі норми права, що встановлюються за взаємною згодою суб'єктів правотворення задля врегулювання життєвої ситуації, забезпечуваної державою [3, с. 334]. Дослідник вважає, що нормативно-правовому договору притаманні універсальні основоположні ознаки договорів, такі як: добровільність укладення договору; рівність сторін договору; узгоджувальність договору; еквівалентність договору; взаємна відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання зобов'язань; законодавче забезпечення договору, що надає йому юридичної сили [4, с. 182].

О.А. Назаренко розділяє договори на дві групи: внутрішньодержавні та міжнародні нормативно-правові договори, що застосовуються в конституційно-правовій сфері.

По-перше, суб'єкти міжнародного договору є рівними, а суб'єкти внутрішньодержавних договорів – як приклад, можуть мати неоднакове правове становище. По-друге, сторони міжнародних договорів є суб'єктами міжнародного права, а сторони внутрішньодержавних договорів – національного. По-третє, міжнародні договори можуть мати пріоритет над національним законом, а внутрішньодержавний договір – є підзаконним актом [1, с. 384].

На думку дослідниці О.А. Назаренко, проголошення у ст. 9 Конституції України чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства і, відповідно, можливість їх застосування в Україні означає, що для врегулювання конституційно-правових відносин припустимою є договірна форма, оскільки міжнародні договори містять норми, що регулюють конституційно-правові відносини.

Підписання 27 червня 2014 року Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом дало поштовх для нового етапу реформування внутрішнього законодавства України, – в тому числі й конституційного, оскільки угода передбачає поглиблений процес інтеграції України в правову систему національної міжнародної організації [5, с. 33].

Угода про асоціацію з ЄС в правовій системі України регулюватиметься її конституційним законодавством, так як Конституція України щодо застосування міжнародних угод встановлює підхід, відповідно до якого у разі конфлікту між положенням міжнародного договору та національним законодавством пріоритет мають національні договори. Як виняток, є конфлікт договору і Конституції.

На конституційному рівні пріоритетним є міжнародне право. Більшість спеціалістів міжнародного права дотримуються думки, що в разі розбіжностей норм міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою, та норм національного законодавства, то верховенство мають міжнародні норми.

Сучасна теорія конституційного права України відносить міжнародні договори до самостійних джерел конституційного права. При розгляді механізму перетворення норм міжнародного права на норми права національного, аналізуються відповідні положення, що містяться в Конституції України та Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. Відмічається невідповідність положень зазначених законів, із яких випливає, що Верховна Рада України здійснює ратифікацію міжнародних договорів шляхом прийняття спеціального закону про ратифікацію, положенню ст. 9 Конституції України, яка закріплює, що частиною національного законодавства є лише чинні міжнародні договори, «згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України». Виходячи з вищевикладеного встановлено, що під конституційним формулюванням розуміється власне ратифікація міжнародного договору, так як при її здійсненні передбачено видання нового національного нормативного акту у вигляді спеціального закону про ратифікацію. Саме це явище і свідчить про трансформацію міжнародних норм у національне законодавство України.

Враховуючи аналіз процесу ратифікації як головної стадії укладання міжнародних договорів, можна зазначити, що лише ті міжнародні договори України, які належним чином будуть ратифіковані, є джерелами її національного законодавства, – а отже і конституційного.

Таким чином, можна дійти висновків, що вплив міжнародних договорів на конституційне законодавство набуває все більших обертів. Тому підписання різноманітних міжнародних угод змушує імплементувати їх у внутрішнє законодавство України.

Список використаних джерел:

1. Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк ; [та ін.] ; відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2010. – 710 с.
2. Международное право: Учебник / Талалаев А. Н., Тункин Г. И., Шестаков Л. Н. и др. – М.: Юрид. лит., 1999. – 560 с.
3. Скакун О. Ф. Теория государства и права : Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. – Дел, 2000. – 335 с.
4. Тихомиров Ю. А. Публичное право. Учебник. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 485 с.
5. Петров Р. Конституційні аспекти імплементації угод про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, Молдовою і Грузією // Право України. – 2015. – № 8. – С. 33-39.

Лифарь А.О.

студентка,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Процес розбудови ефективної системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні висуває велику кількість нових питань в сфері вирішення проблем місцевого значення. Досвід функціонування системи місцевого самоврядування в Україні свідчить про необхідність реформування місцевого самоврядування в контексті розширення його компетенції, з одночасним створенням належної матеріальної та фінансової основи, для здійснення органами самоврядування покладених на них, відповідно до закону, функцій та завдань. Виходячи з вектору європейської інтеграції України, доцільно звернути увагу на досвід реформування системи місцевого самоврядування країн ЄС, зокрема Польщі, ефективність та дієвість якої доведена протягом тривалого часу.

Дослідженню цього питання присвячено чимало наукових праць таких науковців як: Н. Шпоротюк, О. Мороз, Г. Дуткевич, В. Роман, Ю. Ватуля та інші.

Процес проведення реформи в Польщі був спрямований на створення незалежного базового рівня в адміністративно-територіальному устрої країни (гміни, повіти, воєводства), у ст. 2 закону «Про гмінне самоврядування» зазначено, що гміна виконує функції від власного імені та під власну відповідальність [3]; поетапні зміни структури та механізму функціонування центрального уряду (децентралізація державної влади, обмеження сфери її дії); запровадження нових механізмів і процедур діяльності регіональних органів влади.

Основний Закон Республіки Польща декларує основні засади побудови системи місцевого самоврядування в Польщі.

Першим є принцип субсидіарності. Повноваження передаються гмінам, а делегування повноважень на вищий рівень відбувається тоді, коли його продуктивність перевищує можливості нижчого рівня.

Другий принцип полягає в самостійності діяльності місцевого самоврядування. Стаття 168 зазначає, що одиниці територіального самоврядування мають право встановлювати розміри місцевих податків і зборів в обсязі, визначеному в законі.

Третій принцип передбачає право на захист інтересів органів самоврядування в суді (ч. 2 ст 165). Реалізація цього принципу також

передбачає передачу фінансових повноважень на місця. Конституція Республіки зазначає, що зміни в обсязі завдань і компетенції одиниць територіального самоврядування проводиться одночасно з відповідними змінами в розподілі публічних доходів (ч. 4 ст. 167).

Четвертий принцип полягає в чіткому розподіл власних та делегованих повноважень. Так, окрім власних повноважень органи місцевого самоврядування на рівні гміни, повіту та воєводства здійснюють делеговані повноваження державних адміністрацій. Фінансування делегованих повноважень здійснює суб'єкт делегування (ч. 2 ст. 166) [1].

Представницькими органами місцевого самоврядування в Республіці є: рада гміни, рада повіту, сеймик воєводства. Виконавчими органами місцевого самоврядування, що обираються відповідними представницькими органами є: правління гміни, правління повіту та правління воєводства.

Завданням самоврядної організації на рівні гміни є: використання землі; житлове господарство; забезпечення населення газом, електроенергією; захист навколишнього середовища, утримання ринків, парків, цвинтарів; будівництво та ремонт доріг та вулиць; забезпечення водопостачання, водовідведення; утримання бібліотек, дошкільних закладів та закладів початкової школи; соціальні послуги тощо. До делегованих повноважень закон відносить: реєстрацію громадянського стану та прописки, видачу паспортів та ін.

На рівні повіту слід виділити такі повноваження як: охорона пам'яток культури, підтримка недієздатних осіб, утримання повітових доріг, видача дозволів на будівництво, сприяння туризму, санітарне та ветеринарне інспектування. Окрім цього, як було зазначено вище, повітовим органам можуть делегуватись повноваження державної адміністрації.

Самоврядні органи воєводства здійснюють регіональну політику, для цього їм надаються певні повноваження, що стосуються зокрема: допомоги безробітним, розвитку сільських регіонів, заохочення розвитків місцевих ринків праці, захисту прав виробників та ін.

Для підвищення ефективності в здійсненні покладених завдань Конституція Польщі надає право одиницям територіального самоврядування як об'єднуватись між собою, так і вступати в міжнародні об'єднання локальних і регіональних спільнот, а також співпрацювати з локальними та регіональними спільнотами інших держав (ч. 1 ст. 172) [1]. Таким чином в Республіці діє чотири таких об'єднання:

- Союз польських метрополій, що об'єднує 12 великих міст;
- Союз польських міст, до складу якого входять понад 240 середніх міст;

- Союз маленьких міст, що формуються гмінами з населенням менше 40 тис.;

- Союз сільських гмін [2].

Таким чином, на нашу думку, врахування польських управлінських особливостей має велике значення в контексті реформування системи вітчизняного врядування, адже євроінтеграційні процеси, що декларуються українською владою, наголошують на необхідності реформування сучасної управлінської моделі, зокрема системи місцевого самоврядування з огляду на європейські цінності.

Список використаних джерел:

1. Конституція Польщі від 2 квітня 1996 року. – Режим доступу: www.polska.ru

2. Мороз О. Реформування системи місцевого самоврядування: польський досвід / О. Мороз // Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-1/doc/3/05.pdf>

3. Вілжинський В. Реформування системи місцевого самоврядування в Польщі: досвід для України/ В.Вілжинський // Державне управління та місцеве самоврядування, 2014, вип. 2 (21).

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Матросова І.Ю.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЇХ ПРИСУТНОСТІ

На сьогодні однією з найважливіших тенденцій світової економіки є посилення інтеграційних процесів та глобалізації національних економік. Дана інтенсивність великою мірою пов'язана з діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК). ТНК безпосередньо або опосередковано впливають на соціально-економічні та політичні процеси у світі. Як і будь-яка інша держава світу, Україна не стала виключенням і вітчизняна економіка зазнала впливу зовнішнього середовища, в тому числі й з іноземних ТНК. Із отриманням Україною незалежності ТНК почали з'являтися у національній економіці через великий потенційний ринок для товарів та послуг, а також джерело дешевої робочої сили та природних ресурсів. Специфіку впливу ТНК на економічну систему України та аналіз існуючої ситуації досліджували такі вчені: А. Семенов, В. Крижанівська, О. Жук, О. Беззубченко, С. Якубовський, О. Козак та ін. Діяльності ТНК присвячено численні звіти ООН, СОТ, МВФ, конференції ООН з торгівлі та розвитку. Саме зараз доцільним є відстеження ситуації щодо визначення стану і тенденцій впливу ТНК на економіку України, оскільки незважаючи на велику кількість наукових публікацій, темі впливу ТНК на розвиток України приділено недостатньо уваги.

Істотну роль в розвитку інтеграційних процесів та глобалізації світової економіки відіграють ТНК. Вихід великих корпорацій за межі національних економік та створення розгалуженої системи дочірніх підприємств в інших країнах дозволяє їм досягти максимальної мобільності, ефективності та захищеності від ризиків своїх фінансових ресурсів. За рахунок можливості внутрішньо-корпоративного, горизонтального перерозподілу фінансових потоків між своїми підприємствами, корпорації мають можливість швидкого реагування на зміну економічної та політичної кон'юнктури ринку та використовувати переваги тих чи інших національних економічних систем, які склалися у відповідний період, для досягнення максимальної ефективності своєї

діяльності. Це може виражатися у концентрації своїх ресурсів у країнах з дешевою кваліфікованою силою та доступною сировиною, в країнах, у яких надаються великі преференції в оподаткуванні діяльності ТНК [1].

ТНК – це універсальний інститут, результат еволюції фірми в умовах глобалізації, яка володіє широкою розгалуженою мережею філіалів в інших країнах з метою використання порівняльних переваг країн свого перебування, маючи високий ступінь впливу на процеси як економічного, так і політичного розвитку [2, с. 470].

Транснаціональні корпорації ведуть свою господарську діяльність по всьому світу. І Україна не є винятком, тобто проникнення найбільшого транснаціонального капіталу в український економічний простір здійснилось. В Україні з'явився новий потужний ряд господарюючих суб'єктів, доходи й економічна влада кожного з яких інколи набагато більша, ніж у всіх українських компаній разом взятих. Іноземні ТНК знайомі з потенціалом і особливостями українського ринку капіталу, товарів та послуг. Відома їм і специфіка українського бізнесу. Наприклад «Royal Dutch Shell», «Siemens» та деякі інші з'явилися ще до 1917 року. Почали співпрацю на нашій території ще в радянські часи (1920-1930-ті роки) такі компанії, як «Ford Motors», «General Electric», ряд інших німецьких, британських і шведських компаній [3, с. 42-43].

В умовах сьогодення в Україні діє ряд потужних ТНК, а їх діяльність значним чином впливає на економіку країни. Впродовж років незалежності взаємовідносин між країною та міжнародними компаніями еволюціонували, набували нових форм в залежності від міжнародної кон'юнктури та досягнень науково-технічного прогресу. Відповідно до існуючих обставин зовнішнього середовища змінювалось українське законодавство, яке регулювало діяльність іноземних компаній на території країни. На даний момент часу взаємовідносини між ТНК та Україною регулюються Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні», Законом України «Про господарські товариства», Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Законом України «Про інвестиційну діяльність», Законом України «Про іноземні інвестиції» [4].

На кінець 2014 р. в Україні діють понад 30 світових ТНК. Серед яких можна виділити «Alcatel», «British American Tobacco», «British Petroleum», «Coca-Cola», «Danone», «Hewlett-Packard», «Huawei», «Kraft Foods» (Mondelez International), «McDonalds Corporation», «Metro Cash&Carry», «Nestlé», «PepsiCo», «Procter&Gamble», «Samsung», «Shell», «SUN Inbev», «Toyota», «Unilever» та ін. Проте на основну увагу заслуговують ТНК, які займаються виробництвом продукції на території України і як, наслідок, розвивають промисловий потенціал країни та створюють нові робочі місця. Значного розповсюдження в українській економіці набули потужні виробничі FMCG-компанії, які виробляють

товари повсякденного попиту (напої, снеки, побутову хімію, косметичні вироби та ін.). Міжнародні компанії зазначеної спеціалізації позитивно вплинули на ринок товарів харчування та громадського споживання, оскільки значно розширили товарний асортимент [2].

Аналіз діяльності ТНК в Україні насамперед можна визначити через обсяги, динаміку, галузеву та регіональну структура іноземного інвестування, так званих прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що значно впливають на темпи структурної перебудови національної економіки.

Згідно зі звітом «Інвестиції у світі-2014», який було оприлюднено на Конференції ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), обсяг прямих іноземних інвестицій у всьому світі зріс 2013 р. до 1 трлн 450 млрд дол. США, що на 9% більше, ніж у 2012 р., і прогнозувалось подальше його зростання на майбутні три роки. У свою чергу статистичні спостереження за динамікою припливу іноземних інвестицій в економіку України, на жаль, не дають підстав для оптимізму. Динаміка обсягів залучених іноземних інвестицій не має чіткої тенденції, найбільший пік активності іноземних інвесторів спостерігався у 1996 та 2006 рр. (за даними Держкомстату України – темпи приросту 85,5 та 86,7% відповідно). За останні два роки відбувся рекордний спад іноземної інвестиційної активності, найнижчі показники темпів приросту іноземних інвестицій за 2013 р. – 9,9% та 2014 р. – 5,2%.

За даними доповіді ООН «Інвестиції у світі-2014», у 2013 р. через високі політичні ризики в Україні обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився удвічі – до 3 млрд 800 млн дол. Однією з причин стало виведення інвесторами низки активів, особливо з банківського сектора. Статистичний аналіз галузевої структури прямих іноземних інвестицій за 2012 р. свідчить про збереження високої зацікавленості іноземних інвесторів до видів економічної діяльності з високою капіталізацією прибутків, таких як переробна промисловість – 25,9%, торгівля – 11, фінансова діяльність – 29,6, операції з нерухомим майном – 16,6% (за даними Держкомстату України). На жаль, поза увагою іноземних інвесторів лишаються наукомісткі галузі, частка прямих іноземних інвестицій в них склала лише 1%. За регіональними уподобаннями іноземних інвесторів незмінно лишаються пріоритетними промислово розвинуті регіони та м. Київ [7].

Як вже зазначалося вище, лівова частина прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в країні здійснюються ТНК, які є потужними гравцями на фінансовому ринку України, тому не слід недооцінювати вплив ТНК на розвиток галузевої та регіональної структури економіки України. І хоча з присутністю ТНК пов'язують ступінь інтегрованості країни в структуру світового господарства, а дехто з дослідників розглядає їх як панацею виходу економіки України з кризи, не треба забувати, що головною метою ТНК є отримання максимальних прибутків та зміцнення

своїх конкурентних переваг. Експансія ТНК в країну-реципієнта несе як позитивні, так і негативні наслідки [1].

Аналізуючи вплив ТНК на економіку України, до позитивних чинників можна віднести наступні:

1. Покращення виробничої бази України, на ряду із чим на території країни з'являються нові товари та послуг, будівництво нових підприємств, модернізації або розширення існуючих, створюються нові робочі місця.

2. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні – маркетингові та технологічні інновації. Це у свою чергу призводить до переймання іноземного досвіду вітчизняними виробниками, появи ринкової конкуренції, як наслідок її – підвищення якості продукції, покращення технологій її виробництва, подекуди, навіть до покращення умови праці робітників та екологічної ситуації в країні.

3. Сприяння реструктуризації економіки. Діяльність ТНК знаходиться у тісному взаємозв'язку з кон'юктурою світової економіки, яка визначає попит і пропозицію на товари та послуги. Функціонування міжнародних компаній на території України призводить до зміни у структурі видів економічної діяльності. В першу чергу значного розвитку набули сектори економіки, які пов'язані з харчовою та тютюновою промисловістю, торгівлею, фінансами, енергетикою та телекомунікаціями, тобто з галузями зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту [8].

4. Збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, що призводить до збільшення податкових надходжень до бюджету України.

У той же час присутність іноземних ТНК на ринку країни створює ряд достатньо негативних наслідків:

1. Експансія іноземними компаніями найбільш перспективних секторів економіки – використання України як сировинної бази.

2. Нанесення шкоди навколишньому середовищу розташуванням шкідливого виробництва.

3. Недооплатою податків до бюджету України через здійснення «невидимого» тиску на органи влади для здобуття кращих умов функціонування або за допомогою використання механізму трансферного ціноутворення.

4. Спроможність ТНК впливати на ціноутворення в країні, що призводить до поглинання або банкрутства вітчизняних виробників, та робить залежною українську економіку від діяльності міжнародних компаній [8].

Підбиваючи підсумки аналізу перебування ТНК в економіці України, необхідно зауважити, що ТНК відіграють дуже важливу роль в економічному розвитку України. Багатомільйонні інвестиції тому яскраве підтвердження, галузевий розвиток (харчової, тютюнової,

енергетичної промисловості) відбувається рішучими кроками. Проте разом із цим внаслідок діяльності ТНК українська економіка зазнає негативного впливу від їх функціонування (експансія міжнародних компаній на українському ринку, забруднене навколишнє середовище, ухиляння від сплати податків тощо). Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути створення власних ТНК, які б займалися видобутком та переробкою сировини, виготовлення з неї продукції та її продажем, слід розробити гнучкі, адаптовані до поточної ситуації механізми регулювання їх діяльності. З метою збереження національних інтересів від діяльності іноземних ТНК з одночасним нарощуванням обсягів іноземного інвестування, які є вкрай необхідними для розвитку економіки України, існує також потреба у реалізації дієвих заходів щодо покращення інвестиційного клімату та розвитку вітчизняної економіки з наданням пріоритетів стратегічно важливим для країни галузям.

Список використаних джерел:

1. Іванова М.О. // 2014 89 ISSN 2074-5362 Європейський вектор економічного розвитку. 2014. № 2 (17).
2. Якубовський С.О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: навчальний посібник для студ. вузів / С.О. Якубовський, Ю.Г. Козак, О.В. Савчук [та ін.]; за ред.: С.О. Якубовський. – Київ: Центр навчальної літ., 2006. – 486 с.
3. Ліневич Ю.В. Роль ТНК у формуванні й розвитку динамічних порівняльних переваг приймаючої країни / Ю.В. Ліневич // Економіка та держава. – 2009. – № 12.
4. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://portal.rada.gov.ua>
5. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – www.kmu.gov.ua
6. Беззубченко О.А. Оцінка діяльності іноземних ТНК в Україні [Електронний ресурс] / О.А. Беззубченко // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка. – 2011. – Вип. 1. – С. 50–56. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vmdu_ek_2011_1_10.pdf
7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2012_1_1/25.pdf

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Абрамова О.П.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Не виконання судових рішень, які набрали законної сили нівелює саму суть призначення правосуддя, а тому забезпечення реалізації судового рішення залишається актуальним.

Питаннями виконання судових рішень займалися такі вчені як С. Н. Абрамов, С. С. Бичкова, В. В. Комаров, Р. О. Ляшенко, Н. А. Сергієнко, С. Я. Фурса, Н. О. Чечіна, М. Й. Штефан та інші.

Дослідити проблему виконання судових рішень, які набрали законної сили у справах про надання психіатричної допомоги у примусовому порядку, а також висловити пропозиції щодо усунення наявних законодавчих прогалин для удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

За чинним законодавством України, остаточне рішення про прийом або поміщення хворої людини на психіатричний огляд до психіатричного лікувального закладу в примусовому порядку може прийняти тільки суд. Дослідивши надані та витребувані докази, встановивши всі факти, що мають значення, суд за результатами розгляду справи ухвалює законне та обґрунтоване рішення, яким задовольняє або відхиляє вимогу про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку.

На практиці залишається не визначеним питання виконання таких судових рішень. Окреме провадження традиційно вважалося таким, що рішенням суду встановлювали юридичні факти і вони не виконувалися в примусовому порядку [3]. Такі рішення відносилися до категорії визнання фактів, але на сьогодні потрібно враховувати нову концепцію, що рішення судів у справах окремого провадження можуть виконуватися державною виконавчою службою.

Судові рішення є обов'язковими не тільки для осіб, щодо яких вони ухвалені, але й для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових, службових осіб і громадян.

На думку Р. О. Ляшенка не можна погодитися з положенням частини 2 статті 239 ЦПК, оскільки воно деякою мірою суперечить частині другій ст. 28 Конституції України. Державний виконавець мусить виконувати обов'язкові приписи суду, які відповідають положенням Закону, а тому саме державний виконавець зобов'язаний організувати проведення судово-психіатричної експертизи. Так само, згідно зі ст. 239 ЦПК України можуть підлягати примусовому виконанню державною виконавчою службою ухвала суду про проведення психіатричного огляду особи у примусовому порядку та рішення суду про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги, а також про госпіталізацію особи до психіатричного закладу в примусовому порядку. Лише заява про продовження такої госпіталізації не повинна виконуватися в примусовому порядку державною виконавчою службою, оскільки особа й так знаходиться в психіатричному закладі. Але в Законі України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 року № 606-XIV не встановлено особливостей виконання таких рішень і ухвал [1, с. 23-25].

Яскравим підтвердженням недосконалості законодавства в цій частині є судова практика.

Так, рішенням Крюківського районного суду м. Кременчука від 10.09.2013 року було вирішено провести психіатричний огляд в примусовому порядку ОСОБА_2 без його згоди.

Про проведення огляду були повідомлені керівництво Крюківського РВ КМУ УМВС України в Полтавській області, голова правління ОСББ № 76 ОСОБА_4 та син ОСОБА_2. Однак, огляд не вдалося провести, оскільки двері квартири ніхто не відчинив, син ОСОБА_2 відмовився надавати доступ до квартири свого батька, мотивуючи свій вчинок відсутністю ключів та міцністю вхідних дверей до квартири. Голова ОСББ також відмовилася від надання доступу до квартири, оскільки не має на це повноважень та підручних засобів для відкриття дверей. Дільничий інспектор заявив, що до його функцій не входить проникнення до квартири. За таких обставин ОСОБА_2 не був оглянутий.

У справі № 537/202/14-ц за заявою лікаря Кременчуцького обласного психоневрологічного диспансеру ОСОБА_1 про надання доступу до квартири ОСОБА_2 для виконання вищезазначеного рішення суду встановив, що ні інструкцією «Про заходи та організацію взаємодії закладів охорони здоров'я й органів внутрішніх справ, щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади»,

затвердженою наказом МОЗ України і МВС України від 19.12.2000 року № 346/877, ні Законом України «Про психіатричну допомогу» не визначений порядок щодо примусового входження до помешкання особи з метою її психіатричного огляду без згоди самої особи. А тому Ухвалою від 24.01.2014 року відмовив в задоволенні заяви в.о. головного лікаря Кременчуцького обласного психоневрологічного диспансеру ОСОБА_1 про примусове входження до квартири ОСОБА_2 за адресою АДРЕСА_1 з метою його психіатричного огляду без згоди особи [4].

Відповідно до пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII до приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону. На сьогодні не було прийнято інструкцій чи інших актів законодавства на врегулювання даної прогалини. Відтак, чинною залишається і інструкція «Про заходи та організацію взаємодії закладів охорони здоров'я й органів внутрішніх справ, щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади», затверджена наказом МОЗ України і МВС України від 19.12.2000 року № 346/877. Яка хоча і не повно, проте частково продовжує регулювати питання взаємодій відповідних закладів охорони здоров'я з правоохоронними органами.

Крім того, залишається не визначеним питання виписки особи з психіатричного закладу у випадку, якщо суд задовольнить заяву фізичної особи або її законного представника про припинення надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Так як статтею 18 Закону України «Про психіатричну допомогу» передбачено лише, що виписка особи, яку було госпіталізовано до психіатричного закладу в примусовому порядку здійснюється за рішенням комісії лікарів-психіатрів або за рішенням суду про відмову в продовженні такої госпіталізації.

1. Доповнити процесуальне законодавство, зокрема статтю 367 ЦПК України, нормою за якою Суд допускає негайне виконання рішень і у справах про проведення психіатричного огляду особи в примусовому порядку, про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження чи припинення, про госпіталізацію особи до психіатричного закладу у примусовому порядку та про продовження такої госпіталізації чи її припинення.

2. Лікарі згідно із Законом України «Про виконавче провадження» не вправі самостійно здійснювати примусові заходи щодо проведення експертизи чи забезпечити проведення огляду у примусовому порядку, коли особа ухиляється від такого. А тому необхідно доповнити Закон України «Про виконавче провадження» нормою, яка б передбачала привід особи, яка ухиляється від виконання рішення про надання такій особі

психіатричної допомоги у примусовому порядку з одночасним викликом представника психіатричного закладу, до якого має бути поміщено цю особу для передання. За чинним законодавством державний виконавець може в разі неявки боржника без поважних причин виносити постанову про його привід через органи Національної поліції.

3. З метою забезпечення прав особи, щодо якої застосовується примусова госпіталізація, у разі якщо Суд задовольнить заяву такої особи чи її законного представника про припинення госпіталізації, рішення суду повинно містити також пряме розпорядження про необхідність виписки пацієнта з психіатричного стаціонару.

Список використаних джерел:

1. Ляшенко Р. О. Судове рішення та виконавчий лист як виконавчі документи: їх співвідношення та проблеми виконання / Руслан Олегович Ляшенко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 4. – С. 83-86.

2. Сергієнко Н. А. Взаємодія судів із органами державної виконавчої служби при виконанні судових рішень у цивільних справах в Україні [Текст] : автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. А. Сергієнко ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : [б. и.], 2015. – 18 с.

3. Фурса С. Я. Окреме провадження в цивільному процесі України. – К. : Поліграфічний Центр Київського університету імені Тараса Шевченка, 1999. – С. 148-174.

4. Ухвала Крюківський районний суд м. Кременчука Полтавської області від 24 січня 2014 року по справі № 537/202/14-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42251081>

Калініна А.С.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЕВТАНАЗІЯ: ВБИВСТВО, ДОЗВОЛЕНЕ ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЧИ УЗАКОНЕНА МОЖЛИВІСТЬ ОСОБИ ОБИРАТИ МІЖ ЖИТТЯМ ТА СМЕРТЮ?

Головним, фундаментальним правом людини є право на життя. Саме воно гарантується ст. 27 Конституції України: «кожна людина має невід'ємне право на життя». Право на життя закріплене також і в п. 1 та 2 ст. 281 Цивільного кодексу України: «Фізична особа має невід'ємне право на життя. Фізична особа не може бути позбавлена життя.» Але

зважаючи на сучасну ситуацію в світі все більше питань викликає легалізація на законодавчому рівні такого явища як евтаназія.

Проблемі евтаназії присвячені роботи різних вчених. Зокрема кримінально-правові аспекти евтаназії розглядали С. Бородін, В. Глушков, Н. Крилова та ін. Т. Вергелес, О. Іванюшкін, Ю. Крелін, В. Селіванов та інші дослідники приділили свою увагу дослідженню підстав легалізації евтаназії. Серед вчених-цивілістів проблемами евтаназії цікавилися М.М. Мікуліна, Г.В. Анікіна та інші.

Щодо самого терміна «евтаназія», то він був вперше використаний англійцем Ф. Беконом у праці «Про гідність та примноження наук» у 1605 р. Вживаючи його філософ мав на увазі легку і безболісну смерть. Але сама проблема евтаназії здобула міжнародного значення лише у XIX-XX ст., коли у 1987 році в Іспанії 39 Всесвітня медична асамблея прийняла Декларацію про евтаназію.

Вчені виділяють декілька різновидів евтаназії: активну та пасивну, примусову та добровільну. Активна евтаназія, або як часто її називають «метод наповненого шприца», передбачає вчинення певних дій, які тягнуть за собою настання смерті безнадійно хворої людини. До неї, в свою чергу, також відносять суїцид, який був вчинений за допомогою іншої особи – *assisted suicide*. Пасивна евтаназія полягає в тому, що хворому, на його прохання, припиняють надавати медичну допомогу, внаслідок цього пацієнт помирає. Добровільна евтаназія на відміну від примусової характеризується тим, що хворий, усвідомлюючи наслідки свого вчинку, дає згоду на позбавлення себе життя.

Розглядаючи моральний та юридичний аспект евтаназії, вченими було сформульовано термін «право на смерть». Але на відміну від права на життя, яке гарантується законодавством, жоден нормативний акт не передбачає можливості існування права на смерть. До сих пір точаться суперечки щодо узаконення евтаназії і на даний момент існують найрізноманітніші думки щодо цього: від повного несприйняття евтаназії до її абсолютної підтримки, як явища необхідного на даний час.

Досліджуючи питання евтаназії неможливо оминати увагою думку Ю. Павлової, яка говорила, що аналіз категорії «евтаназія» для юриста не може обмежуватися значенням «легка, безболісна смерть»; тут важливе значення має те, що така смерть відповідає внутрішній волі й волевиявленню помираючого (його родичів) і відбувається за допомоги медичного працівника [1].

Але все ж таки залишається відкритим питання: чи можемо ми вважати згоду на евтаназію особистим немайновим правом фізичної особи?

М.Н. Малєїна висловила думку, що найвищою цінністю є реальне благо людини. Не кожен має сили лежати паралізованим, обходитися без сторонньої допомоги, відчувати постійний та нестерпний біль; не у всіх однакове уявлення про якісні параметри життя [2, ст.58.].

Неможливо не погодитися з думками Дж. Рейгелса та А. Малиновського, які говорили, що застосування евтаназії є чітким забезпеченням права людини на свободу та права на повагу гідності. Даний хід думок ми можемо спостерігати й у «Маніфесті евтаназії», який був оприлюднений групою лауреатів Нобелівської премії у 1974 році. Саме в ньому було влучно висвітлено думку щодо доцільності легалізації евтаназії як складової права людини на повагу гідності: «Було б жорстоко і по-варварськи вимагати, щоб людина продовжувала жити всупереч своїй волі, коли її життя втратило уже будь-яку гідність, красу, сенс і перспективу на майбутнє. Марне страждання – це зло, якого усе цивілізоване суспільство повинне старатися ігнорувати. Кожен індивід має право гідно жити і гідно померти». Цієї ж думки дотримується і Ю.А. Дмитрієв: «заборона евтаназії є неконституційним актом, який суперечить принципу забезпечення людської гідності (ст. 28 Конституції України передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності). Неможливо діяти виключно в інтересах хворого, який благає про смерть, відмовляючи йому в цьому. Очевидно, що питання про введення евтаназії, як і будь-яке інше етичне питання, повинні перш за все вирішити самі громадяни, а потім вже законодавець, як це і прийнято в більшості цивілізованих країнах світу» [3, с. 57].

Аналізуючи законодавство України варто наголосити на тому, що у ч. 4 ст. 281 Цивільного кодексу прописано чітку заборону активної евтаназії – задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. У ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я чітко зазначено, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань.

У ст. 284 Цивільного кодексу України зазначено, що надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла 14 років, провадиться за її згодою. Законодавець також говорить, що повнолітня дієздатна особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, має право відмовитися від лікування. Але в цій же статті Цивільного кодексу вказано, що у невідкладних випадках, за наявності реальної загрози життю фізичної особи, медична допомога надається без згоди фізичної особи або її батьків (усиновлювачів), опікуна, піклувальника. Зважаючи на це, можемо зробити висновок, що фактично ч. 5 ст. 284 Цивільного кодексу України законодавець забороняє пасивну евтаназію. В той же час в ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я вказано, що «згода пацієнта чи його законного представника на медичне втручання не потрібна лише у разі наявності ознак прямої загрози життю пацієнта за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від самого пацієнта чи його законних представників.

Якщо відсутність згоди може призвести до тяжких для пацієнта наслідків, лікар зобов'язаний йому це пояснити. Якщо і після цього пацієнт відмовляється від лікування, лікар має право взяти від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків.

Пацієнт, який набув повної цивільної дієздатності і усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними, має право відмовитися від лікування».

Роблячи висновок на основі цієї статті деякі вчені говорять про наявність і в Україні дозволеної пасивної еутаназії. Але це не зовсім так, адже пасивна еутаназія потребує поєднання індивідуальної свободи однієї людини та обов'язку іншої.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо зробити висновок, що право на еутаназію за своїм внутрішнім наповненням та призначенням є особистим немайновим правом фізичної особи. Саме тому держава не може позбавляти людину його реалізації.

Актуальним залишається питання щодо легалізації еутаназії та прийняття відповідного закону, який би її регулював. Тут є влучною думка О. Свиридова, який пишучи про еутаназію в Російській Федерації зазначив: «Многие боятся, что принятие закона об эвтаназии в нашей стране невозможно, поскольку у нас очень слабы привычки соблюдения законов и очень большой опыт их умелого и корыстного нарушения» [4].

Отже, можемо дійти висновку, що сьогодні, з огляду на світовий і вітчизняний досвід країн, які легалізували еутаназію (Нідерланди, Франція тощо), можемо стверджувати про доцільність її узаконення і в Україні. Адже розв'язання цієї проблеми полегшить смерть багатьох хворих, які останні роки перебувають у лікарнях у так званому «проміжному стані» – між життям і смертю. Ці люди не мають вибору, вони приречені на повільну і болісну смерть, що є прямим порушенням конституційного права людини на гідність та свободу, а також фактично в цих ситуаціях не дотримується принцип гуманності та справедливості.

Список використаних джерел:

1. Павлова Ю.В. Проблемы эвтаназии в праве // Здравый смысл. – 2005. – № 3(36). – <http://razumru.ru/humanism/journal/36/pavlova.htm>
2. Малейна М.Н. О праве на жизнь // Советское государство и право. – 1992. – № 2. – Ст. 58.
3. Дмитриев Ю.А. Право человека на достойную жизнь как конституционно-правовая категория / Ю.А. Дмитриев // Конституционный строй России. – М., 1996. – Вып. III. – С. 54–62.
4. Свиридов А. Эвтаназия: Плохая жизнь? Хорошая смерть? // Ведомости. – 2008. – № 33.

Романенко В.В.

студентка,

Науковий керівник: Свистун Л.Я.

доцент, кандидат юридичних наук,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІЦЕНЗІЙ НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Реалізація проголошеного Конституцією України курсу на становлення України як демократичної та правової держави, а також виконання вимог Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС залежить від низки факторів, серед яких чільне місце посідає правове регулювання інтелектуальної власності як складової права власності. Надійне законодавче забезпечення охорони і захисту права інтелектуальної власності є одним із факторів, що свідчать про готовність України до інтеграції у європейські співтовариства.

Пошук нових підходів до розуміння інтелектуальної власності та правового регулювання відносин у цій сфері, як у межах, так і поза межами права власності, спричинив появу низки концепцій з патентного права, авторського права, але, не дав узагальнених теоретичних розробок щодо інтелектуальної власності та сутності її правового регулювання. До того ж спроби наукового осмислення зазначеної проблеми породили суттєві розбіжності між вченими-цивілістами. Все це й обумовлює актуальність дослідження правової природи та класифікації ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Перш за все, слід зауважити, що право інтелектуальної власності – це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти, визначені чинним законодавством України. Воно є недоторканим: ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений в його здійсненні, крім випадків та у порядку, встановлених законом.

До об'єктів права інтелектуальної власності зокрема належать: літературні та художні твори у сфері літератури, науки та мистецтва; виконання; фонограми, відеограми і передачі (програми) організацій мовлення; комп'ютерні програми, копії даних (бази даних); винаходи, корисні моделі, промислові зразки; наукові відкриття; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; позначення: комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення тощо; нерозголошена інформація (комерційна

таємниця) [1, с. 39]. Крім того, до об'єктів права інтелектуальної власності належить захист від недобросовісної конкуренції.

Особи, яким належать майнові права інтелектуальної власності, мають виключні права дозволяти зацікавленим особам використання належного їм об'єкта права інтелектуальної власності. Зазначене повноваження може бути реалізоване шляхом видачі ліцензій чи укладення ліцензійних договорів з іншими особами [2, с. 576].

Взагалі, як відомо з латини, «ліцензія» (licentia) означає «право», «дозвіл» [3, с. 18]. Цей термін вживається в різних галузях права. Однак якщо в адміністративному праві ліцензію видає спеціально уповноважений орган, то у сфері інтелектуальної власності – правоволоділець, тобто особа, яка має майнові авторські права, чи власник охоронного документа на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породи тварин [2, с. 576].

Видача ліцензії може бути оформлена як самостійний документ чи шляхом укладення ліцензійного договору [4, с. 12]. Однак сама по собі ліцензія є одностороннім правочином і не може розглядатися як вид договору. Аналогічне розмежування можна провести на прикладі довіреності, як одностороннього правочину, і договору доручення.

За своєю цивільно-правовою природою ліцензія є одностороннім правочином, що засвідчує намір ліцензіара надати повноваження на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі, визначеному ліцензією. Тому у випадку її оформлення як окремого документа, для чинності ліцензії достатньо волевиявлення ліцензіара, спрямованого на надання прав на використання результату творчості іншій особі. Згода ліцензіата у такому разі не вимагається. Проте, якщо ліцензія є складовою іншого цивільно-правового договору, надання їй юридичної сили потребує волевиявлення обох сторін договору.

Оскільки ліцензія є одностороннім правочином, то не доречно включати її поряд з ліцензійним договором як різновид договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Доцільніше було б ліцензії і ліцензійний договір регулювати спільно. Тому положення ЦК України стосовно ліцензії і ліцензійного договору будемо розглядати спільно.

Одним з повноважень особи, яка має майнові права інтелектуальної власності, є виключне право дозволяти використання результату творчої діяльності іншими особами. Це право може бути реалізовано шляхом видачі ліцензії чи укладення ліцензійного договору.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності – це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

(ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Така ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Як в першому, так і в другому випадку мета правовідносин зводиться до отримання зацікавленою особою дозволу, який є гарантією того, що праволоділець не буде забороняти використання об'єкта інтелектуальної власності в певних межах. Різниця між ліцензією та ліцензійним договором полягає у кількості осіб, волевиявлення яких необхідно для чинності дозволу: при видачі ліцензії достатньо волевиявлення однієї особи (праволодільца), а при укладенні договору обов'язкове вираження та погодження волі двох сторін (праволодільца і користувача). Так, покупку диску з комп'ютерною програмою досить часто супроводжує ліцензія на паперовому носії чи в електронному вигляді, яка містить лише волевиявлення праволодільца.

Питання класифікації ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення, тому для з'ясування специфіки ліцензій в процесі використання об'єкта права інтелектуальної власності необхідним є дослідження наукової класифікації ліцензій.

Отже, залежно від різноманітних підстав (предмет, обсяг прав, умови і підстави їх надання тощо) можна класифікувати ліцензії на наступні види.

За предметом ліцензії розрізняють ліцензії на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породи тварин, об'єкт авторського права чи суміжних прав.

За обсягом прав, що надаються, розрізняють обмежені і повні ліцензії. ЦК України закріплює три види обмежених ліцензій: виключна, одинична, невиключна (п. 3 ст. 1108 ЦК) [5]. Ці ліцензії відрізняються залежно від того, наскільки виключена конкуренція праволодільца й інших осіб зі сфери діяльності ліцензіата. У кожній конкретній ситуації на вибір виду ліцензії впливає характер об'єкта і обсяг ринку.

Залежно від того, чи є ліцензійна угода самотійною чи входить в інший договір більш загального типу, розрізняють «чисті» і «супутні» ліцензії. Якщо ліцензія є самотійним об'єктом правовідносин, то йдеться про «чисту» ліцензію. В іншому випадку при наданні ліцензії окремий правочин не укладається, а умови ліцензійного характеру стають складовою іншого договору. Наприклад, супутня ліцензія може видаватися поряд із продажем продукції, передачею майна у лізинг тощо.

Залежно від характеру надання прав з погляду економічного змісту ліцензії діляться на відплатні та безвідплатні. Враховуючи ринкові

відносини, на практиці майже всі ліцензії є відплатними, тобто ліцензіар за надане право одержує певну винагороду від ліцензіата. При безвідплатній ліцензії надається право на використання об'єкта інтелектуальної власності без відповідної компенсації.

За умовами надання розрізняють субліцензії, перехресні, зворотні і відкриті ліцензії. Субліцензія (залежна ліцензія) – це письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі, надане ліцензіатом за згодою ліцензіара. В свою чергу, перехресна ліцензія («крос-ліцензія») передбачає взаємний обмін правами на використання об'єктів інтелектуальної власності, які досить часто доповнюють одне одного.

Зворотною називається ліцензія, яка надає ліцензіару право на використання результату творчої діяльності, розробленого ліцензіатом на основі отриманих від ліцензіара знань у результаті поліпшення чи вдосконалення об'єкта основної ліцензії. І нарешті, відкрита ліцензія (так звана ліцензія по праву) має місце у випадку, якщо патентовласник згоден надати право на використання об'єкта інтелектуальної власності будь-якій фізичній або юридичній особі за умови виплати винагороди.

Залежно від підстав видачі дозволу (договір чи адміністративний акт компетентного державного органу) розрізняють добровільні та примусові ліцензії. При наданні добровільної ліцензії дотримується принцип свободи договору. Це виявляється у тому, що сторони вільні у виборі контрагента і визначенні умов дозволу (обсягу прав, що надаються, території і терміну дії ліцензії, розміру і порядку сплати винагороди тощо). Примусова ліцензія – це дозвіл, що видається без згоди патентовласника компетентним державним органом (судом, господарським судом або Кабінетом Міністрів України) зацікавленій особі на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Слід зауважити, що як і будь-який поділ на види, наведені класифікації мають умовний характер. Пояснюється це тим, що на практиці зазначені види ліцензій можуть виступати як у чистому вигляді, так і в поєднанні. До того ж, оскільки аналіз ліцензій за кожною з підстав розподілу хоча і виявить їх особливі риси, однак дасть односторонню, неповну характеристику, то для цілісної картини доцільно кожен конкретну ліцензію розглядати водночас із погляду різних класифікацій [2, с. 583].

Таким чином, ліцензія є правовою формою розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності. Видача ліцензії зводиться до отримання зацікавленою особою дозволу, який є гарантією того, що право володілець не буде забороняти використання об'єкта інтелектуальної власності в певних межах. Отже, ліцензія – це письмове повноваження, котре надається особою, що має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

(ліцензіаром), іншій особі (ліцензіату), про надання їй права на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Список використаних джерел:

1. Денисюк О. П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О. П. Денисюк // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 38-41.

2. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

3. Дмитришин В. С. Правова природа та класифікація ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності / В. С. Дмитришин // Адвокат. – 2010. – № 6. – С. 18-23.

4. Кирилюк А. В. Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. В. Кирилюк ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2010. – 20 с.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Караченцева Є.В.

студентка,

Донецький національний університет

ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Мирова угода у господарському процесі направлена на швидке та найменш ускладнене врегулювання спірних відносин. Ухвала суду про затвердження мирової угоди є гарантією подальшого задоволення вимог кредитора. Але, на жаль, на практиці складається ситуація при якій може виникнути ряд проблем щодо виконання мирової угоди, яка затверджена ухвалою суду, у разі відмови однієї зі сторін добровільно її виконувати.

Відповідно до ч. 4 ст. 78 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), мирова угода затверджується ухвалою суду, якою одночасно припиняється провадження у справі. Така ухвала за своєю правовою природою має добровільний порядок виконання [1]. Якщо ж боржник відмовляється від виконання умов мирової угоди, то законодавством передбачено вирішення питання такими шляхами:

- Звернення з позовом до суду про спонукання до виконання ухвали про затвердження мирової угоди.
- Звернення за примусовим виконанням до відділу Державної виконавчої служби.

О.Г. Бортнік зазначає, що законодавство України повинно гарантувати примусове виконання мирової угоди на рівні з законодавством ЄС. З метою підсилення процесуальних гарантій виконання мирової угоди є можливим після визнання мирової угоди за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або за ініціативою суду вжити заходів до забезпечення її виконання [2, с. 6]

У разі ухилення однієї із сторін від виконання умов мирової угоди наказ про примусове виконання не може бути видано, оскільки провадження зі справи господарським судом припинено. Однак інша сторона у цьому випадку не позбавлена права звернутись на загальних підставах з позовом про спонукання до виконання умов мирової угоди, що зазначено у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України № 9 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України» [3].

Враховуючи відсутність терміну «спонукання» в нормативно-правових актах, відсутність серед переліку способів захисту прав «спонукання до виконання умов мирової угоди», Господарський суд Львівської області у своїй ухвалі надав роз'яснення суті «спонукання до виконання мирової угоди». Слово «Спонукати» означає «змушувати, схилити, заохочувати до якоїсь дії, певного вчинку». Відтак, уточнення «Спонукати до виконання ухвали про затвердження мирової угоди. Стягнути 2598500,00 грн. основної заборгованості» вжито в п. 2 резолютивної частини рішення не альтернативно до вимоги про спонукання до виконання мирової угоди, а для уточнення умов мирової угоди, які підлягають до виконання...» [4].

Вважаємо, що таке застереження суду є необхідним при винесенні відповідного рішення суду про спонукання до виконання умов мирової угоди, адже відповідним рішенням суд уточнює суму заборгованості, яка залишилась на момент розгляду справи та надає повноваження державному виконавцю стягнути вказану суму у примусовому порядку. Проте трапляються випадки відмови у задоволенні таких позовних вимог, через недосконале регламентування законодавства.

Наглядним прикладом є рішення Вищого господарського суду України у справі № 5023/4768/12 від 4.02.2013 р. У висновку суду викладено наступне: «В ухвалі про затвердження мирової угоди у резолютивній частині докладно й чітко викладаються її умови і зазначається про припинення провадження у справі (пункт 7 частини першої статті 80 ГПК України), а також вирішується питання про розподіл між сторонами судових витрат. Досліджуючи зміст ухвали господарські суди відзначили, що ухвала не містить дати набрання законної сили та строку пред'явлення її до виконання. Разом з тим, ні нормами ст. 78 ГПК України, ні нормами ст. 86 ГПК України не передбачено вимоги про зазначення в ухвалі дати набрання законної сили ухвали. За загальним правилом ухвала господарського суду набирає законної сили з дня її винесення» [5].

Щодо другого варіанта виконання ухвали про затвердження мирової угоди, то відповідно до ч. 1 та п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження», «...примусове виконання рішень здійснюється державною виконавчою службою на підставі виконавчих документів, а саме ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах...» [6].

Вищим господарським судом у Пленумі «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» від 26.12.2011 р. № 18 була здійснена спроба врегулювати зазначену проблему. Так у п. 3.19 Постанови вказано наступне «У разі ж ухилення однієї зі сторін від виконання мирової угоди після закінчення строку (настання терміну) виконання нею своїх обов'язків

за цією угодою: якщо ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди відповідає вимогам статті 18 Закону України «Про виконавче провадження», то вона є виконавчим документом у розумінні пункту 2 частини другої статті 17 названого Закону і підлягає виконанню державною виконавчою службою; тому за наявності зазначеної умови позовна заява про спонукання до виконання мирової угоди не підлягає розгляду в господарських судах. Інакше, така ухвала не має статусу виконавчого документа, і інша сторона у справі не позбавлена права звернутися з позовом про спонукання до виконання мирової угоди, у випадку задоволення якого господарський суд видає наказ» [7].

Отже для примусового виконання достатньо лише ухвали суду про затвердження мирової угоди, яка має всі ознаки виконавчого документа. Господарське судочинство містить приклади неможливості фактично виконати у примусовому порядку ухвалу про затвердження мирової угоди.

Фактом порушення законодавства державним виконавцем є Постанова Харківського апеляційного суду. Скаржник звертається до апеляційної інстанції з посиланням на безпідставний висновок господарського суду першої інстанції про правомірність дій Державної виконавчої служби щодо відмови у відкритті виконавчого провадження за виконавчим документом якою було затверджено мирову угоду. Місцевий суд та виконавча служба обґрунтували таке рішення з посиланням на те, що мирова угода передбачає розстрочку сплати заборгованості та припускає добровільне виконання і при цьому не визначає жодних підстав негайного стягнення з боржника повної суми заборгованості [8].

З метою усунення перешкод під час виконання ухвали про затвердження мирової угоди, пропонуємо ввести зміни до ГПК України, а саме ч. 4 ст. 78 ГПК України доповнити положенням: «Ухвала суду про затвердження мирової угоди повинна відповідати вимогам виконавчого документу, які передбачені ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» та набирає силу з дня її винесення. Ухвала підлягає примусовому виконанню, якщо умови мирової угоди, які визнані відповідною ухвалою не виконані у строк, визначений для добровільного виконання». Така пропозиція покладає обов'язок на суд видати ухвалу про затвердження мирової угоди у формі виконавчого документа, дозволить полегшити порядок виконання ухвали про затвердження угоди і вирішити проблему неоднозначного застосування діючих правових норм на практиці.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

2. Бортнік О.Г. Мирова угода у цивільному судочинстві: Автореф. дис. канд. юрид. наук 12.00.03 / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2007. – 19 с.

3. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України: Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9 // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 6. – Ст. 39.

4. Ухвала про роз'яснення рішення суду господарського суду Львівської області за позовом ПАТ «Кредобанк» до ТОВ «Компанія «Зоря» (Справа № 914/4065/13) від 3 лютого 2014 р. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36994452>

5. Постанова Вищого господарського суду України за позовом ПАТ «Харківгаз» до ТОВ «Сінтал'Д» (Справа № 5023/4768/12) від 4 лютого 2013 р. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29253040>

6. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.

7. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11>

8. Постанова Харківського апеляційного суду за позовом Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва Національної академії аграрних наук України до Державного підприємства «Дослідне господарство «Комсомолець» (Справа № 922/1126/14) від 5 січня 2015 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42279060>

Мух Антуан

студент,

Науковий керівник: Погрібний Д.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СУТНІСТЬ ДЕМПІНГУ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НИМ (АНТИДЕМПІНГОВІ МЕТОДИ)

У конкурентній боротьбі на світовому ринку замість торгових обмежень усе ширше використовуються засоби просування товару на закордонні ринки. Одним із таких засобів є демпінг – найяскравіший прояв цінової конкуренції. Активно і в масовому порядку демпінгова

практика стала використовуватися вже у 20–30-ті роки, тобто у період найбільш серйозної економічної кризи, загострення на світовому ринку конкурентної боротьби та проблеми збуту [1].

Саме слово «демпінг» походить від англійського дієслова «to dump», що означає скидати, звалювати, розвантажувати, кидати.

В міжнародній лексиці слово «демпінг» звичайно використовується як синонім нечесної конкуренції, що передбачає дію на ціни товарів, що експортуються.

Правова суть демпінгу розкривається у ст. VI ГАТТ. Демпінг – це продаж товару за кордоном за ціною, нижчою його «нормальної ціни», який завдає або загрожує завдати матеріальної шкоди промисловості, утвореної на території країни-імпортера, або який суттєво затримує утворення такої.

Демпінг, згідно з національним законодавством, – це ввезення на митну територію країни імпорту товару за цінами, нижчими від порівняльної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару [3].

Т.М. Циганкова зазначає, що демпінг являє собою таке явище, коли товари продаються на зарубіжний ринок за цінами нижчими, що превалюють на цьому ринку, або за цінами, що є нижчими за собівартість [4, с. 444].

У колективній монографії Т.М. Циганкової, Л.П. Петрашко та Т.В. Кальченко зазначено, що демпінг (dumping) – засіб фінансової нетарифної торговельної політики, що полягає у просуванні товару на зовнішній ринок за рахунок зниження експортних цін нижче нормального рівня цін, існуючого в цих країнах. Він може здійснюватись як за рахунок ресурсів окремих фірм, що прагнуть опанувати зовнішній ринок своєї продукції, так і за рахунок державних субсидій експортерам [5, с. 244].

Негативними наслідками для країн, в які імпортується демпінговий товар, є, перш за все, монополізація ринку та утиск національних виробників.

Тому факт наявності демпінгу та шкода, якої він завдає національним товаровиробникам контролюються, як з боку міжнародних торгових організацій, так і безпосередньо державами через застосування антидемпінгових заходів (антидемпінгове мито).

Стосовно впровадження антидемпінгових мит щодо імпорту товарів в Україну, то сьогодні ці заходи використовуються з 18-ти товарних позицій для таких держав, як Китай, Російська Федерація, Туреччина, Республіка Білорусь, Іспанія тощо.

Країна, яка скаржиться на демпінг, є відповідальною за проведення розслідування, що виявляє факт існування демпінгу та матеріальну шкоду, яку наносить або загрожує нанести демпінг, необхідність

застосування антидемпінгового мита та його розмір. Численні процедурні вимоги щодо проведення антидемпінгового розслідування та застосування антидемпінгового мита викладені в Угоді про застосування Статті VI ГАТТ 1994, яка серед фахівців відома під назвою Антидемпінговий кодекс, або Угода про антидемпінгові заходи.

Україна – учасниця господарських відносин зовнішньоекономічної діяльності, а тому з метою запобігання здійсненню окремими учасниками цих відносин діяльності, пов'язаної з одержанням незаконної переваги на ринку України (здійснення демпінгового імпорту, субсидованого імпорту, а також інших дій, які визначаються законом як недобросовісна конкуренція), в Україні прийнято низку законів, зокрема Закон «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». Для захисту національного товаровиробника від субсидованого імпорту з інших країн, митних союзів або економічних угруповань в Україні прийнятий Закон «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту».

Проте, застосування антидемпінгових методів не завжди позитивно впливає на ринкові відносини та рівень економіки країни в цілому. Зловживання такими методами може призвести до зниження конкуренції і, відповідно, до зниження якості продукції, послуг вітчизняного виробника. Тому міжнародна спільнота, зокрема, у формі, передбаченій ст. VI п. 2 ГАТТ, для застосування антидемпінгових заходів (антидемпінгові мита) встановила необхідність дотримання трьох умов:

- наявність демпінгової різниці (маржі), тобто перевищення нормальної вартості над ціною, за якою експортується товар; демпінгова маржа розраховується у процентах від експортної ціни;
- наявність фактично доведеного матеріального збитку або загрози матеріального збитку галузі господарства країни-імпортера;
- існування причинно-наслідкового зв'язку між фактом продажу за демпінговими цінами та збитком [2].

При подальшому розширенні економіко-правової основи антидемпінгової процедури в Україні слід мати на увазі, що лише в разі, коли наслідком демпінгу є обмеження конкуренції й монополізація ринку, виникає негативний ефект – зниження ефективності функціонування економічної системи в цілому. Саме тому економіко-правові процедури антидемпінгового регулювання повинні здійснюватись в площині антимонопольного (антитрестовського) законодавства.

Отже, для розв'язання комплексної проблеми антидемпінгу для України необхідно провести клопітку роботу, що повинна включати в себе:

- інтеграцію до міжнародних структур, передусім до системи ГАТТ/СОТ, а також проведення переговорів щодо поліпшення торговельного статусу України, передусім у відносинах з ЄС;
- формування ринкової інфраструктури в економіці, і передусім оптимізація структури власності, проведення реальної приватизації;
- підвищення ефективності контрантидемпінгового процесу та комплексу організаційно захисних заходів, зокрема завдяки проведенню переговорів, ширшому застосуванню судово-юридичних механізмів та більш кваліфікованій участі в експертно-правових процедурах, вжиттю дзеркальних санкцій щодо обмеження ввезення товарів до України та диверсифікації митно-тарифної політики держави з метою попередження або припинення дискримінації українських виробників з боку окремих іноземних урядів;
- більш гнучку та виважену цінову стратегію конкретних виробничо-господарських суб'єктів, які здійснюють експорт своєї продукції, краще вивчення зарубіжних ринків, законодавств, конкурентів.

Список використаних джерел:

1. Сутність демпінгу та його класифікаційна характеристика / 15.11.2011 / Режим доступу: <http://ekonomistoff.ru/sutnist-dempingu-ta-jogo-klasifikacijna-harakteristika/>
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=981_003
3. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998 р. № 330 – XIV.
4. Циганкова Т. М. Розвиток системи регулювання міжнародної торгівлі. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації / Т. М. Циганкова. – К.: КНЕУ, 2001. – 501 с.
5. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля / Циганкова Т. М., Петрашко Л. П., Кальченко Т. В. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.

Тесля Є.В.

студент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СТРАХОВИХ АГЕНТІВ В УКРАЇНІ

Протягом всього часу існування страхових правовідносин, а саме під час укладання договору страхування та супроводження його виконання сторони договору – страховик та страхувальник можуть користуватися

послугами посередників, до яких відносяться також і страхові агенти. Так згідно з ч. 1 ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників; страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти [1]. Відповідно до ч. 7 даної статті страхові агенти – фізичні або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а саме: укладають договори страхування, одержують страхові платежі, виконують роботи, пов'язані із здійсненням страхових виплат та страхових відшкодувань; страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення зі страховиком [1].

Слід звернути увагу на позиції деяких науковців щодо даного питання. Так на думку Єфімова С.Л. страховий агент – це довірена фізична або юридична особа, яка діє від імені та за дорученням страховика, здійснює в його інтересах та в межах отриманих ним повноважень аквізицію та інші операції щодо обслуговування договору страхування [3, с. 378]. Залетов О.М. вважає, що страховий агент завжди представляє інтереси страхової компанії, і оскільки його послуги страхувальникам здійснюються від імені страховика, то він є частиною маркетингової мережі страхової компанії [3, с. 378].

Страховий агент діє на підставі доручення виданого страховиком або на підставі договору про надання страхових агентських послуг. У договорі про надання страхових агентських послуг, як правило зазначаються такі відомості: ім'я (назва) страхового агента, повноваження, початок дії та закінчення строку дії договору, агентська винагорода та бонуси, підстави та форма припинення договору, перелік видів страхування та продуктів та ін.

Договором про надання страхових агентських послуг, або дорученням на страхового агента можуть покладатися певні обов'язки. Серед яких можна назвати такі: дотримуватися вимог законодавства про страхування під час здійснення своєї посередницької діяльності; інформувати страхувальника про діючі умови страхування за його запитом; сприяти своєчасному оформленню документів під час укладання договору страхування; забезпечувати схоронність страхової документації; дотримуватися вимог законодавства з приводу нерозголошення відомостей які становлять комерційну таємницю, вести облік укладених договорів страхування та ін.

У певних випадках задля уникнення конфліктних ситуацій між страховим агентом та страховиком, договором про надання страхових агентських послуг можуть бути передбачені такі умови: зобов'язання страховика не укладати таких же агентських договорів з іншими страховими агентами, котрі діють на визначеній у договорі території, або

ж зобов'язання утримуватися від здійснення на цій території діяльності, що є аналогічною тій яка є предметом агентського договору. Або ж може передбачатися навпаки зобов'язання страхового агента не укладати з іншими страховиками таких же агентських договорів, що мають виконуватися на території яка повністю або частково збігається з територією зазначеною в договорі. Однак якщо інше не передбачено договором, то страховий агент може діяти від імені декількох страховиків. В цьому випадку йдеться про так званого ринкового агента, тобто страхового агента який одночасно працює на декілька страхових компаній.

Слід зазначити, що в Україні діяльність страхових агентів не зовсім чітко регламентована нормами права. Так практично відсутні норми, які регулювали б порядок обліку осіб котрі зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності і надають страхові агентські послуги. Відсутні також законодавчі вимоги щодо необхідного професійного рівня для здійснення такої діяльності. Таку ситуацію можна розглядати як прогалину вітчизняного законодавства, оскільки в зарубіжній практиці використовуються узагальнені принципи на яких ґрунтується діяльність страхових агентів. Тут слід прислухатися до поглядів Пацурія Н.Б. який пропонує запровадити ліцензійний порядок здійснення страхової агентської діяльності, з урахування досить великого значення особи посередника у страхових правовідносинах, з метою підвищення гарантій майнових прав та інтересів суб'єктів страхових правовідносин [2, с. 232]. Так наприклад в США страховими агентами та брокерами визнаються особи, які досягли 18 річного віку, пройшли відповідне тестування та отримали ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Отже, під страховими агентами слід розуміти осіб (фізичних або юридичних) які за дорученням страховика здійснюють страхове посередництво від його імені і за його рахунок і за винагороду. Тому можна сказати, що здійснюючи свою діяльність, вони сприяють страхуванню.

Список використаних джерел:

1. «Про страхування» Закон України: Відомості Верховної ради України від 7 березня 1996 року.
2. Пацурія Н.Б. Суб'єкти страхових правовідносин у сфері господарювання: зміна наукових підходів до визначення правового становища // Університетські наукові записки. – 2014. № 2 (50). – С. 225-235.
3. Яременко Н.В. Страховий агент: сутність та основні функції // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 1 (63). – С. 378-379.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Аганіна А.О.

*кандидат юридичних наук, асистент,
Запорізький національний університет*

ПРІОРИТЕТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Дуже важливим питанням в адміністративно-правовій науці постає законодавство про державну службу. Воно потребує та зазнає докорінних змін у зв'язку з вступом України до ЄС. Питання вдосконалення нормативного забезпечення процесу підготовки та перепідготовки державних службовців на сьогодні стає окремим предметом правового осмислення. І саме адаптація законодавства є пріоритетною складовою інтеграції України до ЄС.

Питаннями адаптації вітчизняного законодавства займалися В.Б. Авер'янов, Б.В. Бабіна, О.М. Бандурка, С.В. Грищак, О.М. Ковальчук, Т.О. Коломоєць, В.Ф. Пузирний, К.М. Рудой, В.А. Семиченко, Ю.С. Шемшученко та інші.

В словниково-довідниковій літературі здебільшого зазначається, що термін «адаптація» (від лат. *adaptatio* – пристосовувати) виник у другій половині XVIII ст. Запровадження його в науковий вжиток пов'язують з ім'ям німецького фізіолога Ауберта, який використав цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору (або слуху) [1, с. 18-20].

В.А. Семиченко, в свою чергу, досліджуючи поняття адаптації зазначає, що воно вживається в сучасній науковій літературі та бере початок від латинського «*adaptare*» – пристосувати, налагоджувати, влаштовувати [2, с. 74]. Таким чином, поняття «адаптація» є багатозначним, що відображає різноманітність та багаторівневість цього явища.

У Великому юридичному енциклопедичному словнику за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка, адаптація законодавства визначається як форма правової гармонізації, сутність якої полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових

стандартів. Ґрунтується на принципах системно-функціонального та порівняльно-правового пізнання державно-правових явищ і формування відповідної системи законодавства [3, с. 15-16].

Як справедливо зауважує К. Яценко, термін «адаптація» охоплює не тільки проведення гармонізації та уніфікації законодавства України з законодавством ЄС, але і здійснення всього комплексу заходів, необхідних для приведення законодавства України у відповідність до вимог нормативно-правових актів ЄС [4, с. 57].

Отже, вбачається, що сама суть адаптації законодавства безпосередньо не полягає у набутті членства в ЄС, а є одним з пріоритетних напрямів налаштування законодавства України до ЄС.

Адаптація вітчизняного законодавства життєво необхідна для правотворчих та реформаційних процесів в Україні ще й тому, оскільки вона фактично спрямована на оптимізацію та систематизацію нормативно-правової бази, уникнення прогалин та суперечностей. Більше того, враховуючи той факт, що відповідно до міжнародних зобов'язань України та її стратегічної мети щодо подальшої європейської інтеграції, наша держава продовжує внутрішні перетворення щодо зміцнення демократії, утвердження принципу верховенства права, поваги до прав людини, принципу розподілу влади та незалежності суду. Ефективність адаптації вітчизняного законодавства безпосередньо впливає і на побудову правової держави та формування громадянського суспільства в Україні. Власне, у цьому й полягає сутність та призначення адаптації законодавства, що й зумовлює її пріоритетне значення як самостійної складової правової реформи в Україні.

На підставі вищевикладеного, можна запропонувати власний варіант визначення адаптації законодавства України до законодавства ЄС як пріоритетної складової процесу інтеграції України до Європейського Союзу та напряму правової реформи в Україні. Метою даного процесу є досягнення відповідності правової системи України правовій системі ЄС.

Отже, пріоритети адаптації полягають у пристосуванні, заснованому на принципах системно-функціонального та порівняльно-правового пізнання державно-правових явищ, вітчизняного законодавства до відповідних європейських стандартів правотворення і правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Політологічний словник / за ред. М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
2. Семиченко В.А. Психология деятельности / В.А. Семиченко. – К. : Издатель Ешке А.Н., 2002. – 248 с.

3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.

4. Яценко К. Місце гармонізації в процесі адаптації законодавства України до законодавства Європейських Співтовариств / К. Яценко // Український часопис міжнародного права. – 2003. – № 1. – С. 55–61.

Кравченко К.О.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогодні в українському законодавстві використовується поняття «державно-приватне партнерство» як переклад західного варіанту Public Private Partnership, що звужує розуміння даного адміністративно-правового інституту і не відображає його взаємозв'язок із публічною адміністрацією. Відповідно, одним із завдань нашої роботи є розробка пропозицій щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність з традиційною адміністративно-правовою доктриною, що сформувалася на теренах нашої держави. Наступним і основним завданням цієї статті є відображення форм проведення публічно-приватного партнерства в Україні з урахуванням правового досвіду Великобританії.

Актуальність теми дослідження обумовлена наступними чинниками: існування невідповідностей у законодавстві щодо форм публічно-приватного партнерства, відсутність єдності розуміння даного поняття та його взаємозв'язку з іншими інститутами адміністративного права, що пов'язано з відносною новизною зазначеної концепції.

Для цілей нашої роботи необхідно визначити поняття публічно-приватного партнерства (ППП). Отже, PPP являє собою спільну діяльність публічного і приватного партнерів, що охоплює всі види взаємодії направлені на забезпечення реалізації державної політики для задоволення публічного інтересу. Предметом, на який спрямована така взаємодія, можуть слугувати підвищення якості надання послуг або розвиток інфраструктури.

У цій роботі використано досвід Великобританії, оскільки саме з цією країною пов'язаний один із перших адміністративно-правових документів, спрямованих на регулювання відносин між публічним і

приватним партнером. Так, Уряд Джона Мейджора на початку 90-х років вніс ініціативу приватного фінансування (Private Finance Initiative, PFI), що стала першою системною програмою, яка була спрямована на стимулювання приватних інвестицій. Відповідно до PFI публічна адміністрація замовляла приватним інвесторам будівництво масштабних об'єктів, що потребували значного капіталовкладення, за рахунок приватних осіб. Коли будівництво закінчувалося об'єкт передавався в довгострокову оренду державі, що дозволяло повернення приватних інвестицій через механізм сплати орендних платежів. Після закінчення строку оренди об'єкт повністю повертався державі найчастіше безкоштовно [2, с. 67].

Нижче визначено форми взаємодії публічного і приватного партнера, що виділяють у Великобританії.

1. Приватна фінансова ініціатива – домовленість, згідно з якою державний сектор укладає контракт на придбання послуг з боку приватного сектора на довгостроковій основі [4]. В Україні така форма партнерства наявна за рахунок існування адміністративних договорів.

2. Концесія – договір, згідно з яким публічна адміністрація надає приватному підприємству виключне право будувати, експлуатувати і обслуговувати окремих актив протягом значного періоду часу. Яскравим прикладом є надання концесії на тунелі або мости [4]. У вітчизняному законодавстві зазначене питання регулюється Законом України «Про концесії» [1].

3. Партнерство стратегічної інфраструктури являє собою угоду між публічним сектором і приватним партнером, яка призначена для вирішення ряду питань інфраструктурних проектів протягом певного періоду часу. Юридичною основою зазначеної моделі може бути створення спільного підприємства або укладення адміністративного договору. Цей вид партнерства використовується, якщо у проекті наявні послідовні фази або аналогічні види робіт, невизначеність щодо термінів і точних етапів роботи, а також можливі переваги від приватного сектора щодо комерційного планування [3]. Зазначена модель не має свого відображення у вітчизняному законодавстві, оскільки останнє спрямоване лише на загальне регулювання партнерства та не відображає усього спектру можливих форм. Такий підхід спостерігається і стосовно наступної форми публічно-приватного партнерства.

4. Організації громадської доставки (інтегратори). При такому підході владний суб'єкт закуповує організації громадської доставки (інтегратора) для управління проектом шляхом попередньої підготовки закупівель, будівництва та введення в експлуатацію. Приватний партнер управляє закупівлями базових активів і послуг та інтегрує їх для надання послуг публічній адміністрації. На відміну від моделі партнерства стратегічної інфраструктури інтегратор (приватний партнер) не надає

послуги самостійно, а виконує лише посередницькі функції, чим допомагає оптимізувати роботу владного суб'єкта [4].

5. Спільні підприємства можуть набувати різних форм, включаючи наступні: акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Британський уряд випустив інструкцію для органів державного сектора, які формують спільні підприємства з приватним сектором [3]. Вказаний вид правовідносин немає чіткого регулювання в українському адміністративно-правовому законодавстві, оскільки існування спільних підприємств відображено лише як концепція господарського права.

Отже, відповідно до проведеного аналізу можна виділити наступні пропозиції: по-перше, необхідно врегулювати на законодавчому рівні такі форми взаємодії публічного і приватного секторів як партнерство соціальної інфраструктури та організації громадської доставки; по-друге, відокремити спільні підприємства, що діють у межах господарського права та ті, що мають регулюватися адміністративним законодавством в залежності від їх спрямування. Так, діяльність перших з них спрямована на задоволення інтересів приватних осіб в той час як другі мають на меті задоволення публічного інтересу.

Список використаних джерел:

1. Про концесії : Закон України від 16.07.1999 № 997-XIV (поточна редакція від 10.11.2013, підстава 640-18) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 41. – Ст. 372.
2. Сатановська М. Державно-приватне партнерство як об'єкт адміністративно-правового регулювання / М. Сатановська // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2014. – № 8. – С. 65–71.
3. HM Treasury A guidance note for public sector bodies forming joint venture companies with the private sector [Електронний ресурс] / HM Treasury. – 2001. – Режим доступу: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/en-guidance2.pdf>
4. HM Treasury Infrastructure procurement: delivering long-term value [Електронний ресурс] / HM Treasury. – 2008. – Режим доступу: http://www.hm-treasury.gov.uk/d/bud08_procurement_533.pdf

Слюсарчук Д.Д., Милимука Л.М.

студенти,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ НА АДВОКАТУРУ

Розглядаючи адвокатуру як сферу юстиції, потрібно спочатку охарактеризувати безпосередньо поняття юстиції.

Міністерство юстиції України (Мін'юст України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Положення про Міністерство юстиції України затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 395/2011.

Завданнями Міністерства юстиції України є:

- формування і забезпечення реалізації державної правової політики, політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС, політики з питань банкрутства;

- формування і забезпечення реалізації політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань, у сфері захисту персональних даних, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

- забезпечення представництва інтересів держави у судах України, здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини, під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України;

- експертне забезпечення правосуддя;

- організація роботи нотаріату;

- виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування засвідчувальних центрів органів виконавчої влади або інших державних органів та центрів сертифікації ключів;

- протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (щодо нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги);

- здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань [1].

Об'єктами юстиції є: судові установи, нотаріальні контори, органи реєстрації актів цивільного стану, судово-експертні установи, адвокатура.

Охарактеризувавши поняття юстиції, можна переходити до її більш конкретної сфери, тобто адвокатури. Конституція гарантує кожному право на захист своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань шляхом оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових чи службових осіб. Так само у Конституції проголошується, що кожен має право на правову допомогу. У передбачених законом, ця допомога надається безкоштовно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органів в Україні діє такий правовий інститут як адвокатура.

Адвокатура – це добровільне професійне громадське об'єднання, яке покликане згідно з Конституцією сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу.

Відповідно до Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» юридична допомога адвокатами здійснюється шляхом: надання консультацій, роз'яснень, довідок, рекомендацій, порад з правових питань; складання документів юридичного характеру (позови, скарги тощо); представництва в судах загальної юрисдикції з цивільних, адміністративних та кримінальних справ; юридичного обслуговування підприємств, установ, організацій, окремих громадян на підставах складених окремих договорів. Оскільки адвокатура є органом, який бере активну участь у захисті прав громадян, у своїй діяльності вона тісно взаємодіє з органами юстиції.

Якщо досліджувати взаємодію адвокатури з Міністерством юстиції, то можна стверджувати, що адвокатура – це громадська організація, яка діє на засадах самоврядування і самостійно вирішує всі свої питання, її взаємовідносини з Міністерством юстиції України та його органами будуються в основному на засадах співробітництва.

Водночас органи юстиції здійснюють організуючий вплив на адвокатську діяльність: Державна реєстраційна служба України реєструє адвокатські колегії, узагальнює статистичну звітність про адвокатську діяльність, фінансує оплату праці адвокатів за рахунок держави у разі участі адвоката в кримінальній справі за призначенням та при звільненні громадянина від оплати юридичної допомоги; Головне управління

юстиції в Автономній Республіці Крим, Головні управління юстиції областей, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій формують кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури і здійснюють організаційне забезпечення їх діяльності. Названі комісії, до складу яких входять представники органів юстиції, беруть участь у визначенні рівня професійних знань осіб, які мають намір займатися адвокатською діяльністю та вирішують питання про дисциплінарну відповідальність адвокатів.

Забезпечення виконання покладених на Міністерство юстиції України завдань щодо розвитку системи нотаріальних послуг, організації роботи органів нотаріату та адвокатських об'єднань покладено на Департамент нотаріату та реєстрації адвокатських об'єднань [2].

Також, зараз відстоюється думка про те, що потрібно посилити вплив Мін'юсту на адвокатуру. Голова АПУ Бугай заявляє про цю необхідність.

«В той час коли реформа має бути націлена на вирішення такої проблеми, як подолання радянських традицій впливу держави на адвокатуру, ідеї посилити вплив міністерства можуть пропонувати лише ті, хто не знає реальних проблем професії, не практикує або має ностальгію за старими часами.

Щоденно в своїй роботі адвокати мають безліч створених державою перешкод, тиску з боку правоохоронців, відчувають брак інструментів захисту від втручання в адвокатську діяльність. Працює бюрократизована та алогічна система БПД, де адвокати поставлені перед дилемою або заробляти на оплачуваних державою послугах, або реально захищати клієнта. Це величезне поле для реформ.

Профільний закон перебуває на етапі підготовки змін, і адвокати докладають максимум зусиль для того, щоб посилити свої права і гарантії та відбудувати реально незалежний інститут адвокатури. Пропозиції до законопроекту направлені до робочої групи Ради з питань судової реформи і проходять подальший професійний аналіз.

Звіт АПУ про підсумки дискусії по законопроекті у Рівному містить відірвані від реальності ідеї та пропозиції. Бажання адвокатів посилити повноваження Мін'юсту, яке увійшло до новини про цю подію, можна вважати жартом до 1 квітня, а не позицією професійної спільноти» [3].

Розглянувши це питання, можна зробити висновок, що адвокатура все таки має тісний зв'язок з Міністерством юстиції України. Також, особливістю є те, що зараз вона знаходиться в періоді її реформування. Існують різні дискусії з приводу цього питання : одні вважають, що треба посилити вплив та контроль щодо цього інституту, а інші прагнуть все ж таки незалежності адвокатури.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правове регулювання у сфері юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://pidruchniki.com/1530122555896/pravo/administrativnopravove_regulyuvannya_sferi_yustitsiyi
2. Державне управління у сфері юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://bookss.in.ua/book_administrativne-pravo-ukrani_825/30_tema-derzhavne-upravlnnya-u-sfer-yustici
3. Національна асоціація адвокатів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.facebook.com/UkrainianNationalBarAssociation/posts/1018218424892984:0>

Шегрін А.Ю., Ісаєвич О.М.

студенти,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ЗАКОНОСТІ ЯК ПЕРШООСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

На сучасному етапі державотворення відбувається наповнення суспільних відносин новим змістом. Реформа поліції є однією з найпомітніших якісних змін, що відбулись за останній час в Україні. Нормативно-правова база, яка регулює діяльність поліції також змінилася і дещо деталізувались деякі моменти, у яких ще глибше підкреслюються принципи, які регламентують її діяльність, що передбаченні положенням Європейського кодексу поліцейської етики, прийнятого у грудні 2001 року Комітетом міністрів Ради Європи. Такі зміни правоохоронної системи нашої держави на пряму пов'язані з приведенням поліції до іноземних стандартів та європейською інтеграцією. У Кодексі зазначено: «система кримінальної юстиції відіграє визначну роль у захисті верховенства права, а поліція повинна відігравати у цій системі найважливішу роль...» [2] і далі: «у демократичних державах поліція сприяє підтримці цінностей демократії і сама сповідує цю мету» [2]. Один з таких принципів, який лежить в першеоснові даного кодексу є принцип законності, який є основним принципом побудови будь-якого інституту правової, демократичної держави. І нарешті при сучасній реформі він знайшов не тільки письмове своє відображення, а й практичне застосування.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно

незаконні розпорядження та накази. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб. Службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України [1]. На нашу думку законність в діяльності поліції можна розглядати в двох варіантах, а саме:

- 1) як діяльність поліції відповідно до законодавства;
- 2) як дотримання законів при виконанні працівниками своїх прямих функцій.

Хоч вони на перший погляд здаються синонімами та в них все ж є відмінності. Перше слід розглядати як дотримання загальних правових засад поліцією в загальному ч.1 ст.8 ЗУ «Про національну поліцію» зазначає: Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначений Конституцією та законами України [1]. А в іншому випадку йдеться про працівників оперативних підрозділів і їхньому безпосередньому дотриманню вимог закону, саме в процесі здійснення своїх повноважень. В ч. 2 та 3 ст. 8: Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб. Службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України [1]. Зміцнення законності дій поліції повинно супроводжуватися гарантіями. Якими є правові норми, система державного, громадського контролю, що буде контролювати дотримання законності в діях правоохоронців. Юридичні гарантії законності можуть відновити порушене право, забезпечити належне виконання юридичних обов'язків і притягнення порушників до відповідальності.

Підсумовуючи вищевикладене, варто сказати, що принцип законності лежить в першооснові новоствореної національної поліції і його застосування повинно забезпечуватись в повсякденній діяльності всіх державних органів, а тим більше силових структур. Проте, найважливіший момент, який слід відмітити, те що, повинна відбуватись фактична реалізація принципу законності в діях поліцейських, а не тільки формальне закріплення даного принципу на папері. Ми повинні перейняти, ще досить багато досвіду наших закордонних колег, які говорять про те, що досить ефективною мірою, є максимальна регламентація дій посадових осіб шляхом розробки деталізованих нормативно-правових актів, настанов, рекомендацій, що передбачають усі можливі варіанти поведінки персоналу в стандартних та нестандартних ситуаціях. Головна мета діяльності поліції полягає в забезпеченні публічної безпеки і порядку, охороні прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про національну поліцію: від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» 1 (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Bogatyryova M.A.

Senior Teacher;

Kuzina K.S.

Student,

Krivoy Rog Faculty of

National University «Odessa Law Academy»

LIMITS OF JUSTIFIABLE DEFENSE

Institute of self-defense is one of the oldest; it resides in all legislation at all stages of development. It is mentioned in the Treaties of Oleg and Igor with the Greeks (911, 945 years.), in the «Russian Truth» and almost all of the later legislation [1].

«Cathedral Code» of Tsar Alexei Mikhailovich in 1649 adjusted the necessary defense too [2].

«Code about penal and correctional punishment» in 1845 permitted to self-defense in the protection of persons, property and honor of women. The defense was allowed not only to protect themselves, but also for the protection of other persons in danger [3].

«Criminal Code» of 1903 gave a generalization of the definition of self-defense, determining that «there is revered criminal act perpetrated with the necessary defense against unlawful attacks on a person or property of protecting person or of another person».

Legislation of the Soviet Union defined the right to self-defense, starting with the « Guiding Principles of Criminal Law « in 1919, however, most generally it was formulated in the « Penal Code of the Russian Federation in 1922 «, which was applied on the territory of Ukraine [4].

The Criminal Code of the Ukrainian SSR in 1927 fully repeated the provisions of the previous Code.

Fundamentals of Criminal Legislation of the USSR and the Union Republics of 1958 and the Criminal Code of the Ukrainian SSR in 1960, paying no attention to editorial changes, almost identically recorded this provision.

In 1990, the Supreme Soviet of Ukrainian SSR adopted the Law «About amendments and additions to the Criminal Code of the Ukrainian SSR», which was substantially redrafted Article 15 of the Criminal Code in the direction of democratization of the institution [5].

Justifiable defense (according to the law of Ukraine) is acts done to protect the lawful rights and interests of the person who defends himself or another person, as well as the public and the state interests from the socially dangerous attempt by causing the one who infringes, damages required and sufficient in this setting for immediate diversion or termination attempt, if it was not exceeded the boundaries of self-defense [6].

The Criminal Code refers to self-defense to circumstances exclusionary criminal activity.

The right to self-defense is a natural and inalienable, absolute human right. This means that all the other parties can not lawfully prevent a citizen exercising the right to self-defense.

In other words, every citizen has the right to self-defense regardless of the opportunity to seek help from the authorities or official persons to prevent or stop attacks. Availability of the right to self-defense is not connected well with the existing possibility for the person to seek help from other citizens. The Criminal Code states that every person has the right to self-defense regardless of the opportunity to avoid socially dangerous encroachments, or seek the assistance of other persons or authorities [7].

Assigned to Article 36 of the Criminal Code of Ukraine the right of everyone to self-defense of a socially dangerous encroachment is an important guarantee of the constitutional provisions. It is based on the inviolability of the rights and freedoms of man and citizen, the inalienable right of every person to life, his home and property, as well as it provide conditions for the protection of the interests of society and the state [8].

The Constitution states that «everyone has the right to protect his life and health, life and health of others from unlawful encroachments.» Therefore, the right to defense is recognized by the Basic Law of Ukraine one of the fundamental human rights. The provisions of the Criminal Code of Ukraine are development and concretization of the constitutional injunctions.

The right to self-defense is an absolute: every person has the right to take defensive measures against socially dangerous assault regardless of whether it has a chance to avoid attacks (run, barricaded the door, etc.) or every person has the right to seek help from the authorities or other certain individuals.

For certain individuals, such as, for example, police officers, military, self-defense is a duty, which involves evading responsibility. According to the Constitution of Ukraine defense of the Fatherland is the duty of a citizen of Ukraine, that is, protection against the encroachments of the state is a constitutional duty [9].

Actions committed in a state of self-defense, if they were not exceeded self-defense borders, are considered to be legitimate; and they can not be a basis to institute not only criminal, but also civil or any other legal proceedings against the person.

Exceeding the limits of necessary defense, the law recognizes the intentional infliction of serious harm to infringe that does not correspond to the danger of abuse or situation of protection.

Under heavy damage by exceeding the limits of self-defense should be regarded as the death of a person or causing him serious bodily injury. Inconsistency serious damage caused encroaching danger of abuse or situation of protection should be considered explicitly when it is taking into account the circumstances are obvious to every man, therefore, for the defender.

So, obviously inappropriate will not be caused by the necessity of serious injury to a person who intends to commit theft, and makes no attempt to provide physical resistance. Excessive force should also be considered and cases where a person has caused grave damage to encroach, while having the opportunity to prevent or stop an infringement is clearly with causing less damage and aware of this possibility [10].

Liability for exceeding the limits of self-defense arises only when there is damage of two types, namely, serious injury (Art. 118 of the Criminal Code of Ukraine), or premeditated murder (art . 124 of the Criminal Code of Ukraine). In other cases, exceeding the limits of necessary defense is not a crime.

The criminal case brought on the fact of an act committed in a state of self-defense (if there was not exceeding its limits), must be closed due to lack of evidence.

For prevention attacks special resources may be used that operate in the absence of the person whose interests are suffering losses. The use of such resources is only possible in cases where the damage is excluded persons who have not committed socially dangerous acts and the damage is not beyond the limits of necessary defense. In view of this range of tools which can be used to prevent attacks, it includes mainly passive protection means constipation, locks, doors, grills, alarms and etc.

It is unacceptable to use, such as traps, which are installed in the vehicles, leaving poison in food to prevent theft from premises, exposed live wires and etc. Such actions are not considered justified for necessary defense; a person who uses them is solely responsible for damages.

References:

1. Руська правда (тексти на основі 7 списків та 5 редакцій) / Під ред. проф. Серафима Юшкова. – Київ: Видавництво НАН України. – 1935.
2. Соборное Уложение 1649 года, Глава X: ст. 105, ст. 201; глава XXI, ст. 88.
3. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года, ст. 101.
4. Уголовный кодекс РСФСР редакции 1922 года, ст. 19.
5. Закон України «Про зміну статті 15 Кримінального кодексу України» // від 05.04.2001, ВВР, 2001, N 25-26, ст. 131.

6. Уголовный кодекс Украины, ч. 1 ст. 36.
7. Уголовный кодекс Украины, ч. 2 ст. 36.
8. Постановление Пленума Верховного Суда Украины «Про судову практику у справах про необхідну оборону» от 26 апреля 2002 р. № 1 – Преамбула.
9. Конституція України, ст. 65 Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 293–294.

Лифарь А.О.

студентка,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МЕДИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ТА СУТНІСТЬ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Конституція України, а саме стаття 49, проголошує, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Стаття 32 містить заборону втручатись в особисте і сімейне життя, а також заборону збирати, зберігати, використовувати конфіденційну інформацію про особу без її згоди. Аналогічні принципи встановлені в Загальній декларації прав людини та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [2; 3] Положення статті 145 КК України встановлює покарання за умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки.

Однією з найпоширеніших проблем сьогодення виступає лікарська таємниця, яка є однією з основних складових медичного права та медичної етики. Інститут кримінально-правового забезпечення лікарської таємниці (ст. 145 КК України) є відносно новим і малодослідженим наукою кримінального права України. Уведення кримінальної відповідальності за розголошення лікарської таємниці з одного боку, свідчить про збільшення засобів охорони прав громадян, але, з іншого боку, враховуючи досить нечасте застосування зазначеної статті, обумовлює необхідність вирішення ряду питань, пов'язаних з загально соціальною і кримінально-правовою характеристикою незаконного розголошення лікарської таємниці [8].

Це питання досліджували такі науковці: Є.В. Лашук, Л.К. Карпенко, О.Е. Радутний, В.Г. Карпук, С.О. Козуліна та інші.

Лікарська таємниця є складовою більш широкого поняття – професійна таємниця. Інформація, яка є професійною таємницею повинна відповідати таким вимогам:

- стала відомою особі в силу виконання нею своїх професійних обов'язків;
- заборона на поширення довіреної інформації, яка може завдати шкоди правам і інтересам довірителя;
- інформація не відноситься до відомостей, що становлять державну і комерційну таємницю.

Як бачимо, лікарська таємниця відповідає всім перерахованим вимогам, що робить її однією з різновидів професійної таємниці. У науковій літературі існують різні підходи до розуміння лікарської таємниці, запропонованих соціологами, медиками, юристами. Одні з них наголошують на морально – етичну сторону лікарської таємниці, інші – на права пацієнта, треті – на осіб, зобов'язаних зберігати таємницю.

Наприклад, І.Сенюта розуміє під лікарською таємницею всі відомості, що отримані від хворого чи виявлені при медичному обстеженні, лікуванні, що не підлягають розголошенню без згоди хворого [5, с. 46].

В. Головченко, Л. Грузова зазначають, що лікарська таємниця – це відомості про хворобу, особисте та інтимне життя хворого, що стають відомими медичним працівникам у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків [6, с. 28].

Інші дослідники характеризують цю таємницю як захищені згідно з законодавством відомості про факт звернення за медичною допомогою, стан здоров'я громадянина, діагноз його захворювання та інші відомості отримані в процесі його обстеження та лікування, зобов'язання, які покладаються на осіб, що виконують професійні службові та інші обов'язки в сфері медичної діяльності [4].

Проте лікарська таємниця може стати відомою під час виконання службових та інших обов'язків і не у сфері медичної діяльності. Тому І. Шатковська справедливо зазначає, що для загального поняття таємниці недостатньо знання довіреної інформації про факти, а необхідним ще є обов'язок зберігати отриману інформацію [7]. Але в результаті проведених досліджень 320 громадян України, 279 осіб та 75 лікарів з 105 визначили, що обов'язок зберігати лікарську таємницю виникає також у осіб, які проходять разом лікування або обстеження та тих осіб, яким інша особа довірила лікарську таємницю стосовно себе з умовою її подальшого нерозголошення. Тому, доцільним буде розширити перелік осіб, які можуть бути суб'єктом незаконного розголошення лікарської таємниці, адже розголошення, вчинене зазначеними особами, так само може призвести до зазначених у ст. 145 КК України тяжких наслідків, як

і розголошення, вчинене особами, яким лікарська таємниця стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків.

Таким чином, узагальнюючи все вищезазначене є підстави вважати, що лікарська таємниця це інформація захищена законодавством, а тому може бути розголошена самою особою, якої вона стосується, а у випадках передбачених законодавством іншими особами.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР, 1996, № 30, ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року.
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 01.11.1950 р.
4. Сенюта І. Медична таємниця : медико – правові аспекти // Львівський правничий часопис «Життя і право», № 1, 2005. – С. 43-50.
5. Головченко В., Грузова Л. Лікарська таємниця як медико – правова проблема // Юридичний вісник, 2001.
6. Стеценко С.Г. Медицинское право – Учебник – Спб : Юридический центр Пресс, 2004. – С. 246-267.
7. Шатковська І. Лікарська таємниця як об'єкт правового регулювання / І. Шатковська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 12. – С. 109-111.
8. Карпенко Л. Лікарська таємниця як предмет злочину, передбаченого ст. 145 КК України.

Милимука Л.М., Слюсарчук Д.Д.

студенти,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ

Співучасть завжди надає злочину більшої суспільної небезпеки. Об'єднання зусиль двох і більше осіб полегшує вчинення злочину, його приховування, уникнення винними кримінальної відповідальності. Спільні, злагоджені злочинні дії, організовані і керовані, у більшості випадків, значно підвищують ефективність дій, спрямованих на досягнення злочинного результату. Не зважаючи на те, що за останні десятиліття здійснено чимало досліджень, присвячених питанням співучасті, в теорії і сьогодні існує розбіжність думок щодо актуальних питань кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті. Це зумовлює у багатьох випадках помилковість судових рішень, у тому числі при кваліфікації злочинів і призначенні покарання. Таким чином можна

констатувати, що стан розробленості даної проблеми не відповідає вимогам сьогодення [3].

Однак в законодавстві все ж таки міститься тлумачення і характеристика спеціального суб'єкта і співучасті із спеціальним суб'єктом.

Частина 2 ст. 18 КК визначає, що спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. (наприклад, службова особа – ст. 364, військовослужбовець – ст. 402 тощо). Лише стосовно військових злочинів прямо вказано, що співучасниками в них можуть бути й не військовослужбовці (в ч. 3 ст. 401 КК України вказується, що співучасть у військових злочинах осіб, не згаданих у цій статті, тобто не військовослужбовців, тягне за собою відповідальність за відповідними статтями розділу Особливої частини КК України про військові злочини (розділ XIX). Характерною ознакою злочину зі спеціальним суб'єктом є те, що його можуть вчинити лише особи, наділені ознаками спеціального суб'єкта [1].

Варто навести приклад співучасті у злочині зі спеціальним суб'єктом. Актуальним прикладом сьогодення може виступати злочин пов'язаний з хабарництвом. Так, згідно з п. 16 постанови ПВСУ № 5 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво», хабар належить визнавати одержаним за попередньою змовою групою осіб, якщо злочин спільно вчинили декілька службових осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до його початку, про це домовилися (як до, так і після надходження пропозиції про давання хабаря, але до його отримання). Співвиконавцями слід вважати службових осіб, які одержали хабар за виконання чи невиконання дій, що їх кожна з них могла чи повинна була виконати з використанням службового становища. Для кваліфікації одержання хабаря як вчиненого за попередньою змовою групою осіб не має значення, як були розподілені ролі між співвиконавцями, чи всі вони повинні були виконувати чи не виконувати дії, обумовлені з тим, хто дав хабар, чи усвідомлював він, що в одержанні його беруть участь декілька службових осіб. Злочин вважається закінченим з моменту, коли хабар прийняв хоча б один зі співвиконавців. Отже, вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб може бути вчинено тільки спеціальними суб'єктами, які є співвиконавцями [2].

Відповідальність за співучасть зі спеціальним суб'єктом має свої особливості. Так, співучасть в таких злочинах можлива тільки як спільне злочинне діяння декількох спеціальних суб'єктів. Виконавцем цих злочинів може бути тільки спеціальний суб'єкт, а організатором, підбурювачем, пособником можуть бути й інші особи, не наділені

ознаками спеціального суб'єкта. Щоправда, іноді об'єктивна сторона деяких злочинів описується в диспозиції норми так, що вона не виключає як співвиконавців і осіб, які не є спеціальними суб'єктами.

Отож, можна сформулювати кілька висновків:

1) суб'єктом злочину зі спеціальним суб'єктом може бути лише особа, котрій властиві ознаки спеціального суб'єкта (наприклад, суб'єкт отримання хабара – це тільки службова особа, ознаки якої описані в примітках до статей 364 та 368 КК України). Так, згідно з п. 16 постанови ПВСУ № 5 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво», хабар належить визнавати одержаним за попередньою змовою групою осіб, якщо злочин спільно вчинили декілька службових осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до його початку, про це домовилися (як до, такі після надходження пропозиції про давання хабара, але до його отримання);

2) з попереднього випливає, що виконавцем злочину зі спеціальним суб'єктом може бути тільки цей спеціальний суб'єкт. Так, згідно з п. 3 постанови ПВСУ № 15 від 26 грудня 2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень», виконавцем (співвиконавцем) злочину, відповідальність за який передбачено ст. 365 КК України, може бути лише службова особа;

3) спираючись на висловлені вище положення, слід визнати можливість співучасті осіб, які не є спеціальними суб'єктами, у злочинах зі спеціальним суб'єктом;

4) особи, що не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть бути організаторами, підбурювачами, пособниками того злочину, виконавцем якого є спеціальний суб'єкт. Згідно з п. 3 вищевказаної постанови ПВСУ, організаторами, підбурювачами, пособниками перевищення влади чи службових повноважень можуть визнаватись як службові, так і неслужбові особи. Дії таких співучасників потрібно кваліфікувати за відповідними частинами статей 27 та 365 КК України;

5) такі співучасники несуть відповідальність за тією статтею КК України, що передбачає злочин, вчинений виконавцем – спеціальним суб'єктом. Наприклад, приватна особа, що організувала давання-одержання хабара, несе відповідальність за ч. 4 ст. 27 і за відповідною частиною ст. 368 КК України;

6) якщо ж злочин зі спеціальним суб'єктом характеризується тим, що частина його об'єктивної сторони може бути виконана особою, котра не є спеціальним суб'єктом (особливий випадок), останній підлягає відповідальності як співвиконавець (приміром, жінка, що за допомогою фізичного насилля чи погроз сприяє гвалтівнику у вчиненні зґвалтування іншої жінки, несе відповідальність як співвиконавець злочину, передбаченого ст. 152 КК України).

Розглянувши дане питання, можна переконатися в наступному, – що сучасність вимагає в законодавства удосконалення характеристик спеціального суб'єкта злочину, тому що при розгляді справи подібного характеру можуть виникати певні колізії і юридичні помилки.

Список використаних джерел:

1. Горбачов Д. М. Особливості співучасті у злочині із спеціальним суб'єктом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/251.pdf
2. Кваліфікація співучасті зі спеціальним суб'єктом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_tkz/Files/L3/L3_8.htm
3. Щемелініна Ю. В. Співучасть у злочині зі спеціальним суб'єктом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.law-property.in.ua/articles/featured-articles/406-2014-10-15-13-06-02.html>

Шкута О.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Херсонський державний університет*

НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день на порядку денному кримінально-виконавчої науки перебуває значний обсяг питань, пов'язаних із процесом реалізації Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пропозицій Міністерства юстиції України щодо приведення зазначеної діяльності органів і установ виконання покарань у відповідність до європейських стандартів.

Головною ідеєю, вектором діяльності усіх суб'єктів оптимізації процесу виконання покарань в Україні має стати пошук (або розроблення) і впровадження такого механізму виконання покарань, за якого б досягалися мета покарання і кримінально-виконавчого законодавства – з одного боку, а з іншого – не порушувалися права і законні інтереси засуджених та передачі певних функцій Державної пенітенціарної служби України у відомство Міністерства юстиції України.

Ми розуміємо, що ДКВС України є самостійним виконавчим органом державного управління, який наділений владними повноваженнями, за допомогою яких в країні забезпечується державна політика у сфері виконання покарань, а тому вказаний орган потребує

сьогодні суттєвого реформування з метою приведення його до європейських стандартів. Це є також і головною вимогою Ради Європи для держав-учасниць цього міждержавного утворення (якою є Україна з 9 листопада 1995 р.).

А тому, визнаючи, що існуюча сьогодні вітчизняна система органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України потребує свого завершення у відповідності до міжнародних стандартів поводження з ув'язненими і засудженими, ми констатуємо, що це досить складний і відповідальний процес з огляду на те, що, по-перше, результати його впливають на долю тисяч людей, які перебувають у місцях позбавлення волі, а також їх рідних і близьких, а по-друге, – стосуються базових людських цінностей і прав.

На 1 лютого 2016 року до сфери управління Державної пенітенціарної служби України належать: 148 установ, з них 29 установ знаходяться на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово не контролюється українською владою; 12 слідчих ізоляторів та 17 установ виконання покарань з функцією СІЗО; 589 підрозділів кримінально-виконавчої інспекції, які виконують покарання, не пов'язані з позбавленням волі. В установах виконання покарань та слідчих ізоляторах тримається 69 148 осіб, а на обліку кримінально-виконавчої інспекції перебуває 80510 засуджених з них: 2064 неповнолітніх [1].

При цьому, з огляду на прозорість діяльності Державної пенітенціарної служби України для контролю суспільства, особливо у сучасний період динамічного розвитку інформаційних технологій і засобів зв'язку, поза яким не залишаються і місця позбавлення волі, стану дотримання прав засуджених та ув'язнених приділяється більше уваги, ніж до інших категорій громадян. Така позиція певною мірою є виправданою, з огляду на те, що в Україні заходи щодо вдосконалення системи виконання покарань почали активно здійснюватися з початку 90-х років минулого сторіччя.

Ми вважаємо, що реформування Державної пенітенціарної служби України у відповідності з нормами і правилами європейських стандартів, бажано проводити шляхом, внесення на затвердження Кабінету Міністрів України проект Постанови, в якій зокрема, передбачити необхідність реорганізації Державної пенітенціарної служби, поклавши на Міністерство юстиції завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, установити, що Міністерство юстиції є правонаступником Державної пенітенціарної служби України, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, інших підприємств, установ та організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Доречним також, провести процедуру внесення змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» щодо удосконалення механізму правового регулювання діяльності ДКВС України як пенітенціарної загальнодержавної системи органів і установ виконання покарань, що слугуватиме інформаційним забезпеченням механізму оптимального виконання покарань в Україні.

Саме на такі стандарти кримінально-виконавчої діяльності, як вважає Сидоренко С.М. орієнтує міжнародно визнана практика у цій сфері [6, с. 5]. Вважаємо, що такий варіант можна по праву вважати збалансованим, або оптимальним, за якого суперечності, пов'язані з виконанням та відбуванням покарань (особливо тих, що пов'язані з позбавленням волі), будуть зведені до мінімального рівня.

За таких умов, коли буде здійснено критичний аналіз сучасного стану кримінально-виконавчого законодавства і практики виконання покарань, узагальнено й виокремлено найкращі, найбільш прийнятні національній правовій системі, зразки світової пенітенціарної практики, і на цій основі ефективно спроектовано (звернувшись до думки науковців і практиків), спрогнозовано «майбутнє» кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи України, можна буде по праву говорити про механізм оптимального виконання покарань в Україні.

З огляду на вищевикладене слід запропонувати наступний порядок реформування Державної пенітенціарної служби України, зокрема:

- впровадження в діяльність органів і установ виконання покарань інноваційні технології, як теоретичного так і практичного повинні мати плідну і конструктивну співпрацю з вітчизняним науковцями та нашими партнерами із зарубіжних пенітенціарних систем;

- розробка заходів з модернізації системи інженерно-технічних засобів охорони і нагляду за засудженими з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відео моніторингу, з метою забезпечення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів сучасним медичним обладнанням, спеціальними санітарними автомобілями для транспортування хворих на туберкульоз тощо;

- розробка проектів сучасної інфраструктури органів і установ виконання покарань, пошук донорів на їх викуп та будівництво нового зразку. Безумовно, це складне завдання з огляду на те, що практично усі виправні колонії на території України будувалися у післявоєнні роки та передбачали групове проживання засуджених;

- модернізація підприємств установ виконання покарань у зв'язку з їх збитковістю та удосконалення системи професійної підготовки засуджених. Саме сфера виробничої діяльності підприємств установ виконання покарань, відсутність ефективної системи мотивації трудової діяльності засуджених повинна стати стимулятором закріпленню у

засуджених трудових навичок, що є невід'ємною складовою процесу їх вправлення і ресоціалізації;

- соціальна переорієнтація кримінальної політики держави з наданням переваги покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі та впровадження в повному обсязі до засуджених інституту пробації;

- успіх будь-яких реформ залежить від рівня їх сприйняття людьми, на яких покладається їх реалізація. Сьогодні потребує зміна професійної психології та подолання стереотипів у взаємовідносинах персоналу та засуджених, а тому на порядок денний ставиться питання докорінної зміни системи підготовки і навчання пенітенціарного персоналу, а також підвищення рівня його мотивації з огляду на характер та обсяг роботи, з урахуванням рекомендацій Європейських пенітенціарних правил.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України № 1129-IV від 11 липня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3.

3. Указ президента України «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 8 листопада 2012 року № 631/2012.

4. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 394/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=394%2F2011>.

5. Указ Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012 «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2010 роки».

6. Сидоренко С.М. Шляхи реалізації концепції Державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України на сучасному етапі: матеріали між нар. наук-практ. конф. (Київ, 28-29 березня 2013 р.) / С.М. Сидоренко. – К.: Державна пенітенціарна служба України: ВД «Декор», 2013. – С. 5.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Авраменко С.М.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ, ЯКІ ПРИЗНАЧАЮТЬСЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РОЗБЕЩЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ

Експертиза є одним із унікальних способів отримання цінної доказової інформації, самостійною процесуальною формою отримання нових доказів у кримінальному провадженні, а також перевірки та уточнення доказів, уже наявних у матеріалах кримінального провадження. За допомогою експертизи, що проводиться на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва й ремесла, встановлюються фактичні дані, які мають доказове значення.

Питання експертизи загалом, а також у контексті розслідування окремих злочинів досліджувалося неодноразово, проте поза увагою вчених залишилися особливості проведення експертних досліджень у справах про злочини, пов'язані із розбещенням неповнолітніх. І це при тому, що більшість розбещень неповнолітніх вчиняється в умовах неочевидності, тому крім показань потерпілих та результатів впізнання, вина злочинців може бути доведена лише висновком експертизи.

На наш погляд, у справах щодо розбещення неповнолітніх, доречно призначати судово-медичну, судово-психіатричну, судово-психологічну, молекулярно-генетичну, одорологічну, судово-грунтознавчу, мистецтвознавчу, трасологічну експертизи.

Судово-психіатрична експертиза проводиться із метою виявлення психічних захворювань у підозрюваного для визначення неосудності чи обмеженої осудності особи. Враховуючи дану категорію справ судово-психіатрична експертиза застосовується досить часто, адже люди, які вчиняють розбещення неповнолітніх часто страждають на різні психічні розлади, такі як педофілія, ефебофілія, німфофілія.

Непоодинокими є випадки направлення потерпілої неповнолітньої особи на судово-психологічну експертизу, для встановлення психічного стану дитини та визначення характеру психологічної травми, що була

завдана дитині в результаті розбещення, впливу пережитого стресу на подальший розвиток дитини та інших обставин, пов'язаних із психічним та психологічним станом дитини [2, с. 258].

В. В. Нечаєв висловлюється про необхідність проведення малолітнім потерпілим від статевих злочинів комплексних психолого-сексологічних експертиз (КПСЕ) [1, с. 303]. Центральним питанням даних експертиз є з'ясування можливості малолітніх потерпілих адекватно сприймати події, які відбувалися з ними, якщо у слідства виникнуть сумніви в цьому.

Одним із найефективніших засобів під час доказування учинення підозрюваним розпусних дій є призначення молекулярно-генетичної експертизи, яка проводить дослідження мікрослідів на клітинному рівні. Це дозволяє ідентифікувати злочинця за слідами крові, слини, сперми, клітинами епітелію, частинами тканин і органами людини, волоссям. Одним із головних питань, яке порушують під час цієї експертизи, є: міг чи не міг цей біологічний матеріал (кров, сперма, піхвовий епітелій, інший біологічний матеріал) походити від конкретної особи.

Однак слід пам'ятати, що сьогодні наукові дослідження у галузі генетики ДНК-аналізу, імунологічні та цитологічні дослідження, а також одорологічні дослідження не можуть бути використані для ідентифікації особа однайцевих близнюків [2, с. 257].

Одорологічна експертиза є ефективна у разі факту відсутності біологічного матеріалу, але наявності якісно відібраних запахових зразків під час слідчих (розшукових) дій. Ділянками ймовірного знаходження запахових слідів є: ручки дверей приміщень, яких торкався злочинець; сидіння і підлога автомобіля; особисті речі злочинця, виявлені на місці злочину [3, с. 167].

Не рідко розбещення неповнолітніх вчиняється в парках, у лісі, внаслідок чого на одязі потерпілої особи і злочинця залишаються сліди ґрунту, в таких випадках є необхідність у призначенні судово-ґрунтознавчої експертизи.

У випадку, коли способом вчинення розбещення неповнолітніх є демонстрація потерпілим порнографічних творів, а саме фільмів, журналів, фото. Необхідно вилучати такі предмети і призначати за ним мистецтвознавчу експертизу, щоб визначити, чи є дані предмети порнографічними.

На думку Є. С. Хижняка, всім особам, підозрюваним у вчиненні статевих злочинів щодо малолітніх, необхідно призначати і проводити комплексну сексолого-психолого-психіатричну експертизу (КСППЕ). Це обумовлюється сексуальним характером злочину, і його можливим зв'язком з сексуальними розладами. Метою даної експертизи є не тільки з'ясування питання про осудність-неосудність обстежуваної особи, а й виявлення ступеня впливу психічних та сексуальних особливостей на її

поведінку, а також розробка рекомендацій для її корекції. Особливості статевих злочинів щодо малолітніх входять в предмет цілого ряду юридичних наук – кримінології, кримінального права і кримінального процесу, судової психології та судової психіатрії. Тому найбільш ефективним є комплексний підхід, що полягає у спільній оцінці результатів проведених психіатрами, психологами і сексопатологами досліджень з метою отримання відповідей на питання, що цікавлять органи розслідування [3, с. 169-170].

Кожен конкретний випадок вчинення розбещення неповнолітнього індивідуальний, тому можливе застосування й інших видів експертиз, наприклад почеркознавчої експертизи.

Отже, призначення та проведення експертиз в справах, що стосуються розбещення неповнолітніх відіграє важливу роль у встановленні винних осіб. Досить часто результати експертизи є чи не єдиним доказом у кримінальному провадженні. В даній категорії злочинів застосовується декілька видів експертиз, в залежності від способу вчинення злочину, місця вчинення, слідів, що залишилися, особи потерпілої та підозрюваної.

Список використаних джерел:

1. Нечаев В. В. Основы судебной-психологической экспертизы [Текст] / В. В. Нечаев. – М. : ЮНИТИ – ДАНА : Закон и право, 2000. – 333 с.
2. Особливості розслідування окремих видів злочинів : збірник методичних рекомендацій / за заг. ред. О. В. Авраменка, Р. І. Благуті, О. В. Захарової. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 692 с.
3. Хижняк Є. С. Особливості розслідування статевих злочинів щодо малолітніх [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00. 09 / Є. С. Хижняк. – О., 2013. – 233 с.

Безкоровайний Б.В.

аспірант,

Національна академія прокуратури України

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗА УЯВНИМИ ОБРАЗАМИ

Юридична наука і практика є тією сферою, яка історично тісно пов'язана з проблематикою вчинення і побудови принципів різного рівня, характеру, спрямованості та сутності. Необхідною умовою будь-якого ефективного досягнення і задоволення потреб у людській життєдіяльності є адекватний комплекс взаємопов'язаних елементів. Одним з таких елементів у юридичних науках, зокрема криміналістиці, є основоположні поняття, принципи, на яких базуються ті чи інші наукові розробки.

Принципи криміналістичної ідентифікації, у тому числі й ідентифікації за уявними образами неодноразово були предметом дослідження таких вчених як Р. Белкін, О. Гінзбург, С. Голунський, І. Котюк, О. Образцов, С. Потапов, М. Селіванов, Б. Шавер та ін. Однак в теорії криміналістичної ідентифікації не має єдиного підходу до класифікації її принципів, у тому числі ідентифікації за уявними образами. І це з тих причин, що одна група вчених в основу класифікації ставить поділ принципів криміналістичної ідентифікації на загальні (чіткий розподіл об'єктів, що беруть участь у ідентифікаційному процесі; розподіл об'єктів ідентифікації на змінні та відносно змінні; застосування найбільш глибокого і детального, пов'язаного з синтезом, аналізу об'єкта ідентифікації; дослідження кожної ознаки в процесі та встановленні залежності стану об'єкта від зміни умов його перебування) [1, с. 36] і особливі (здійснення контролю за належністю уявного образу; створення умов, що нейтралізують дію фактору суб'єктивного переконання) [2, с. 29].

Класифікація ж принципів криміналістичної ідентифікації залежить, насамперед, від їх сутності, які є різноманітними науковими положеннями, основоположними ідеями (концептуальними основами) та підґрунтям для формування висновку про сутність, зміст криміналістичної ідентифікації та порядок її проведення.

Інша ж група вчених-криміналістів формує класифікацію теорії криміналістичної ідентифікації на дві частини: загальна теорія криміналістичної ідентифікації та галузеві теорії криміналістичної ідентифікації в трасології, почеркознавстві, авторознавстві і інших напрямках криміналістики [3, с. 44; 4, с. 123; 5, с. 8]. З цією позицією важко погодитися, оскільки в теорії криміналістики вона не відповідає

принципу цілісності систем. І це з тих причин, що з даної концепції упущено вчення про криміналістичну ідентифікацію за матеріально-фіксованими відображеннями, а також вчення про криміналістичну ідентифікацію за уявними (мисленими, ідеальними) образами. Отож, є всі підстави стверджувати, що теорія криміналістичної ідентифікації містить три складові. По-перше, загальну теорію криміналістичної ідентифікації, по-друге, вчення про криміналістичну ідентифікацію за матеріально-фіксованими відображеннями і вчення про криміналістичну ідентифікацію за уявними (мисленими, ідеальними) образами, по- третє, галузеві теорії криміналістичної ідентифікації.

Ще, одним проблемним моментом класифікації принципів криміналістичної ідентифікації за уявними образами є відсутність у науковій криміналістичній літературі єдиного усталеного підходу до їх класифікації. Це пояснюється тим, що ця класифікація може бути здійснена за різними критеріями, зокрема: за ступенем загальності – загальні і спеціальні; за функціональним призначенням – методологічні та технологічні; за сферою застосування – ті, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності і ті, що застосовуються у слідчій практиці; за видової належністю ідентифікованих об'єктів – принципи ідентифікації людей, принципи ідентифікації речей, принципи ідентифікації трупів, принципи ідентифікації документів, знань, зброї, транспортних засобів та ін.; за правовою природою діяльності, в межах якої проводиться криміналістична ідентифікація за уявними образами – принципи процесуальної і принципи непроцесуальної ідентифікації за уявними образами.

Хоча означені критерії класифікації принципів ідентифікації за уявними образами є достатньо обґрунтованими, однак ці групи принципів, що виділяються на основі пропонованих науковцями критеріїв потребують й подальшої класифікації. Означене твердження обґрунтоване тим, що загальних принципів криміналістичної ідентифікації за уявними образами є дуже велика кількість. І це з тих причин, що до них віднесено різноманітні наукові положення, що є рівноцінно важливими для різних підвидів і форм ідентифікації за уявними образами.

Аналіз спеціальної наукової, криміналістичної літератури дає підстави віднести до цих положень наступні: 1) в основі ідентифікації за уявними образами є психологічний механізм впізнання як форми сприйняття і розуміння об'єктів навколишнього світу; 2) тлумачення поняття впізнання у вченні про криміналістичну ідентифікацію за уявними образами; 3) ототожнення об'єкта за уявним образом; 4) криміналістичне впізнання, що базується на результатах порівняння ознак (властивостей) образу ідентифікуючого об'єкта з ознаками (властивостями) образу упізнаючого – ідентифікованого об'єкта;

5) твердження про те, що криміналістичне ідентифікаційне впізнання є можливим лише на основі виокремлення та сприйняття спочатку основних (групових), а потім специфічних ознак ідентифікуючого об'єкта, інтегрування їх у цілісний образ та встановлення його тотожності з образом ідентифікованого об'єкта; 6) цілісність процесу ідентифікації за уявним образом; 7) проведення ідентифікації за уявними образами не лише за ознаками ідентифікованого образу, тобто того образу, що був сформований раніше під час безпосереднього сприйняття об'єкта, але й за описами об'єкта, або іншими предметами (наприклад, по фотографії, відео та ін.); 8) результати ідентифікації за уявними образами, які, в свою чергу, можуть бути різним.

Взявши за основу конструкцію криміналістичної ідентифікації, принципи криміналістичної ідентифікації можливо систематизувати на три групи. Першу групу становлять загальні принципи криміналістичної ідентифікації, другу – принципи, що відображають особливості криміналістичної ідентифікації за матеріально-фіксованими і уявними образами, а третю становлять ті принципи, що характерні для окремих галузей криміналістики.

Відсутність у науковій криміналістичній літературі єдиного усталеного підходу до класифікації принципів криміналістичної ідентифікації за уявними образами пояснюється тим, що їх класифікація може бути здійснена за різними критеріями. Зважаючи на те, що криміналістична ідентифікація за уявними образами характеризується індивідуальністю суб'єкта впізнання, то у науці і слідчій практиці необхідно враховувати індивідуальність таких суб'єктів.

При розробці принципів криміналістичної ідентифікації за уявними образами необхідно брати за основу диференційований підхід. З цих причин, виокремлюємо ще два принципи ідентифікації за уявними образами: 1) обумовленість способу ідентифікації способом, що мав місце при сприйнятті ідентифікуючого об'єкта раніше; 2) доцільність попереднього виявлення і обліку під час підготовки до проведення ідентифікаційної дії характеру і змісту органолептичних складових, що є індивідуальними та належать суб'єкту ідентифікації інтегративного способу об'єкта, а також, при можливості, включення означеного в ідентифікаційний процес.

Список використаних джерел:

1. Потапов С.М. Принципы криминалистической идентификации / С.М. Потапов // Советское государство и право. – 1940. – № 1. – С. 36-42.
2. Селиванов Н.А. Советская криминалистика: система понятий / Н.А. Селиванов. – М.: Юрид. лит., 1982. – 213 с.
3. Бэлкин Р.С. Курс криминалистики // Р.С. Бэлкин. – М.: Юрист, 1997. – Т. 2. – 344 с.

4. Орлова В.Ф. Теория судебно-почерковедческой идентификации / В.Ф. Орлова. – М.: Юрид.лит., 1973. – 202 с.
5. Шевченко Б.И. Теоретические основы трасологической идентификации в криминалистике / Б. И. Шевченко. – М.: Юрид.лит., 1975. – 102 с.

Бронецький І.В.

студент;

Науковий керівник: Сабадаш В.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИКРИТТЯ ІНСЦЕНУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ, І РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

Одним із факторів, який впливає на ефективність розслідування кримінальних правопорушень, є приховування злочину. У системі наукового знання про злочинну діяльність проблемним є виявлення такого способу приховування злочину, як інсценування.

З теорії криміналістики відомо, що інсценування – один з різновидів протидії правоохоронним органам, що ведуть боротьбу зі злочинністю, з боку осіб, незацікавлених у виявленні злочину, у встановленні істини по кримінальній справі, у прийнятті обґрунтованих і правильних криміналістичних і правових рішень у кримінальному процесі [1, с. 366].

Злочини проти власності є однією з найпоширеніших і найнебезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне з найцінніших соціальних благ – право власності. Слід зазначити, що такі злочини як крадіжка, грабіж та розбійні напади становлять групу найбільш поширених протиправних діянь, що інсценуються злочинцями, про що свідчать 68,3% опитаних слідчих ОВС України [2, с. 122].

При розслідуванні цих злочинів має враховуватися можливість їх приховування, зокрема шляхом інсценування. Але на практиці з цим існують деякі труднощі, особливо у слідчих без досвіду практичної роботи, коли вони сприймають подію такою, якою їм її представляють злочинці. При цьому, виключити версію про інсценування злочину необхідно, оскільки у подальшому виявлення такого факту зведе нанівець витрачений час та зусилля на проведене розслідування.

Як зазначає Саковський А.А., організація та планування розслідування інсценувань цієї категорії злочинів має здійснюватися відповідно до ситуації, що склалася [2, с. 122]. Тому, на початковому

етапі розслідування цієї категорії злочинів особливу увагу варто приділяти ретельному огляду місця події і допиту заявника, де можливо виявити негативні обставини. Даньшин М.В. до типових негативних обставин, які вказують на інсценування, відносить такі: матеріально фіксовані сліди; предмети; відомості; поведінку [3, с. 184-185].

Слід зауважити, що обрання способу приховування залежить від мети інсценування таких злочинів: 1) створення видимості вчинення у конкретному місці іншого злочину (наприклад, касир магазину приховує власну крадіжку готівки з каси розбійним нападом двох осіб); 2) створення неправдивого уявлення про окремі обставини фактично вчиненого злочину або про окремі елементи його складу (наприклад, злочинець заявив, що його паспорт викрали, а сам у цей час оформив на себе кредит, у результаті чого забрав гроші і відмовився сплачувати кредит, оскільки начебто він його не оформлював); 3) створення видимості вчинення злочину для маскуванню власної недбалості, халатності, зловживання (наприклад, інсценування крадіжки з магазину при фактичній розтраті певної значної суми та товару самим продавцем, втраті важливих документів та цінностей тощо) [1, с. 366-367].

Можна виділити такі способи інсценування крадіжки з приміщення: 1) залишення слідів проникнення (злом замка, відмикання замка відмичкою, проникнення через вікно, стелю тощо); 2) створення слідів декількох злочинців (залишення слідів взуття різними видами взуття); 3) вилучення майна (без корисливих мотивів, з подальшим його знищенням, приховуванням власником); 4) залишення слідів вилучення майна (приховування розтрати майна: майна під час злочину немає, але злочинець залишає фрагменти майна для підтвердження версії ніби воно було); 5) порушення обстановки в приміщенні (розкидані речі, відкриті шафи, переміщені предмети); 6) залишення на місці події знарядь інсценованого злочину (відмички, будівельні кусачки, прилади для відключення сигналізації, механізми для відкривання сейфів, сумка для викраденого майна, можливо частково ним заповнена) тощо.

Способами інсценування грабежу є: 1) залишення слідів боротьби, знарядь нападу на імітованому місці події (плями крові, дерев'яна палиця); 2) залишення частин власного одягу на місці нападу; 3) залишення на місці події фрагментів «пограбованого» майна (дрібні монети, грошові купюри, чохол або частина мобільного телефону, золотий кулон або хрестик без ланцюжка) тощо [2, с. 129].

До способів інсценування розбійного нападу можна віднести: 1) залишення слідів боротьби, знарядь нападу (вогнепальної зброї, макетів зброї, задалегідь підготовлених предметів) на імітованому місці події (плями крові, відбитки частин тіла на м'якому ґрунті); 2) залишення частин власного одягу на місці нападу тощо [2, с. 129].

Перевірка версії про інсценування цих злочинів здійснюється за допомогою таких способів виявлення інсценування, як слідчі та розшукових дії, а саме:

- огляд місця події (уже на цій стадії розслідування можливо виявити ознаки інсценування, головне приділити цьому достатньо уваги, докласти всіх зусиль, зосередитися на дрібницях, які на перший погляд не стосуються вчиненої події);

Під час огляду місця події у цій категорії кримінальних справ виявляються і фіксуються негативні обставини, що вказують на можливе інсценування. При цьому, встановлюються такі фактичні дані: а) хто здійснив крадіжку, скільки осіб брало участь у реалізації злочинного наміру, їхні прикмети; б) шляхи підходу до місця крадіжки і його залишення, транспортний засіб, використаний злочинцем; в) чим і як давно здійснено злом, чи був зломщик достатньо досвідчений, які його фізична сила і звички, тривалість крадіжки, сліди злочинця і його дії на місці крадіжки, а також сліди, які могли залишитися на самому злочинцеві, його одязі, знаряддях злочину (частинки певної породи дерева, сліди сажі, масла, штукатурки, фарби тощо); г) предмети крадіжки, а також способи їх винесення, вивезення, схову [4, с. 35]. Такі деталі допомагають слідчому виявити прогалини у вчиненому, зіставити виявлене із заявленими даними заявника, сприяють виявленню інсценування події злочину.

Розслідуючи грабежі та розбої, під час проведення огляду варто перевірити обставини, що суперечать поясненням потерпілого і свідків, виявити можливі негативні обставини, характерні для інсценування цих злочинів. До огляду доречно залучити потерпілого з метою з'ясування руху злочинців під час нападу, роль та дії кожного з них, шляхи їхнього відходу. За даними опису події на місці вчинення легко можна виявити гільзи від використаної зброї, деталі одягу злочинців тощо. Дані потерпілого варто відразу ж порівняти з наявними слідами на місці події [5, с. 12].

- особистий огляд (цей вид слідчого огляду проводиться з метою огляду одягу потерпілого для виявлення на ньому можливих слідів, що вказуватимуть на інсценування заявленої події злочину);

- допит (особливого значення набуває допит заявника, оскільки часто саме заявники про злочин і є особами, що інсценують злочинну подію; у такому разі варто їх допитати щодо певних дрібниць) [1, с. 367].

При допиті потерпілого необхідно з'ясувати обставини, при яких він виявив крадіжку. Варто детально розпитати його про зміни, що він виявив в обстановці квартири після крадіжки і які можуть вказувати на певні дії злочинців. Велике значення для розшуку викрадених цінностей має детальне з'ясування у потерпілого ознак викрадених

цінностей як групових, так і індивідуальних, що відомі лише їхньому власнику [6, с. 104].

Для перевірки версії про інсценування крадіжки матеріально відповідальною особою з метою приховати факт крадіжки, при допиті додатково варто перевірити: її алібі та наявність матеріальних цінностей у місці її проживання; як давно вона працює на цьому підприємстві; чи були недостачі товарно-матеріальних цінностей, причини їх виникнення, ким вони виявлені, яких заходів було вжито для відшкодування шкоди; чи підозрює кого-небудь допитуваний у вчиненні крадіжки, на якій підставі. У такому разі в обов'язковому порядку призначається інвентаризація [6, с. 104].

Підсумовуючи, слід додати, що наведена тактика викриття інсценування при розслідуванні крадіжок, грабежів і розбійних нападів удосконалюється та не є сталою, адже практична діяльність органів досудового розслідування постійно вносить свої корективи. Але практика породжує нові запитання, відповіді на які покликані дати криміналістика, міжнародно-правовий досвід інших країн, зокрема європейських, а також подальше удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: підручник / В.А. Журавель, В.М. Глібо, А.Л. Дудніков, В.М. Шевчук / під за. ред. В.Ю. Шепітько. – Х.: Право, 2011. – 464 с.
2. Саковський А.А. Криміналістичні засади розслідування інсценувань злочинів: автореф. дис. на набуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А.А. Саковський. – Київ, 2013. – 202 с.
3. Даньшин М.В. Негативные обстоятельства как признак сокрытия преступления / М.В. Даньшин // Проблемы законности: Респ. міжвід. наук. збірник. – 2000. – Вип. 43. – С. 184-187.
4. Шурухнов Н.Г. Расследование краж: практическое пособие / Н.Г. Шурухнов. – М.: Юристъ, 1999. – 112 с.
5. Бахин В.П. Допрос на предварительном следствии (уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы): учебное пособие / В.П. Бахин, М.Ч. Когамов, Н.С. Карпов. – Алмааты : Еркениет, 1999. – 208 с.

Бубель В.І.

студентка,

Науковий керівник: Сабадаш В.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ВИКРИТТЯ НЕПРАВДИВОГО АЛІБІ

Протягом багатьох десятиліть вчені-криміналісти неодноразово відзначали, що одним з поширених способів ухилення від відповідальності і одночасно прийомом протидії розслідуванню є висунення на допиті підозрюваним або обвинуваченим неправдивого алібі, тобто такого твердження про свою невинність, що не відповідає істині у зв'язку з перебуванням в момент скоєння злочину в іншому місці. Вивченню в криміналістиці способів приховування злочинів і протидії розслідуванню в цілому присвячені роботи Р. С. Белкіна, І.О. Бобракова, А.С. Андрєєва, А.Ф. Волинського, С.Ю. Журавльова, Г.Г. Зуйкова, В.Н. Карагодіна, А.Н. Колесніченко, В.П. Лаврова. У зв'язку з цим практичний і науковий інтерес представляє вивчення окремих способів, прийомів протидії розслідуванню, зокрема висунення неправдивого алібі.

Презумпція невинуватості звільняє підозрюваного (обвинуваченого) від обов'язку доводити свою невинуватість, тоді як доводи, висунуті ним на свій захист, підлягають повній і всебічній перевірці, при цьому особливо ретельно слід перевіряти алібі підозрюваного (обвинуваченого).

Взагалі, під поняттям «алібі» розуміється перебування підозрюваної або обвинувачуваної особи в момент скоєння злочину в іншому місці, що виключає можливість її участі в даній події [1, с. 4]. Проте варто врахувати той факт, що злочинці досить часто висувають алібі з наміром ухилитися від відповідальності за скоєне.

Щодо неправдивого алібі, то воно являє собою сукупність протиправних дій обвинуваченого та інших осіб по обґрунтуванню, висуненню і відстоюванню неправдивої інформації про місце перебування особи, яка вчинила злочинне діяння, момент скоєння злочину, і тим самим спрямованих на перешкоджання встановленню об'єктивної істини у справі [2, с. 12].

Досить часто зустрічаються випадки, коли при обґрунтуванні неправдивого алібі підозрюваний чи обвинувачений, посилається на те, що його родичі можуть підтвердити його місцезнаходження у іншому місці на момент скоєння злочину. Це пов'язано з тим, що ч. 3 ст. 18 Кримінального процесуального Кодексу вказує на те, що жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати

підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення [3].

Таким чином, особа свідомо обирає стратегією неправдивого алібі, що є фальсифікованим запереченням винним свого перебування на місці злочину або перебування на цьому місці потерпілого. Спираючись на свої, як правило, життєві уявлення, вона передбачає можливі міркування слідчого, програє його можливі версії.

При розпізнанні ознак фальсифікації слід враховувати, що на допиті злочинець «в'язне» у своїй фальсифікації, наполегливо прагне переконати слідчого в істинності алібі. В свою чергу, слідчий повинен створювати передумови для активізації цього прагнення, оскільки чим більше розбіжностей у деталях показань особи, тим легше викрити неправдиві свідчення [4, с. 221].

Спеціально для цього слідчий повинен визначити комплекс найбільш доцільних тактичних прийомів, спрямованих на викриття неправдивої інформації щодо алібі особи, що передбачає: а) постановку деталізуючих запитань щодо перебування допитуваного у вказаному місці; б) постановку контрольних запитань щодо фактів, точно встановлених у справі; в) оголошення фрагментів показань осіб, на яких посилався обвинувачений (підозрюваний), стосовно суперечностей, що виникли; г) оголошення показань осіб, які спростовують заяву про алібі; г) пред'явлення доказів, які підтверджують перебування допитуваного у місці вчинення злочину; д) оголошення висновку експерта, результатів окремих слідчих дій, які свідчать про можливість перебування допитуваного на місці злочину [4, с. 221].

Взагалі процес викриття неправдивого алібі можна розділити на два етапи: 1) виявлення ознак неправдивого алібі, 2) перевірка і доведення хибності алібі [5, с. 198].

У ході першого ж допиту обвинуваченого слід докладно з'ясувати, де він перебував і що робив в момент скоєння злочину, хто може це підтвердити. Важливим є те, що названі обвинуваченим особи повинні бути негайно допитані, перш ніж сам обвинувачений або його рідні та близькі зможуть з ними зустрітися або зв'язатися [5, с. 198].

Як доречно зазначає Андреев А.С., досвідчені злочинці нерідко заздалегідь підготовляють докази свого алібі. Допитуючи обвинуваченого, необхідно спробувати з'ясувати, чи мала місце та подія, на яку вказує обвинувачений в підтвердження свого алібі; якщо така подія дійсно мало місце, то чи не переміщена вона в показаннях обвинуваченого за періодом часу (чи не змінений день і година) таким чином, щоб вона збіглася з часом скоєння злочину [2, с. 13].

Найбільш поширеним прийомом перевірки заяви обвинуваченого про алібі є деталізація його показань. Для цього його спочатку докладно

допитують за всіма обставинами справи, пов'язаними з алібі, після чого свідчення ретельно фіксують у протоколі допиту [5, с. 198].

При цьому, слід підкреслити, що є недостатнім з'ясувати, що обвинувачений був у певний час у певному місці. Потрібно запитати, чому і з якою метою він там був, кого бачив, хто ще й звідки прийшов, скільки часу знаходився там обвинувачений, що відбувалося в цей час, чи відбувалася яка-небудь розмова, про що саме і т.д. Якщо обвинувачений знаходився в громадському місці, слід з'ясувати деталі, які можна перевірити.

Важливим є те, що питання, спрямовані на отримання даних, що піддаються перевірці, слід задавати лише після того, як свідчення зафіксовано в протоколі допиту [2, с. 13].

Необхідно мати на увазі, що особа, дійсно не причетна до скоєння злочину, нерідко гірше пригадує події, ніж злочинець, який заздалегідь підготував свої свідчення. Тому в деяких випадках обвинуваченому потрібно допомогти пригадати обставини, пов'язані з його алібі. Якщо обвинувачений не пам'ятає прізвищ осіб, на яких він посилається, або не може точно назвати місце, в якому він перебував, слід уточнити деталі та обставини, за якими ця особа або місце можуть бути встановлені. Якщо з моменту вчинення злочину минув тривалий час, а обвинувачений в підтвердження свого алібі точно вказує день і годину, слід з'ясувати, чому він це запам'ятав.

Також при перевірці алібі необхідно пам'ятати про те, що повторювані події, що відбуваються в один і той ж певний час, можуть мати відхилення від звичайного режиму або розкладу (наприклад, прибуття поїзда, початок кіносеансу і т.д.) [4, с. 221].

Коли у слідчого виникають підозри щодо правдоподібності алібі, доцільно провести ряд повторних деталізуючих допитів за обставинами, пов'язаними з алібі. Зіставивши отримані свідчення, можна виявити в них протиріччя і неточності, які викривають допитуваного в дачі неправдивих свідчень. При повторних допитах доцільно змінювати послідовність поставлених питань (наприклад, розбивши подію на часові відрізки) [4, с. 221].

Справа в тому, що вигадка на рівні деталей, по-перше, не дозволяє зберегти їх усі в пам'яті і, як наслідок, при повторюванні буде багато розходжень; по-друге, досить характерно, що «розвиток» обставин надуманої події для наступних розповідей буде додавати новели і розходитись з раніше повідомленим [4, с. 221-222].

Якщо перевіркою підтверджується, що подія, на яку посилається обвинувачений, дійсно мало місце, але виникає припущення, що вона переміщена в часі, доцільно взяти під контроль час, який передував цій події і безпосередньо час, який слідував за ним, тобто з'ясувати, де і з ким був обвинувачений до і після вказаного в алібі часу.

Ще однією особливістю є те, що під час перевірки алібі необхідно враховувати його повне та часткове підтвердження. Повне підтвердження означає, що з'ясовано весь період часу алібі, тобто встановлено, що від його початку і до кінця конкретна особа знаходилася у визначеному місті. Часткове підтвердження свідчить про те, що перебування особи не зафіксовано на всьому проміжку часу. В цьому випадку неможливо зробити висновок про повну непричетність підозрюваного до скоєння злочину [4, с. 219].

Враховуючи вищенаведене можна зробити висновок, що слідчий, проводячи допит обвинуваченої чи підозрюваної особи, має врахувати всі психологічні, соціальні особливості цієї особи, бути уважним та обачливим у постановці запитань та отриманні відповідей на них, чітко виявляти певні неточності і розбіжності у показаннях особи, використовувати ряд тактичних прийомів, спрямованих на з'ясування інформації щодо алібі особи та в деяких випадках – викриття неправдивої інформації, а також сприяти встановленню істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Бахін В.П. Тактика допиту: підручник / В.П. Бахін. – К.: НВТ «Правник», 1997. – 64 с.
2. Андреев, А.С. Ложное алиби и криминалистические методы его разоблачения: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Криминальный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскной деятельности» / А.С. Андреев. – М., 2001. – 23 с.
3. Кримінальний процесуальний Кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Криміналістика: підручник / В.А. Журавель, В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.М. Шевчук / під за. ред. В.Ю. Шепітько. – Х.: Право, 2011. – 464 с.

Бутенко В.А.

студент,

Научный руководитель: Алиева Е.Н.

старший преподаватель, доцент,

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

ДОМАШНИЙ АРЕСТ КАК МЕРА ПРЕСЕЧЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Охрана прав и законных интересов человека является главной задачей уголовного судопроизводства. Тем не менее уголовно-процессуальным законодательством предусмотрена возможность применения мер пресечения, связанных с ограничением свободы. Данные меры применяются к лицу, когда оно ещё не признано виновным в совершении преступления.

Уголовный процессуальный кодекс Украины (далее – УПК), принятый в 2012 году, содержит ряд новелл, касающихся в том числе мер пресечения, а именно – домашнего ареста.

Понятие домашнего ареста закреплено в ст. 181 УПК Украины, согласно которой домашний арест заключается в запрете подозреваемому или обвиняемому оставлять своё жильё круглосуточно или в определённое время суток [1, ст. 181].

Суть данной меры пресечения заключается в том, что в случае её избрания к виновному применяются такие меры ограничений, как запрет выхода из жилья; запрет телефонных переговоров, отправки корреспонденции и использования средств связи; запрет общаться с определённым кругом лиц; применение электронных средств контроля; возложение обязанности отвечать на контрольные телефонные звонки, звонить и лично являться в определённое время в орган Национальной полиции; установление наблюдения за обвиняемым или его жильём; другие подобные меры, которые требуют определённого поведения и несуровой изоляции от общества [2, с. 180].

Процессуальный порядок применения домашнего ареста сводится к постановлению следственным судьёй, судом по результатам рассмотрения ходатайства следователя, мотивированного постановления о применении к подозреваемому, обвиняемому домашнего ареста с точным указанием в нём жилья, в котором он будет изолирован и в каком часовом режиме, и с разъяснением ему сути домашнего ареста и последствий его несоблюдения; направлению постановления для исполнения органу Национальной полиции, следственному судье, суду о взятии лица на учёт [3, с. 4].

Определяя меру пресечения в виде домашнего ареста, следственный судья, суд обязан руководствоваться статьей 178 УПК Украины, которая

содержит обстоятельства, учитываемые при избрании меры пресечения. Причём в этом случае необходимо учитывать и саму личность обвиняемого или подозреваемого лица, его репутацию, социальные связи и др.

Когда к подозреваемому, обвиняемому, который был задержан, применяется мера пресечения в виде домашнего ареста, он немедленно: в случае запрета оставлять жильё круглосуточно – доставляется в место проживания и освобождается из-под стражи, а в случае запрета оставлять жильё в определённый период суток – освобождается из-под стражи и обязуется немедленно прибыть в место своего проживания.

Учитывая серьёзность ограничений прав человека во время домашнего ареста, его применение в процессе досудебного расследования уголовных проступков не допускается [1, ст. 299].

Срок действия постановления следственного судьи о содержании лица под домашним арестом не может превышать двух месяцев. В случае необходимости он может быть продлен по ходатайству прокурора в рамках срока досудебного расследования в порядке, предусмотренном ст. 199 УПК Украины. Совокупный срок содержания лица под домашним арестом во время досудебного расследования не может превышать шести месяцев. По истечению этого срока постановление прекращает своё действие, и мера пресечения считается отменённой.

Решение о применении домашнего ареста принимается исключительно следственным судьёй или судом после получения ходатайства о применении этой меры пресечения к подозреваемому, обвиняемому. Если они находятся на свободе, назначается дата судебного заседания и осуществляется судебный вызов [4, с. 356].

В постановлении о применении домашнего ареста следственный судья, суд указывает: сведения об уголовном преступлении, в котором подозревается, обвиняется лицо; обстоятельства, свидетельствующие о существовании рисков, предусмотренных статьёй 177 УПК Украины; обстоятельства, которые свидетельствуют о недостаточности применения более мягких мер пресечения; ссылки на доказательства, обосновывающие эти обстоятельства; точный адрес жилья, который подозреваемому, обвиняемому запрещается оставлять, дату окончания действия постановления. Копия этого постановления вручается подозреваемому, обвиняемому немедленно после его объявления.

Анализируя домашний арест как одну из мер пресечения, важно выделить его положительные и отрицательные черты.

К положительным относятся:

1) в значительной степени разгрузка изоляторов временного содержания лиц и следственных изоляторов, количество задержанных в которых не всегда соответствует возможности их размещения;

- 2) большинству лиц позволяет продолжить работать, обеспечивать себя и своих родных, поддерживать социальные связи;
- 3) возможность применения к несовершеннолетним лицам;
- 4) чётко установлены сроки возможного применения домашнего ареста.

К негативным чертам домашнего ареста можно отнести следующие:

- 1) отсутствие надлежащего материального обеспечения и средств, необходимых для внедрения такой меры пресечения;
- 2) отсутствие достаточного штата работников, которые необходимы для отслеживания лиц, которые находятся под домашним арестом;
- 3) несовершеннолетней является работа электронных средств контроля, что не исключает возможность сбоя [5, с. 137].

Проблемным на сегодняшний день остаётся вопрос относительно контроля за соблюдением домашнего ареста. В соответствии с ч. 5 ст. 181 УПК Украины работники органа Национальной полиции с целью контроля за поведением подозреваемого, обвиняемого, находящегося под домашним арестом, имеют право появляться в жилище этого лица, требовать предоставить устные или письменные объяснения по вопросам, связанным с выполнением возложенных на него обязательств, использовать электронные средства контроля. Они не обязаны, а лишь имеют право, поскольку домашний арест применяется чаще всего к лицу, к которому есть определённое доверие по поводу того, что он будет вести себя достойно.

Таким образом, можно сказать, что домашний арест является более гуманной мерой пресечения по сравнению с содержанием под стражей. Данная мера пресечения позволяет обеспечить надлежащее соблюдение закреплённого в статье 5 Европейской Конвенции права на свободу и личную неприкосновенность [6, ст. 5]. Его внедрение можно считать прогрессивным для уголовного процессуального законодательства Украины. К тому же это не только проявление гуманности со стороны государства по отношению к лицам, которые подозреваются (обвиняются) в совершении преступления, но и повышение требований к качеству следственных органов и органов суда. Однако процессуальный порядок избрания меры пресечения в виде домашнего ареста как института мер пресечения требует дальнейшего теоретического и практического исследования и усовершенствования.

Список использованных источников:

1. Уголовный процессуальный кодекс Украины: Закон Украины от 13.04.2012 с изм., в соотв. с законами Украины: по состоянию на 28.02.2016. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Название с экрана.

2. Уваров В.Г. Домашній арешт як запобіжний захід / В.Г. Уваров, В.С. Горецька // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 179–183.

3. Шпачук А.О. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінальному процесуальному законодавстві / А.О. Шпачук // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – С. 1–5.

4. Хабло О.Ю. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) // В.В. Рожнова, Я.Ю. Конюшенко, О.Ю. Хабло, О.Г. Яновська та ін. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 398 с.

5. Бельмаз А.П. Проблемні питання домашнього арешту як запобіжного заходу в кримінальному процесі України / А.П. Бельмаз // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 4. – С. 135–138.

6. Конвенция о защите прав человека и основных свобод: Международный документ от 04.11.1945. – Режим доступа: <https://www1.umn.edu/humanrts/instree/Rz17euroco.html>. – Название с экрана.

Гоголь Є.С.

студентка,

Науковий керівник: Алієва О.М.

старший викладач, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ІНСТИТУТ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), постала необхідність у науковому дослідженні більшості інститутів у галузі кримінального процесу з метою узагальнення практики застосування, вироблення пропозицій щодо удосконалення процесуальної діяльності та їх врахування у законодавстві. Особливо актуальним, свідченням чого є тривалі дискусії науковців та практичних працівників, є питання кримінальної процесуальної регламентації інституту повідомлення про підозру [1, с. 204].

Повідомлення особи про підозру – це одне із важливих процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. В цьому процесуальному рішенні на основі доказів, зібраних у ході проведення досудового розслідування, конкретна особа набуває статусу підозрюваного. Це один з найбільш важливих і відповідальних актів стадії досудового кримінального провадження, який, відповідно, має визначену процесуальну форму і зміст.

Під процесуальною формою повідомлення особі про підозру в кримінальному процесі слід розуміти чітко визначений процедурними нормами кримінального процесуального права порядок прийняття, оформлення та вручення процесуального рішення у вигляді повідомлення особи про підозру прокурором або слідчим за погодженням з прокурором. Слід зазначити, що у науковців досі іноді виникає питання, яку саме процесуальну форму має таке повідомлення. Більшість приходять до висновку, що повідомлення про підозру має форму постанови, адже, виходячи з положень ст. 277 КПК, можна помітити, що його зміст відповідає змісту постанови [1, с. 204].

Але найбільший інтерес викликає дискусія щодо можливих способів повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, тому що норми КПК України зазначену процесуальну дію регламентують неоднозначно.

Повідомлення про підозру здійснюється в подядку, передбаченому ст. 278 КПК, відповідно до якої письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, встановлений КПК України для вручення повідомлень. Вручення такого повідомлення затриманій особі вручається не пізніше 24 годин з моменту її затримання. Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного із запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [2, ст.26].

При цьому законодавець не дає визначення поняття «вручення». На думку науковців, воно включає в себе низку процесуальних дій, які мають бути виконані слідчим або прокурором, а саме: виклик особи відповідно до вимог чинного законодавства; встановлення особи, якій повинно бути вручено повідомлення про підозру; усне оголошення їй такого повідомлення стосовно вчинення конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення суті підозри; повідомлення особі про її процесуальні права, передбачені ст. 42 КПК; підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, місце, дату, час його вручення, підпис особи, яка отримує повідомлення; фактична передача письмового повідомлення про підозру особі [3, с. 608].

Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках й порядку, визначених КПК України (глава 11). У ст. 135 цієї глави вказано, що особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку: дорослому

члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає; житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи; адміністрації за місцем її роботи (ч. 2 ст. 135 КПК України). Повістка про виклик може вручатися особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду [2, ст. 135]. Слід звернути увагу на те, що такий порядок не вимагає обов'язкового вручення повідомлень персонально особі, щодо якої воно складене.

У свою чергу, автори науково-практичного коментаря до КПК України, розкриваючи зміст ст. 278 цього Кодексу, вказують, що вручення повідомлення про підозру повинно здійснюватись прокурором, слідчим або іншою уповноваженою особою безпосередньо, оскільки правова норма передбачає саме вручення, а не передачу. Систематичне й буквальне тлумачення цих норм свідчить, що у спосіб, визначений Главою 11 КПК України, здійснюється не вручення повідомлення про підозру особі, якій у цей момент неможливо його вручити, а виклик до слідчого чи прокурора для вручення повідомлення шляхом надання повістки про виклик, надсилання її поштою чи електронною поштою [4, с. 364].

Проте, на нашу думку, все ж питання про направлення особі повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку є актуальним і потребує детальнішого розгляду. Якщо систематизувати положення КПК України, то можна стверджувати, що використання такого засобу повідомлення буде законним та належним лише у випадку вручення поштового відправлення особисто (безпосередньо) підозрюваному. Навряд чи логічною буде зміна процесуального статусу особи у кримінальному провадженні, якщо повідомлення про підозру було направлено їй засобами поштового зв'язку, але не було вручене адресату з якихось причин. Таким чином, повідомлення про підозру повинно вважатися здійсненим (а особа вважатиметься такою, що набула статусу підозрюваного) з моменту вручення поштового відправлення, а не з моменту відправлення такого повідомлення слідчим. Відповідно, факт підтвердження отримання особою повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом є необхідним для набуття такою особою процесуального статусу підозрюваного [5, с. 355].

Водночас ст. 277 КПК України дає підстави стверджувати, що здійснення такого повідомлення може вважатися належним лише у разі, якщо спосіб повідомлення дає можливість зафіксувати на матеріальних носіях інформації дотримання слідчим або прокурором вимог до змісту повідомлення та встановити особу, яка отримала повідомлення, пересвідчитися у повноті роз'яснення прав та обов'язків підозрюваного. Зважаючи на це, особа не може набувати статусу підозрюваного у разі направлення їй слідчим повідомлення про підозру у вчиненні

кримінального правопорушення електронною поштою, факсимільним зв'язком, по телефону, повідомлення телеграмою [2, ст. 277].

Постає питання щодо відповідності вимогам КПК України вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає; житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи; адміністрації за місцем роботи особи. На думку дослідників, письмове повідомлення про підозру можуть вручити також інші особи, але в подальшому факт вручення повідомлення про підозру (відомостей про особу, якій воно вручене) має бути зафіксовано під час розслідування [5, с. 356].

Звичайно, така вимога персонального вручення повідомлення про підозру зумовлює значні проблеми у практичній діяльності. Для повідомлення про підозру сторона обвинувачення повинна фактично встановити точне місцезнаходження особи та здійснити особисте вручення повідомлення про підозру особі або зафіксувати її відмову від такого отримання шляхом власноручного запису про відмову або відеозапису такої відмови, що практично неможливо при переховуванні такої особи від органів розслідування.

Можна підсумувати, що введення інституту повідомлення про підозру безперечно є прогресивним кроком у кримінальному процесі України, що свідчить про його прагнення до відповідності європейським стандартам. Але, не дивлячись на це, практика застосування цього інституту показує, що деякі питання не достатньо розроблені і потребують дослідження найближчим часом.

Список використаних джерел:

1. Фараон О.В. Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні / О.В. Фараон // Науковий вісник Харківського національного університету. – Вип. 1. – Т. 8. – 2014. – С. 204–207.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 зі змін., у відпов. з законами України: за станом на 28.02.2016. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.
3. Грошевий Ю.М. Кримінальний процес: підруч. / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
4. Кримінально процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В. П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
5. Юрченко Л.В. Повідомлення про підозру: новела кримінального процесуального законодавства України / Л.В. Юрченко // Актуальні проблеми публічного та приватного права: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (3 жовтня 2012 року). – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2012. – С. 355–357.

Головачова К.В.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

НОВІ МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ У СФЕРІ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО-ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Завданням держави є створення нормальних умов життя для кожної людини, забезпечення адекватного правового, соціального, економічного регулювання її потреб, дотримання законності та правопорядку. Виходячи з цього, існує необхідність підвищення ефективності роботи правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю. З-поміж великої кількості засобів поліпшення цієї роботи варто виокремити й використання наукових досягнень як природничих, так і технічних наук. Сучасне кримінально-процесуальне законодавство України зобов'язує слідчого (або особу, що провадить дізнання по кримінальній справі), вжити всіх передбачених законом заходів для повного та своєчасного розкриття злочинів, часто виникає потреба у застосуванні спеціальних знань для встановлення об'єктивної істини. Спеціальні знання можуть бути використані безпосередньо самим слідчим, спільно зі спеціалістом та за допомогою експерта.

Судова медицина займає важливе місце серед різних галузей знань, що використовуються у кримінальному судочинстві. За своїм змістом – це медична наука, що пов'язана майже з усіма лікарськими фахами, а її розвиток відбувається одночасно з прогресом медичної думки та зростанням професійних знань. Суттєвою особливістю судової медицини є те, що об'єктом вивчення є вся людина в її фізіологічному та патологічному стані. Але обсяг судової медицини все ж таки визначається потребами правосуддя: до судової медицини входять лише ті розділи лікарських спеціальностей та біології, зміст яких найбільш придатний для вирішення питань, пов'язаних із виявленням, збиранням та дослідженням доказів при розкритті злочинів. Цим пояснюється і наявність у судовій медицині розділів, яких нема в жодній іншій лікарській професії. Отже, судова медицина, у нинішньому розумінні, – це важлива галузь медицини з власними методами дослідження, яка слугує розв'язанню складних медико-біологічних питань, що постають перед органами правопорядку.

Зростаючі можливості судово-медичної експертизи, впровадження в практику нових, все більш досконалих методів досліджень призводять до підвищення її ролі та ефективності у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів. Так, наприклад, за останні роки значно

розширилися можливості досліджень крові – з'явилися нові технології та методики, сформувалися нові напрямки. При пошуках крові на речових доказах почали використовуватися високочутливі методи дослідження, що дозволяють виявляти її у старих речах, замитих/затертих плямах та у плямах надзвичайно малої величини і насиченості. Експерти вже мають у розпорядженні набір різних методик, сукупність яких практично завжди дозволяє позитивно вирішити питання про наявність крові, якщо такий слід має чи мав місце на представленому матеріальному доказі. До таких методик відносяться тонкошарова хроматографія, мікролюмінесцентний аналіз, використання цілого ряду тестів. Наступним етапом роботи експерта є необхідність вирішення питання про видову приналежність виявленої крові. Це питання має важливе значення, так як тварини, як і люди, також диференційовані в груповому відношенні за системою АВО (система груп крові). Якщо експерт оминє етап визначення видової приналежності і відразу перейде до встановлення групи крові, то можливі серйозні помилки. Тому, незважаючи на існування цілого ряду специфічних і чутливих методів дослідження, вчені та експерти продовжують шукати шляхи вирішення даного питання. Останнім часом завдяки своїй високій чутливості все частіше використовується Obtitest (завдяки цьому тесту протягом кількох хвилин можна отримати однозначну відповідь, при цьому одночасно виявляється і наявність крові, і вирішується питання про її приналежність людині). Особливий інтерес викликають деякі нові можливості визначення групової приналежності слідів крові і її диференціювання при однаковій груповій приналежності осіб, що проходять у справі. На жаль, дослідження крові тільки в межах чотирьох груп, які складають систему АВО, може і не дати бажаних результатів, оскільки особи, що проходять у справі, можуть мати однакову групу крові у зв'язку зі значною поширеністю груп зазначеної системи серед населення (отже, якщо обмежитися тільки таким дослідженням, то вирішення питання стосовно джерела походження слідів крові на речових доказах виявляється дуже складним, а іноді – взагалі неможливим). У таких ситуаціях здійснюється цитологічне дослідження крові, спрямоване на встановлення її статевої приналежності, яке сприяє вирішенню питання про те, кому може належати кров. За допомогою цитологічних методів дослідження можна вирішити питання про походження крові, її менструальну приналежність і органо-тканинну характеристику. У випадках необхідності є навіть можливість диференціювати кров новонародженого від крові дорослої людини. Окрім цього, впроваджений метод дослідження змішаних слідів – людини і тварини. Якщо раніше у випадках встановлення у плямах такого змішання подальша робота по встановленню групи крові не проводилася, то на сьогодні існує методика, що дозволяє відокремити

антигени крові людини від антигенів крові великої групи тварин і зробити відповідний експертний висновок. Ця методика є особливо важливою під час роботи зі знаряддями вбивства (ножами, сокирами та ін.), на яких досить часто поряд з кров'ю людини присутня кров деяких видів тварин у зв'язку з використанням названих предметів у господарстві. Також розроблена нова гелева технологія для визначення груп крові на картках – «Скангель», що вже досить розповсюджена в установах, які працюють з рідкою кров'ю та значно розширює можливості судово-біологічної експертизи. Окремий інтерес становить поява нових методів дослідження виділень (таких як волосся, лупа, сеча, слина тощо). Зараз експертиза волосся вже в змозі вирішити великий обсяг різних питань: починаючи з питання про те, чи є надіслані об'єкти волоссям, і закінчуючи питанням про їх групу, захворювання, способи відділення. Разом із цим вже відпрацьована нова методика по виявленню групових факторів в малих фрагментах волосся. Цікавою є й нова методика щодо дослідження лупи при вивченні масок і головних уборів, які використовувалися для маскуванню зовнішності. На сьогодні є можливість визначити не тільки групу волосся, але і групу частинок лупи, а поряд із цим ще й групу крові людини, що мала відношення до досліджуваного предмету. Ще одним, хоч і досить рідкісним видом дослідження у судовій медицині є експертиза сечі. На сьогоднішній день вже розроблені методики щодо визначення сечі та її групової приналежності, які хоча і специфічні, але доступні для виконання. Нажаль, отриманню задовільних результатів перешкоджає відсутність достовірної реакції стосовно визначення видової приналежності сечі (це пов'язано з тим, що в нормальній сечі практично не міститься білок, на присутності якого засновані реакції по встановленню видової приналежності). Проте у деяких випадках все ж таки вдається отримувати результати, використовуючи високочутливі методики. Все ширше у сучасній судовій медицині починають застосовуватися так звані високо технологічні методи дослідження, до яких відносяться різні види судово-хімічних і токсикологічних досліджень у випадках отруєнь або виникнення підозр стосовно цього. Застосування нових хімічних методів і апаратури для кількісних досліджень дозволяє встановити наявність отруйних речовин з більшою вірогідністю і точністю.

Отже, можемо зробити висновок, що судова медицина не стоїть на місці, а розвиток науки і техніки розширює можливості експертних досліджень та обумовлює зростання їх ролі у процесі доказування. Судово-медична експертиза є дуже складним та відповідальним процесом, а її висновки мають надзвичайно важливе значення для успішної та ефективної діяльності правоохоронних органів. Призначення судових експертиз є ефективною формою використання спеціальних знань на досудовому слідстві. Експертиза значно розширює пізнавальні

можливості слідства і суду, а також дозволяє використовувати під час розслідування чи судового розгляду кримінальної справи сучасні науково-технічні засоби. Звичайно, самостійне (без допомоги експертів) використання слідчим своїх криміналістичних знань ніким не заборонено, але все ж таки і вони не є безмежними і, внаслідок цього, на досудовому слідстві нерідко виникає дефіцит доказів. Це пов'язано із тим, що лише частина їх (доказів) потрапляє у коло зору слідчого. З метою пошуку, знаходження, виявлення, фіксації та дослідження доказів у процесі розслідування та розкриття злочинів, загальних юридичних знань буває недостатньо. Для того, щоб знайти чи виявити деякі сліди, встановити їх походження, з'ясувати причину явища, необхідні спеціальні знання в різноманітних галузях. Таким чином, чим більше знань про різноманітність слідів злочину, закономірності їх виникнення, їх властивості буде використано при розслідуванні, тим більше буде можливостей для встановлення всіх необхідних фактичних даних про обставини скоєного злочину.

Список використаних джерел:

1. Авдеев М.И. Судебно-медицинская экспертиза трупа. Руководство. – М.: «Медицина», 1976.
2. Бедрин Л.М. Избранные лекции по судебной медицине. Ярославль. – Издательство Ярославского медицинского института, 1989.
3. Волков В.Н., Датий А.В. Судебная медицина: курс лекций. – М.: Юристъ, 1997.
4. Жариков Н.М., Морозов Г.В., Хритинин Д.Ф. Судебная психиатрия, Издательская группа ИНФРА. – М., НОРМА, 1997.
5. Кузнецов В.М., Чернявський В.М. Психіатрія. – Київ, «Здоров'я», 1993.

Константинова В.В.

студентка,

Научный руководитель: Алиева Е.Н.

старший преподаватель, доцент,

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОИЗВОДСТВА ДОПРОСА

Допрос – это процессуальное действие, которое представляет собой регламентированный уголовно-процессуальными нормами информационно-психологический процесс общения лиц, принимающих в нем участие, направленный на получение информации об известных допрашиваемому фактах, имеющих значение для установления истины по делу.

Процесуальний порядок допроса регламентується нормами Уголовного процесуального кодексу України (далеє – УПК) [1, ст. 224-226].

Целью допроса являється отримання повних і об'єктивно отражаючих дійствительность показаний, которые являются источником доказательств, а фактические данные, которые в них содержатся, – доказательствами.

Предмет допроса – круг обстоятельств, которые следователь намерен выяснить путем допроса. К их числу относятся обстоятельства, связанные с самим событием преступления (его способом, местом совершения, временем, последствиями и др.), которые устанавливают или опровергают виновность в его совершении определенных лиц и мотивы их действий. Предметом допроса могут быть любые обстоятельства, имеющие значение для установления истины по делу.

О допросах повествуют многие исторические источники. Так как долгое время никаких других способов получить информацию для раскрытия преступления не существовало [2, с. 179]. И этот способ получения информации действительно очень результативный, однако здесь стоит отменить характер получения доказательств во время допроса. Ст. 87 УПК гласит нам о недопустимости доказательств, полученных в результате существенного нарушения прав и свобод человека. Следовательно в рамках уголовного процесса допрос должен быть проведен в надлежащей форме, как результат получены достоверные показания, и исключена возможность нарушения прав и свобод.

Для получения достоверных показаний следователь должен учитывать психологический процесс формирования показаний. Основной стадией формирования этих показаний является восприятие свидетелем тех или иных событий. Воспринимая предметы и явления, человек осмысливает и оценивает эти явления, проявляет к ним определенные отношения.

Успех допроса зависит от того, насколько полно следователь учтет и использует при допросе особенности личности допрашиваемого. Без такого учета невозможно установление психологического контакта.

Под психологическим контактом с допрашиваемым понимают создание такой атмосферы допроса, при которой допрашиваемый проникается уважением к следователю, пониманием его задач и обязанностей, исключает всякие личные мотивы в его действиях, осознает необходимость способствовать своими показаниями установлению истины. Обман допрашиваемого, попытки поймать его в ловушку подрывают его доверие к следователю, способствуют возникновению конфликтной атмосферы допроса.

Согласно ч. 1 ст. 224 УПК, допрос проводится по месту проведения досудебного расследования или в другом месте по согласованию с

лицом, которого будут допрашивать. Каждый свидетель допрашивается отдельно, без присутствия других свидетелей.

Время суток допроса определяется по общим правилам – с 6 до 22 часов. В неотложных ситуациях допускается проведение допроса в ночное время.

Важным моментом в осуществлении допроса как следственного действия являются приемы психологического воздействия. Они имеют сверхзадачу – психологически разоружить противодействующее лицо, содействовать пониманию им негодности, порочности избранных средств противодействия, помочь изменить ему мотивацию поведения [3, с. 456].

Одно из основных средств психологического воздействия – вопрос следователя. Вопрос можно поставить таким образом, чтобы ограничить меру информации для допрашиваемого лица или активизировать его предвосхищающую деятельность. Обвиняемый (подозреваемый) всегда знает то, что его изобличает и чувствует меру приближения вопроса следователя к изобличающим обстоятельствам. Он анализирует не только то, что спрашивается, но и то, для чего спрашивается. Вопросы следователя должны быть обоснованными, не носить характера ловушек. Следователь должен широко использовать противодействующие вопросы, т.е. такие вопросы, которые парируют предыдущие ответы, вскрывают их несостоятельность, выражают негативное к ним отношение со стороны следователя, противодействуют ложным установкам допрашиваемого. Эти вопросы-реплики демонстрируют информационную осведомленность следователя по расследуемому эпизоду, предупреждает о невозможности ввести следствие в заблуждение [4, с. 180].

Еще одним приемом является использование ассоциативных связей. Использование этих связей рассчитано на оживление в памяти причинных и иных связей между событиями. Например, зная, что интересующее событие произошло в день рождения допрашиваемого, о чем тот забыл, следователь последовательно задает вопросы: «Как вы отмечали свой день рождения в этом году?», «Что вы делали после того, как разошлись гости?» [5, с. 63].

Особенным видом допроса является допрос несовершеннолетнего лица. В соответствии с ч. 1 ст. 226 УПК, допрос малолетнего или несовершеннолетнего лица проводится в присутствии законного представителя, педагога или психолога, а при необходимости – врача. Иногда считают, что допросить ребенка, подростка – несложно, что «устаами младенца глаголет истина», причем всегда и при любых обстоятельствах. Это далеко не так.

Допрос несовершеннолетнего требует знания особенностей его психики. Дети обладают повышенной внушаемостью и

самовнушаемостью, склонностью к фантазированию, высокой эмоциональностью, неустойчивостью поведения. У них незначителен или совсем отсутствует жизненный опыт, что нередко приводит к неправильной оценке ими расследуемого события.

Здесь все важно: правильный выбор места допроса, его продолжительность, сам тон следователя. Учитывая быструю утомляемость ребенка, его неспособность сосредотачивать долгое время внимание на одном и том же объекте, следователь не должен затягивать допрос [6, с. 166].

Основным средством изобличения допрашиваемых несовершеннолетних во лжи служат приемы эмоционального воздействия, ибо средства логического убеждения могут оказаться малоэффективными как вследствие непонимания подчас допрашиваемым самого факта изобличения, так в силу «духа противоречия», свойственного детям и приводящего к упрямому повторению явно бессмысленной уже лжи. Следователь должен облегчить ему переход от ложных показаний к правдивым, что требует от следователя чуткости, деликатности, понимания причин упорства допрашиваемого.

Учитывая все эти факторы, очевидным является тот факт, что следователь должен обладать не только навыками непосредственной специальности, но и быть психологом. Важнейшим условием успешной профессиональной деятельности следователя является его моральный облик, высокие нравственные качества, такие, как честность, правдивость, стремление к истине, справедливость.

Даже при самом беглом знакомстве с профессией следователя бросается в глаза то, что эта деятельность прежде всего познавательная, поисковая. Во многом она сходна с работой ученого. Несомненно, что следователь всегда исследователь. Поэтому вполне понятно, что для успешного осуществления процесса расследования требуется целый ряд высокоразвитых интеллектуальных качеств, наличие интуитивного и творческого мышления.

Таким образом, умелое проведение такого следственного действия как допрос – это, во-первых, достижение его цели – получение максимально точной, достоверной и правдивой информации, имеющей значение для уголовного дела, а во-вторых, установление такого контакта с допрашиваемым (независимо от того, каков его процессуальный статус), который позволяет и в дальнейшем (при производстве опознания, в суде и т.п.) без какого-либо сопротивления с его стороны подтвердить и уточнить ранее данную им информацию.

Список использованных источников:

1. Уголовный процессуальный кодекс Украины: Закон Украины от 13.04.2012 с изм., в соотв. с законами Украины: по состоянию на 28.02.2016. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Название с экрана.
2. Аленин Ю. П. Уголовно-процессуальное право Украины / Ю. П. Аленин. – Х.: Одиссей, 2010. – 816 с.
3. Васильев В. Л. Юридическая психология / В. Л. Васильев. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
4. Селиванова Н. А. Руководство для следователей / Н. А. Селиванова. – М.: ИНФРА, 1998. – 306 с.
5. Грошев Ю. М., Фомин С. Б. Уголовно-процессуальное доказывание и оперативно-розыскная деятельность. Доказательства в Уголовном процессе / Ю. М. Грошев, С. Б. Фомин. – Х.: Право, 2009. – 106 с.
6. Тertiшник В. М., Слинько С. В. Теория доказательств в уголовном процессе Украины / В. М. Тertiшник, С. В. Слинько. – Х.: АРСИС, 1998. – 256 с.

Онiщенко В.В.

студентка,

Науковий керiвник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний iнститут

Нацiонального юридичного унiверситету iменi Ярослава Мудрого

**ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ**

Однією з новацій Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) було впровадження інституту угод, до якого включено, відповідно до ст. 468 КПК України, два види, а саме, про примирення та визнання винуватості.

Так, за словами Голови ВССУ Гулько Б.І. реалізація інституту кримінального провадження на підставі угод є досить поширеною практикою [1]. Дійсно, якщо ми проаналізуємо статистичні показники звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2015 рік, то встановимо, що вироки на підставі угод сукупно становлять 13,9% від загальної чисельності, що, враховуючи обмеженість підстав застосування інституту угод та їх невеликий період введення, є досить значним показником [2].

Таким чином, актуальність дослідження угод у кримінальному провадженні зумовлена досить обмеженим їх регламентуванням та поширенням на практиці.

У даній роботі ми приділимо увагу окремим аспектам укладення угод про примирення та реальну роль прокурора у цьому процесі. Також зазначимо, що відповідно до статистичних показників угоди про примирення становлять 57,6% від загальної кількості затверджених угод [2].

Вказане питання становить підґрунтя для наукових дискусій з приводу його можливого реформування. Його досліджували такі вчені як Андрусенко С.В., Баулін Ю.В., Головка Л.В., Дьомін Ю.М., Лапкін А.В., Тюрін Г.Є. та інші.

Угода про примирення, відповідно до ч. 2 ст. 469 КПК України, може бути укладеною у провадженнях щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

На основі законодавства ми можемо виділити 3 етапи укладення угоди про примирення: ініціювання, складання та затвердження. Щодо першого етапу, то законодавством встановлено чіткий перелік осіб, які мають право ініціювати укладення угоди про примирення, а саме: потерпілий, підозрюваний та обвинувачений. Щодо другого, перелік значно ширший, адже окрім суб'єктів першої стадії, участь у складанні угоди беруть захисник, представник або інша особа. Водночас для ряду суб'єктів, зокрема і прокурора, імперативно встановлена заборона участі у процесі складання угоди. Проте чи дійсно прокурор є повністю відстороненим від процесу примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим).

Проблема полягає у тому, що визначення поняття «ініціювання» не має точних меж, адже це може бути або момент роз'яснення права на укладення угоди, або безпосереднє висунення пропозиції однієї сторони іншій.

Потерпілий має ряд прав, одним з яких, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 56 КПК України, є право бути повідомленим про свої права та обов'язки, які передбачені Кодексом. Вказане безпосередньо пов'язане з положеннями ч. 4 ст. 56 КПК України, за яким на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. Подібна ситуація й з підозрюваним, якому п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України гарантується право бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення. Певному праву завжди кореспондує конкретний обов'язок, тож на прокурора покладається обов'язок, передбачений ч. 7 ст. 469 КПК України, проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на

примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

Пояснюючи потерпілому або підозрюваному їх право на укладення угоди про примирення прокурор може «підштовхнути» вказаних суб'єктів на укладення угоди, шляхом вигідної подачі роз'яснення умов примирення або застосування психологічних прийомів, внаслідок яких в особи складається враження, що угода є найоптимальнішим рішенням для неї.

Окрім цього, у сторін, особливо у випадку відсутності у них юридичних знань, виникнуть проблеми з механізмом реалізації їх права, а саме труднощі зі складанням письмової форми угоди, і цілком логічно, що за консультацією вони звернуться до прокурора, як до особи, яка має певний досвід та оперує необхідними знаннями.

Таким чином, прокурор, так чи інакше, є учасником процесу укладення угоди про примирення. При цьому, маємо подвійну ситуацію, з одного боку, прокурор не вийшов за межі своїх повноважень, та юридично не був ні ініціатором угоди, ні її стороною, а з іншого, фактично, брав участь в укладенні.

Тож, чому б не обрати шлях нормотворення на основі практики, щоб поглибити регламентацію взаємодії прокурора з іншими суб'єктами правовідносин у кримінальному провадженні на основі угод.

Вирішенням вказаної проблеми може бути офіційне закріплення функції посередництва між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) прокурора. Проте, зазначене рішення не має одностайної підтримки серед вчених.

Почнемо з прихильників вказаної позиції. Так, Лапкін А.В., відстоюючи наведену позицію, вказує, що «саме прокурор може найбільш кваліфіковано і об'єктивно перевірити наявність передумов і підстав для прийняття рішення щодо закриття кримінальної справи, виходячи при цьому з двох визначальних потреб: реалізувати функцію кримінального переслідування, а також захистити права і законні інтереси учасників процесу [3]. На користь цієї позиції також свідчить успішний міжнародний досвід. Туманянц А.Р., проаналізувавши законодавство європейських країн виділив дві моделі медіації за участю прокурора: делегована медіація, за якої прокурор залучений лише на початковому етапі примирення, а потім передає справу до спеціалізованої організації (подібна система запроваджена у Франції), та безпосередня медіація, за якої прокурор виконує функції посередника процесі укладення угоди (за досвідом Бельгії у прокуратурах створені спеціальні посади прокурорів, які відповідальні за цю процедуру) [4, с. 168].

Інші вчені, навпаки, не вважають за доцільне наділення прокурора функціями посередника. Так, Головнюк І.В. та Андрусенко С.В. стверджують, що це суперечить функції кримінального переслідування

[5, с. 19]. Лизак Я.В. також наводить аргументи проти залучення прокурорів до процесу примирення, зокрема стверджує, що «по-перше, функція примирення сторін у кримінальному провадженні не властива прокуророві, по-друге, прокурор представляє інтереси держави у кримінальному провадженні, а в обов'язок держави входить притягнення до відповідальності за злочини, покарання та перевиховання злочинців» [6, с. 227].

Ми приєднуємося до прихильників тези про наділення прокурора функціями посередництва при укладенні угод про примирення. Щодо позицій противників вказаної думки, то вважаємо що аргументи про невластивість такої функції та каральний характер прокурорської діяльності ґрунтуються на застарілому уявленні про діяльність органів прокуратури. До того ж, поняття «кримінальне переслідування» не відповідає функціям прокуратури, передбаченим ст. 2 Закону України «Про прокуратуру». Окрім цього, відповідно до ст.1 вказаного Закону, головна мета діяльності досліджуваного органу є захист прав та свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Сприяння прокурора в укладенні угоди дозволяє реалізувати вказану мету, адже, інтерес держави проявляється у тому, що на особу покладається узгоджене сторонами покарання, що, в свою чергу дозволяє реалізувати охоронну, виховну та профілактичну функції кримінального права, а інтерес потерпілого задовольняється шляхом обрання оптимального способу відшкодування шкоди та його більш швидкої, порівняно з судовим порядком, реалізації. Варто додати, що прокурори забезпечать високий професійний рівень при здійсненні посередництва, адже ще перед призначенням на посаду до них ставляться досить високі вимоги, що дозволяє виокремити найкращих з юристів.

Для впровадження вказаної ідеї, пропонуємо закріпити функцію посередництва прокуратури у ст.2 Закону України «Про прокуратуру».

Отже, сучасний стан регламентації окремих аспектів процесу укладення угод, зокрема угод про примирення, є недостатньо регламентованим, особливо в аспекті участі прокурора у ньому. У зв'язку з цим пропонуємо закріпити серед функцій прокурора посередницькі повноваження.

Список використаних джерел:

1. У ВССУ відбулась нарада-семінар щодо застосування окремих норм Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://dna.court.gov.ua/sud0590/gssgss/230864/>
2. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2015 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fcourt.gov.ua%2Fuserfiles%2Ff>

ile%2Fsud%25201902%2FZvit%25202015%2F1-1_00594_4_2015.xls&name=1-1_00594_4_2015.xls&page=1&lang=uk&c=57012c21c543

3. Лапкін А.В. Участь прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення [Електронний ресурс] / А.В. Лапкін // Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/09/%D0%9B%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D1%96%D0%BD.%D1%80.9..pdf>

4. Туманянц А. Р. Медіація в сучасній європейській практиці: досвід Франції й Бельгії / А. Р. Туманянц // Проблеми законності, 2007. – Вип. 90. – С. 166–170.

5. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Проблемні аспекти участі прокурора у судовому провадженні на підставі угод / І.В. Гловюк, С.В. Андрусенко // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 16-22.

6. Лизак Я.В. Роль прокурора під час укладення угод про примирення та визнання винуватості / Я.В. Лизак // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія Юридичні науки. – 2014. – Вип. 1. – Т. 3. – С. 226–231.

Полетило П.С.

студент;

Музичук К.С.

доцент,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД НОВИХ ЗАГРОЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

В результаті вивчення конституцій країн демократії нам вдалось помітити, що для захисту інформаційних прав людини від нових загроз суттєву роль відіграє законодавча ініціатива. Зокрема, виявлено, що окрім спільного в законодавчій ініціативі країн Європейського Союзу (далі – ЄС), існують і відмінності, які теж сприяють захисту інформаційних прав людини від нових загроз. Цінність поміченого в тому, що завдяки законодавчій ініціативі національні суди забезпечуються законами, які сприяють надійному захисту прав людини в інформаційній сфері.

Потреба дослідження законодавчої ініціативи в тому, що її розширення відповідає вимогам демократії і окремі її особливості можуть успішно впроваджуватись у вітчизняне законодавство. Значення

дослідження піднятої проблеми посилюється тим, що Україна перебуває в стані антитерористичної операції.

Серед спільного в законодавчій ініціативі країн демократії є можливість (згідно конституції) тимчасової передачі деяких повноважень певним міжнародним закладам. Зокрема, Конституція Люксембургу передбачає: «Здійснення повноважень, зареєстрованих Конституцією за законодавчою, виконавчою та судовою владами, може бути тимчасово покладене договором на заклади за міжнародним правом» [1, ст. 49 bis]. За таких умов, згадані відповідні міжнародні заклади можуть миттєво запропонувати закон, який після схвалення парламентом захистить права людини від нових (зокрема, інформаційних) загроз. Підтвердженням є і норма нідерландського Основного закону: «Законодавчі, виконавчі та судові функції можуть бути передані міжнародним організаціям за міжнародним договором» [2, ст. 92]. Така передача повноважень доцільна тоді, коли міжнародна організація має подібний досвід захисту прав людини від нових інформаційних загроз.

В Ірландії Конституція дозволяє: «2. Проте законом може бути передбачено положення про створення і визнання підлеглих законодавчих органів, їх повноважень і функцій» [3, ст. 15]. У більшості країн ЄС передбачено, що суб'єкти законодавчої ініціативи (президент, уряд) можуть вносити пропозиції законів швидкої дії. Так, Конституція Греції дозволяє: «1. У надзвичайних випадках виняткової терміновості і непередбачуваної необхідності Президент Республіки може за пропозицією Ради міністрів видавати акти законодавчого змісту. Ці акти представляються Парламенту на схвалення ...» [4, ст. 44*]. Або, Конституція Іспанії: «Законодавчі повноваження передаються Уряду в певній формі, з певного предмету і з вказівкою терміну їх дії. Передані повноваження вважаються вичерпаними з моменту обнародування Урядом відповідного нормативного акту ...» [5, ст. 82]. Наведений перелік не остаточний, у ньому лише частково йдеться про спільні законодавчі ініціативи у країнах ЄС.

Специфічні законодавчі ініціативи в окремих країнах ЄС пов'язані з народною ініціативою, тобто з наданням законодавчої ініціативи певному числу виборців. Доказом може слугувати Конституція Португалії: «1. Законодавча ініціатива ... належить до компетенції депутатів, парламентських груп та Уряду, вказана ініціатива належить, також, згідно приписів закону, групам громадян, що мають виборчі права, ...» [6, ст. 167]. Австрійська Конституція гарантує таке: «Кожна пропозиція, що надійшла від 100000 громадян, які мають право голосу, чи від 1/6 частини громадян земель, які мають право голосу (народна ініціатива), має бути передана Центральній виборчій комісії на обговорення Національної ради» [7, ст. 41].

Інший варіант законодавчої ініціативи видно у латвійській конституційній нормі: «Законопроекти можуть вносити до Саейму: Президент держави, Кабінет міністрів, комісії Сейму, групи депутатів у кількості не менше п'яти чоловік, а також у випадках і в порядку, передбачених чинною Конституцією, одна десята частини виборців» [8, ст. 65]. Конституція Литви надає право законодавчої ініціативи крім членів Сейму, Президенту республіки й Уряду ще й виборцям: «Право законодавчої ініціативи мають також громадяни Литовської Республіки. 50 тисяч громадян, які мають виборче право, можуть подавати до Сейму проект закону, який Сейм зобов'язаний розглянути» [9, ст. 68].

Список використаних джерел:

1. Люксембург. Конституція (1868). Конституція Великого герцогства Люксембурга // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 2 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 402-418. – ISBN 5-89123-522-6.

2. Нідерланди. Конституція (1983). Grondwet van de Republiek Nederland drive modellen/ Hans Ulrich Jessurun d'Ijivera, Meine Henk Klijnsman, Jan Herman Reestman, Pierre Vinken, Wim Yoermans. – 2004. – Prometheus Amsterdam. – 181 p. – ISBN 90-446-0566-6.

3. Ірландія. Конституція (1937). Конституция Ирландии // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 785-816. – ISBN 5-89123-521-8.

4. Греція. Конституція (2001). Конституция Греции // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 646-696. – ISBN 5-89123-521-8.

5. Іспанія. Конституція (1978). Constitución española. Con el Nuevo texto del artículo 135 (boe del 27 de SEPTIEMBRE de 2011) Edición preparada por LUIS LÓPEZ GUERRA. Catedrático de Derecho Constitucional de la Universidad Carlos III Madrid. – Madrid: tecnos, 2011. – 172 p. – ISBN 978-84-309-5404-9.

6. Португалія. Конституція (1976). Constituição da República Portuguesa. Actualizada de acordo com a Lei Constitucional no. 1/2005. Declaração Universal dos Direitos do Homem. Lei do Tribunal Constitucional. Iniciativa Legislativa de Cidadãos Estatutos Político-Administrativos das Regiões Autónomas. – Biblioteca Nacional de Portugal-Catálogo na Publicação. – 2010. – 343 p. – ISBN 978-972-40-3967-1.

7. Австрія. Конституція (1920). Die österreichische Bundesverfassung. Bundes-Verfassungsgesetz in der gegenwärtigen Fassung mit wichtigen Nebenverfassungsgesetzen herausgegeben von DDr. Christoph Crabenwarter,

Dr. Brigitte Ohms. – Wien :Manzsche Verlags- and Universitätsbuchhandlung. – 12 Auflage. – 2008. – 528 p. – ISBN 978-3-214-01260-1.

8. Латвія. Конституція (2013). The Constitution of the Republic of Latvia // Latvijas Republikas SATVERSMĒ. – Rīga: Firma «AFS». – 2013. – P. 19-35. – ISBN 978-9984-889-04-7. – ISBN 978-9984-889-04-7.

9. Литва. Конституція (1992). Конституція Литви. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumė, įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2d. (su papildymais). – Vilnius: Briedis, 2011. – 48 p. – ISBN 978-9955-26-262-6.

Сердюк Л.Р.

магістр права,

*Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Важливим документом у сфері нормативного забезпечення впровадження електронного судочинства є Рекомендація Rec (2009) 1 Комітету міністрів державам-учасницям Ради Європи з електронної демократії від 18 лютого 2009 року, в якій під електронним судочинством розуміється використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації права на правосуддя усіма заінтересованими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб і підприємств [1, с. 48].

На виконання завдань щодо запуску механізму формування та виконання Національної програми інформатизації Законом України «Про Національну програму інформатизації» встановлено загальні засади формування, виконання та коригування цієї програми. На цій підставі Державною судовою адміністрацією України (ДСА України) було підготовлено проект технічного завдання на створення Єдиної судової інформаційної системи. Рішенням Ради суддів України від 29 лютого 2008 року № 38 зазначений проект було погоджено та доручено ДСА України підготувати проекти відповідних законодавчих актів щодо встановлення порядку виконання проектів та програм інформатизації судової системи [2].

У 2011 році розпочато функціонування Єдиної бази даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень (база даних). Функції держателя бази даних виконує ДСА України [3]. Ефективне функціонування бази даних сприятиме економії

коштів державного бюджету, що витрачаються судами на поштові відправлення.

26 листопада 2012 року ДСА України запроваджено пілотний проект з обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу («Електронний суд»). Згідно з проектом електронний суд – це інформаційно-телекомунікаційна система судів, яка спрямована на забезпечення прозорості та відкритості системи правосуддя в Україні, підвищення інформованості суспільства про діяльність судів. Стратегічною ціллю розвитку інформаційно-телекомунікаційної системи судів визначено забезпечення безперервності судового процесу з використанням новітніх інформаційних технологій, організація повного циклу електронного документообігу в судовій системі (від підготовки до підписання та відправлення документів сторонам судового процесу, іншим судам та державним органам і установам).

Перехід до електронного судочинства вимагає комплексного підходу до вирішення супутніх цьому процесу проблем і значних фінансових витрат, які у майбутньому мають дати результат у вигляді економії коштів. Згідно з наказом ДСА України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31 травня 2013 року № 72, проект «Електронний суд» впроваджено у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції з 17 червня 2013 року [4].

Крім проекту «Електронний суд» із метою запровадження електронного судочинства листом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 28 серпня 2013 року № 1/06-1-805 як Генерального державного замовника Національної програми інформатизації погоджено Концепцію галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи, яка розроблена Державною судовою адміністрацією України на виконання вимог Порядку формування та виконання галузевої програми інформатизації і проекту інформатизації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2001 року № 1702 [5].

Одним із фундаментальних нормативно-правових актів концептуального спрямування є Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затверджена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 (Стратегія) [6]. Стратегією встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. Як зазначено у Стратегії на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному

рівні. Одним із чинників такої ситуації є недостатній рівень єдності та послідовності судової практики; відсутність чи недостатній рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем (електронне правосуддя). Наслідком цього є відсутність належної інформаційно-технічної інфраструктури та можливостей використання інформаційних систем і системи електронного правосуддя.

У системі завдань, заходів і результатів виконання Стратегії у контексті підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності одними з основних визначено забезпечення широкого використання інформаційних систем для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя»; створення в судах інформаційних систем електронного менеджменту, зокрема введення повноцінних електронних систем, у тому числі системи електронного документообігу, та відстеження справ (до вищих інстанцій), електронних повідомлень, електронних викликів, електронного розгляду справ (у деяких випадках), електронних платежів, аудіо- та відеофіксації засідань, інформаційної системи внутрішньої бази даних, інформаційної системи законодавчої бази даних, удосконалення системи забезпечення рівного та неупередженого розподілу справ між суддями, зокрема, визначення судді та (або) складу колегії суддів на всіх стадіях судового провадження, та акцентовано увагу на поетапному запровадження інструментів «електронного правосуддя», що дасть змогу користувачам звертатися до суду, сплачувати судовий збір, брати участь у провадженнях та отримувати необхідну інформацію і документи електронними засобами, а також посилення управління інформаційними системами для більшої участі адвокатів у наданні послуг «електронного правосуддя».

Радою суддів України затверджено Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013-2015 роки. У цьому документі одним із стратегічних завдань визначено інноваційне використання технологій та вдосконалення судових процедур [7]. Суттєвим кроком до запровадження електронного судочинства стало затвердження XII (позачерговим) з'їздом суддів України Стратегії розвитку судової влади України на 2015-2019 роки [8]. Зокрема у зазначеній Стратегії окремим напрямом передбачено вирішення двох стратегічних питань – доступ до правосуддя та використання інноваційних технологій і поліпшення судового процесу. З'їздом зауважено, що інформаційні технології – це ключовий інструмент для поліпшення доступу до правосуддя, підвищення ефективності судів та управління судовими справами.

Крім зазначених нормативно-правових актів ДСА України прийнято ряд документів інструктивного характеру та розроблено Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 [9], а також низку

технічних вимог до комп'ютерної техніки, оргобладнання і програмного забезпечення електронного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Riley T. B. *Electronic Governance & Electronic Democracy* / T. B. Riley. – SI 1 Publishing, 2010. – P. 47-55.
2. Рішення Ради суддів України від 29 лютого 2008 року № 38 / Рада суддів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://rsu.court.gov.ua/userfiles/38\(3\).pdf](http://rsu.court.gov.ua/userfiles/38(3).pdf)
3. Про затвердження Єдиної бази даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень : постанова Кабінету Міністрів України від 5 січня 2011 року № 5 / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – Урядовий кур'єр. – 18.01.2011. – № 8.
4. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : наказ Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 року № 72 / Державна судова адміністрація України. – Офіц. вид. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kt.dn.court.gov.ua/sud0528/n_akt/n_72/
5. Про затвердження Порядку формування та виконання галузевої програми і проекту інформатизації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2001 року № 1702 / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник України. – 04.01.2002. – № 51. – С. 425. – Ст. 2301. – код акту 20895/2001.
6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 / Президент України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13. – С. 33. – Ст. 864.
7. Стратегічний план розвитку судової влади на 2013-2015 роки : затверджений рішенням Ради суддів України від 21 грудня 2012 року № 43 / Рада суддів України. – Окреме вид. – 16 с.
8. Про Стратегію розвитку судової влади України на 2015-2019 роки : Рішення XII (позачергового) з'їзду суддів України від 24 вересня 2014 року / Зїзд суддів України. – Окреме вид. – 25 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/userfiles/strategij%282%29.pdf>
9. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 / Рада суддів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/969076/polozhenniapasd/>

Шаймуродов Р.А.

курсант,

Науковий керівник: Супруненко А.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 67 Конституції України [1] кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. Несплата чи неповна сплата до бюджетів суб'єктами господарської діяльності чи громадянами обов'язкових платежів, у тому числі податків, може тягти за собою застосування юридичної відповідальності.

Слідчі органів податкової міліції як органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, відповідно до норм про підслідність, установлених ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року [2] (далі – КПК України), здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 204, 205, 205-1, 212, 212-1, 216, 218-1, 219 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року [3] (далі – КК України). Серед цих злочинів досить часто трапляються безпосередньо податкові злочини, зокрема, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) та ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України).

Слідчі органів податкової міліції стикаються з низкою серйозних проблем при виявленні та розслідуванні цих податкових злочинів. У зв'язку з цим, за оцінками практичних працівників, добре підготовлені багатоепізодні податкові злочини мають мало перспектив доведення їх до стадії судового розгляду [4, с. 2].

Початкові та наступні слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів, віднесених до підслідності податкової міліції, проводяться з дотриманням загальних процесуальних норм КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [5], рекомендацій оперативно-розшукової та криміналістичної тактики.

Серед проблем, які потребують вирішення на початковому етапі розслідування податкових злочинів, можна виділити: 1) питання, які

необхідно в'яснити під час цього етапу розслідування; 2) види документів, що містять інформацію про здійснення податкових операцій.

Так, важливим джерелом свідчень про вчинені податкові операції є працівники господарсько-фінансових установ (господарської, операційної служб). Документи, що містять інформацію про податкові операції, можна поділити на дві основні групи: 1) ті, які вилучаються під час вирішення питання про початок розслідування, зокрема, з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України), і 2) ті, що містять певну інформацію про податкові операції [6, с. 257-258].

Наступний етап розслідування – це проміжок розслідування податкового злочину, який охоплює слідчі дії та оперативно-розшукові заходи (негласні слідчі (розшукові) дії), що проводяться відповідно до глав 20 і 21 КПК України.

Цей етап включає в себе вирішення наступних завдань: отримання (збирання) доказів та/або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні щодо підозрюваного, обвинуваченого в повному обсязі; встановлення співучасників, збір доказів для їх обвинувачення; забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочинцем, можливих заходів забезпечення кримінального провадження; збір інформації про особу підозрюваного, обвинуваченого, необхідної для винесення судом обґрунтованого і справедливого вироку.

При розслідуванні податкових злочинів слідчий податкової міліції використовує всі наявні тактичні засоби. Разом з тим деякі слідчі (розшукові) дії при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності відрізняються специфікою, зокрема, допит, огляд, дослідження документів, проведення експертиз.

Так, допит – це найбільш поширена слідча дія, однак ним не слід зловживати і без потреби допитувати свідків по кілька разів. Тому допитують спочатку свідків: товаришів по службі, знайомих, родичів, співробітників взаємопов'язаних підприємств, податкових інспекторів, працівників органів внутрішніх справ за місцем проживання платників податків [7, с. 504-505].

Особливістю проведення розслідування цієї категорії справ є те, що податкові злочини у більшості випадків вчиняються «документальними» способами, в зв'язку з чим велике значення має відшукання та виїмка відповідних бухгалтерських та банківських документів, що відображають господарські операції суб'єкта підприємництва [8, с. 58-59]. При огляді, крім документів, оглядаються техніка, інформація на твердих і м'яких дисках у разі потреби копіюється, деякі носії можуть вилучатися. З'ясовуються обставини захисту комп'ютерної техніки, яка фірма обслуговує комп'ютерну техніку, вилучають договір, з'ясовують, чи

користується підприємство зв'язком Інтернет, які шифри входу і збереження інформації [9, с. 97].

Важливе значення на початковому етапі розслідування має документальна ревізія. Під документальною ревізією розуміється спосіб наступного контролю за проведеною фінансово-господарською діяльністю підприємств, у процесі якого встановлюється законність, достовірність та економічна доцільність господарських операцій, що відбулися, правильність ведення бухгалтерського обліку відповідно до діючого положення та нормативно-правових актів [10, с. 300].

За результатами документальної ревізії складаються акти, в яких викладаються факти, виявлені при проведенні ревізії, виявлені недоліки в роботі підприємства, а також перераховуються посадові особи, з вини яких були допущені порушення і недоліки.

Ознаки злочинів у сфері оподаткування не завжди очевидні і доступні для спостереження. Деякі дії вимагають залучення спеціальних знань. Фахівці, що беруть участь в оглядах, обшуках, проводять попереднє дослідження, однак основні питання часто вирішуються судовою експертизою. Судові експертизи при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності призначаються і проводяться в загальному порядку відповідно до норм КПК України та Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [11], відомчих актів Міністерства юстиції України. Однією з найбільш поширених експертиз при розслідуванні податкових злочинів є судово-бухгалтерські експертизи [12, с. 175-177]. До інших експертиз при розслідуванні податкових злочинів можна віднести проведення судово-товарознавчої, судово-економічної, криміналістичної та інших експертиз.

Таким чином, розслідування податкових злочинів слідчими податкової міліції характеризується підвищеною складністю та низкою особливостей. Важливе значення повинно надаватися наступним слідчим (розшуковим) діям, якість проведення яких може ефективно впливати на об'єктивне встановлення обставин вчинення податкових злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Ф. Волобуєв; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 42 с.

5. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст]: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

6. Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів [Текст]: [підруч.] / [В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, В. Ю. Шепітько та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 1998. – 376 с.

7. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Текст]: [підруч.] / М. В. Салтевський. – К.: Кондор, 2006. – 588 с.

8. Дондик Г. П. Використання бухгалтерської інформації під час розкриття злочинів у сфері економіки та встановлення умов їх скоєння [Текст] / Г. П. Дондик // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 53-59.

9. Андрущенко І. Г. Проблеми виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються в офшорних зонах [Текст] / І. Г. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2002. – № 5. – С. 92-98.

10. Галян С. В. Першочергові слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів [Текст] / С. В. Галян // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – № 1(52). – С. 296-301.

11. Про судову експертизу [Текст]: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

12. Буртовой М. О. Кримінально-правові засоби запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, що вчиняються з використанням документів [Текст] / М. О. Буртовой // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць / [ред. кол.: О. В. Негодченко (гол.), К. В. Антонов, І. Г. Богатирьов та ін.]. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. – № 1 (42). – С. 173-177.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО
ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ
РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**

**МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 26.04.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,74. Тираж 100. Замовлення № 016-248.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.